

მანანა გაბოშია

გლობალიზაცია და თანამედროვეობა

გამომცემლობა „ანიპრესი“
თბილისი 2009

წინამდებარე ნაშრომი ეხება თანამედროვე საზოგადოებაში მიმდინარე ღრმა სოციალურ, ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, კულტურულ ცვლილებებს, რაც დღევანდელ კაცობრიობას, თითოეულ ადამიანს უმძიმესი გლობალური პრობლემებით სავსე მეშვეობის სახით ერგო.

ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღებაა გამახვილებული იმაზე, თუ რამდენად უკავშირდება მსოფლიოში მიმდინარე გლობალიზაციის პროცესებს საქართველოში და მთლიანად ამიერკავკასიაში მიმდინარე დღევანდელი ეკონომიკური და პოლიტიკური ცვლილებები. და აქედან გამომდინარე, თუ როგორი უნდა იყოს ქართული სახელმწიფოს ორიენტაციები როგორც პოლიტიკაში, ასევე ეკონომიკაში.

აღნიშნული ნაშრომი უსათუოდ გამოადგებათ ბაკალავრებსა და მაგისტრანტებს, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სპეცკურსისათვის. ასევე საინტერესო იქნება შესაბამისი საკითხებით დაინტერესებული მკითხველისათვის.

რედაქტორები:

პროფ. თინათინ ზალდასტანიშვილი

აიბი ევროკავკასიური უნივერსიტეტი

პროფ. შოთა კვირტია

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

რეცენზენტი:

პროფ. მაია კიკნაძე

© მ. გავოშიძე, 2009

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2009

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის ბაზ. 19, ☎: 22 36 09, 8(99) 17 22 30
E-mail: universal@internet.ge

ISBN 978-9941-12-446-4

გლობალიზაცია და თანამედროვეობა ენის სიტყვაობა

წინამდებარე ნაშრომი ეხება გლობალიზაციის თემას, რომელიც ჩვენს შესაბამის ლიტერატურაში ძალიან მალე „გაიცვითა“ და უკანა პლანზე გადაიწია, რაც, ჩვენი აზრით, შეცდომაა. დღეს გლობალიზაციის თემა ძალზე პოპულარულია, მას განიხილავენ მთელი მსოფლიოს გაზეთებში, დიდი დრო ეთმობა სატელევიზიო გადაცემებში. გლობალიზაცია მრავალმხრივი პროცესია, მაგრამ მისი ყველაზე მნიშვნელოვანი მხარე – ეკონომიკურია. უზარმაზარი ფინანსური ნაკადები გადაადგილდებიან საერთაშორისო ბირჟებსა და მის სტრუქტურებში; გაჩნდნენ ისეთი გლობალური კომპანიები, რომელთა კაპიტალის მოცულობა და ბრუნვა ბევრად აღემატება მრავალი ეროვნული სახელმწიფოების ფინანსურ შესაძლებლობებს; ამ კომპანიების სავაჭრო მარკები ცნობადია მთელს მსოფლიოში; მათ იმდენად გააფართოვეს თავიანთი მოღვაწეობის სფერო და გავლენა, რომ დღეს უკვე შეიძლება საუბარი ეროვნული ეკონომიკების გაქრობაზე მეორე მხრივ – გლობალიზაცია კულტურული ფენომენია. საერთაშორისო მედია-კომპანიები თავიანთ პროდუქციას ავრცელებენ მთელს მსოფლიოში, რომლის ერთ-ერთი შედეგია ლოკალური კულტურების მოშლა. რევოლუციამ კომუნიკაციებში შედეგად მოგვცა, ის რომ მანძილი ადამიანებსა და დედაქალაქის ადგილებს შორის უკვე არანაირ დაბრკოლებას არ წარმოადგენს. თანამედროვე სატელეკომუნიკაციო საშუალებები ინფორმაციებს უდიდესი სისწრაფით გადაცემენ. ადამიანებიც ასევე სწრაფად გადაადგილდებიან ერთი ქვეყნიდან მეორე ქვეყანაში.

არ უნდა დაგვავიწყდეს, ის რომ გლობალიზაცია არ არის ერთგვაროვანი პროცესი; მსოფლიოს ზოგიერთი ადგილები მეტადაა ჩართული ამ პროცესში და განიცდის მეტ გავლენას, ვიდრე სხვა ტერიტორიები. გარდა ამისა, არსებობს ისეთი თვალსაზრისებიც, რომელთა თანახმად არაა აუცილებელი, რომ გლობალიზაციის პროცესმა წაშალოს ადგილობრივი და ეროვნული განსხვავებები, ასეთი ხმები ხშირად გაისმის. მაგალითებად მოყავთ ეროვნული აუდიტორიების რეაქცია ამერიკულ სატელევიზიო პროგრამებზე, ხაზს უსვამენ, რომ ამ პროგრამებზე სხვადასხვა ქვეყნის ადამიანე-

ბი განსხვავებულად რეაგირებენ, განსხვავებულად ესმით გადაცემის შინაარსი და ა.შ.

გლობალიზაციის პარალელურად საუბრობენ ინდივიდუალიზაციაზე, როგორც მეორე მნიშვნელოვან პროცესზე, რომლის ძალითაც გლობალიზაციას არასოდეს არ ექნება ერთგვაროვანი მანიველირებელი გავლენა. „ინდივიდუალიზაცია“, როგორც ტერმინი ნიშნავს, ჯერ-ერთი, თანამედროვე საზოგადოებაში არსებულ მზარდ ტენდენციას, სადაც ნათლად ჩანს ადამიანის უფლებებისა და მოვალეობებისადმი ხელშეწყობა, მათი გრძნობების, დამოუკიდებლობისა და პიროვნული განვითარების აუცილებლობის აღიარება, საპირისპიროდ კოლექტიურობის ტენდენციებისა. ამ ვითარებაზე მოწმობენ ძალზე განსხვავებული ფენომენები, როგორებიცაა ყოველი ადამიანის შესაძლებლობებზე ორიენტირებული ინტერესი ახალი რელიგიებისადმი ან ბევრ საზოგადოებაში გავრცელებული თვალსაზრისი იმის შესახებ, რომ სწორედ ინდივიდი და არა სახელმწიფო უნდა ზრუნავდეს თითოეული მოქალაქის ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობაზე. კიდევ ერთი, პიროვნული ბიოგრაფიები სულ უფრო უნიკალური და განსხვავებულია. ჯერ კიდევ ამ ნახევარი საუკუნის წინ ჩვენს საზოგადოებებში ახალგაზრდა თაობა იზრდებოდა რა ერთ გარემოში, ქონდა მომავლის დაახლოებით ერთნაირი მოლოდინი, ძალზე მსგავსი იყო მათი ცხოვრების გზები. დღეისათვის ეს გზები ძალზე განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან და გამოირჩევიან მრავალფეროვნებით. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სოციალური სამყარო სულ უფრო ფრაგმენტალური გახდა, ხოლო ახალგაზრდების სოციალური შანსები სულ უფრო ნაკლებადაა დამოკიდებული იმ სოციალურ ჯგუფებზე, რომელთა წევრებიც ეს ახალგაზრდები არიან. სხვადასხვა სოციალური ჯგუფების წევრობა და განსხვავებული მისწრაფებების არსებობა ყოველი ახალგაზრდისათვის უზრუნველყოფს ცხოვრებისეული გზის უნიკალურობას.

როგორც გლობალიზაციის შემთხვევაში, ინდივიდუალიზაციის პირობებშიც შეცდომაში შეგვიყვანს ინდივიდუალური პროცესის ერთგვაროვანი მიმდინარეობის ვარაუდი. ნათელია, რომ ორივე პროცესი ნათლადაა გამოხატული აშშ და დასავლეთ ევროპაში. შეცდომა იქნება მტკიცება, რომ გლობალიზაცია და ინდივიდუალიზაცია პირშმოებია კაპიტალიზმისა, რომელიც თითქოსდა გზადგზა

ძლიერდება და მზადა წალეკოს ყოველი. სინამდვილეში, იმედია, რომ ყველა საზოგადოებაში არსებობს ის ძალები, კულტურული ფაქტორები, რომლებიც დაუპირისპირდებიან ხსენებულ ძალებს და ჩამოაყალიბებენ ინდივიდუალობის შენარჩუნების განსხვავებულ ხერხებსა და ადექვატურ წინააღმდეგობას გაუწევენ გლობალიზაციას.

ერთიც და მეორეც, გლობალიზაცია და ინდივიდუალიზაცია ერთდროულად წარმოადგენენ, როგორც ახალ შესაძლებლობებს, ასევე ახალ საშიშროებებს. ერთი მხრივ, მათ მიეყვართ უზარმაზარი სოციალური უთანასწორობისაკენ და, შეიძლება, ინდივიდისა და საზოგადოებისათვის აუცილებელი სოციალური კავშირების შესუსტებისაკენ; მეორე მხრივ, ისინი ხელს შეუწყობენ ადამიანების ცოდნისა და გამოცდილების ტირაჟირებას და უზრუნველყოფენ ტოლერანტობის პრინციპების საყოველთაო დამკვიდრებას.

ყოველივე ეს და სხვა მრავალი საკითხი განხილულია ნაშრომში ქართულ სინამდვილესა და პერსპექტივებზე გათვლითა და გათვალისწინებით, რაც ავტორის დიდ დამსახურებად მიგვაჩნია და რაც გადააქცევს ნაშრომს საინტერესო წიგნად დიდი აუდიტორიისათვის.

შოთა კვირტია

თინათინ ზალდასტანიშვილი

ნაწილი I. გლობალიზაციის არსი.

პრობლემის შინაარსი. გლობალიზაცია, როგორც ობიექტური პროცესი და მისი საწყისები.

გლობალიზაცია-სოციალური ცვლილებების განსაკუთრებული ფორმა. გლობალიზაციის არსი. ღირებულებათა უნივერსალიზაცია და

უნიფიკაცია. თანამედროვე მსოფლიოს ერთიანობა.

პრობლემის შინაარსი. დღეს სოციალურ ლიტერატურაში არსებობს ასეთი ცნება: სწრაფი რეაგირების კულტურა, რომელშიც აისახა დედამიწაზე მიმდინარე მოვლენების სისწრაფე და შესაბამისად მათი სწრაფი აღქმის, გაანალიზების და სათანადო რეაგირების აუცილებლობა.

გლობალიზაციის ისტორიაში ჩაძიებამ შეიძლება ბიბლიასთან მიგვიყვანოს, ადამისაგან კაცობრიობის წარმოშობა გლობალიზაციის ერთგვარი რელიგიური საფუძველია. ქრისტიანობის პრეტენზია მსოფლიო რელიგიურობაზე გლობალიზაციის თავისებური ასპექტია. ქრისტიანობა მსოფლიოს ერთ მთლიანობად განიხილავს. იესო ქრისტე ჭეშმარიტად მსოფლიო ადამიანია, რადგან „არა არს რჩევა მამაკაცისა, არცა დედაკაცისა, რამეთუ თქვენ ყველანი ერთ ხარო ქრისტეანნი“, ქრისტე ცხოვრობს კაცობრიობაში, კაცობრიობა კი ქრისტეში, მთელი მსოფლიო ქრისტიანი უნდა იყოს. ამგვარი მსოფლიო ადამიანი იყო ყველა მოციქული, ძველი და ახალი მოწამე, თავდადებული ერისკაცი (13. ათონის წმინდა მთა, არქიმანდრიტი გიორგი).

ჩვენს დროში მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანა ერთმანეთს გადაება მატერიალურად და სულიერად. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მსოფლიო გახდა გლობალური. გლობალიზაციის პროცესმა მოიცვა საზოგადოებრივი ცხოვრების უკლებლივ ყველა სფერო: ეკონომიკა, პოლიტიკა, კულტურა, რელიგია, სამართალი, ოჯახი, ადამიანთა ყოველდღიური ფიქრებიც კი. და ა.შ. მძლავრმა ტექნიკურმა პროგრესმა, ერთი მხრივ და „ცივი ომის“ ეპოქის დასასრულმა, მეორე მხრივ, განაპირობეს გლობალიზაციის ეპოქის დაღ-გომა.

დღეს ნებისმიერი ქვეყნის წინაშე მდგარ პრობლემათა ერთი ნაწილი გლობალურია, ხოლო დანარჩენი ნაწილი მასთან მჭიდრო კავშირშია. ამიტომ ნებისმიერი ცხოვრებისეული საკითხის გადაწყვეტა თავისებურად უკავშირდება გლობალური პრობლემის გადაჭრას. მეორე მხრივ კი, გლობალური პრობლემის გადაჭრა თითოეული ქვეყნის ცხოვრებისეული ამოცანაა და არა რომელიმე განსაკუთრებული ქვეყნის ან ქვეყანათა ჯგუფისა ან, თუნდაც, რაღაც აბსტრაქტული „მსოფლიოსი“. გლობალური პრობლემების გადაწყვეტა ჩვენი პლანეტის თითოეული ქვეყნის ერთიან ძალისხმევას

მოითხოვს, როგორც ლათინები იტყოდნენ „ის, რაც ეხება ყველას, ყველას საზრუნავიცა“.

XXI საუკუნის დასაწყისიდანვე წინა პლანზე დადგა სოციალურ-პოლიტიკური პროცესების მართვის არსებითად სრულყოფის პრობლემა. ახალი მსოფლიო წესრიგის აუცილებლობაზე მეცნიერები და სახელმწიფო მოღვაწენი კარგა ხანია ლაპარაკობენ. ამ წესრიგის პრინციპი, მიზანი, ამოცანები, სტრუქტურა, უნდა განისაზღვროს არა რომელიმე ერთი, თუნდაც ყველაზე გავლენიანი, სახელმწიფოს ნებით, არამედ მსოფლიო თანამეგობრობის თითოეული ქვეყნის საერთო თანხმობის შედეგად.

XXI საუკუნეს უმძიმესი პრობლემები დახვდა: ბირთვული კატასტროფის საფრთხე, ეკოლოგიური კრიზისი, ენერგეტიკული დეფიციტი, მოსახლეობის სიჭარბე, „ტექნოლოგიური“ დაავადებანი, ნარკომანია, საერთაშორისო ტერორიზმი, ეთნიკური კრიზისები და სხვ.

ამ საერთო, საკაცობრიო პრობლემების დამოუკიდებლად გადაჭრა მსოფლიოს არც ერთ ქვეყანას არ შეუძლია. ნებისმიერი პრობლემის გადასაწყვეტად საჭიროა ყველა ქვეყნის ერთობლივი ძალისხმევა. აგრეთვე – მეცნიერთა, პოლიტიკოსთა, ხელოვნების წარმომადგენელთა შეთანხმებული მოქმედება. მაგრამ ამის მიღწევა თვითონაა უმთავრესი გლობალური პრობლემა.

XX საუკუნის უკანასკნელ ათწლეულში, თითქმის მთელი მსოფლიო გაჯერდა ბაზრის ქსელით. გამოყენებითმა მეცნიერებამ დიდი ნაბიჯები გადადგა წინ. სატრანსპორტო და კავშირგაბმულობის საშუალებათა მეშვეობით მსოფლიო იქცა მილიონობით ადამიანთა გადაადგილებისა და კონტაქტების, ეფექტიანი საქმიანობის ადგილად. კაცობრიობამ სულ უფრო მეტად იგრძნო თავი ერთიანად და მთლიანად. მაგრამ, მიუხედავად ამისა პარადოქსია ის რომ მსოფლიოში კიდევ უფრო გამწვავდა წინააღმდეგობები. მსოფლიო კიდევ უფრო განცალკევებულ-დანაწევრებული აღმოჩნდა, ვიდრე უწინ.

XX საუკუნე მანამდე არნახული რაოდენობის სამხედრო, პოლიტიკური, ეკოლოგიური, ზნეობრივ-მორალური კატასტროფებით აღინიშნა, პროგრესის იდეა ისე გადატაცდა, რომ წმინდა ტექნიკური შინაარსი მიიღო და დიზაინური ფორმა შეიძინა. სისხლიანი

დიქტატურები, დაწყებული ფაშიზმიდან, გენოციდები, მასობრივი რეპრესიები, ატომური იარაღით მთელი დედამიწის განადგურების მუდმივი საფრთხე – ასეთია კაცობრიობის „პროგრესული განვითარების“ უარყოფითი შედეგების არასრული ჩამონათვალი.

ამ პრობლემების გაცნობიერებამ ბევრს აფიქრებინა რომ XX საუკუნის ლაიტმოტივია არა პროგრესი, არამედ გლობალური კრიზისის იდეა, როგორც რ. პოლტონი აღნიშნავს, ჩვენ ვხვდებით „კრიზისის ნორმალიზების“ სიტუაციის მოწმენი. თუ წინა გლობალურ ხანაში, კრიზისული სიტუაციები დროებით მოვლენად განიხილებოდა, დღეს კრიზისი ნორმალურ მოვლენად გამოიყურება. არსებობს გამოთქმაც „კრიზისი ნორმის ფარგლებში“. გასაკვირი არაა, რომ ზოგიერთი მეცნიერი კრიზისულ პროცესს მიიჩნევს რაღაც ქრონიკულად, რაღაც საყოველთაოდ და მომავალში მისი შესუსტების რაიმე ტენდენციას ვერც ხედავს. ეს ცვლილება ცნობიერების პარადიგმაშიც აისახა. მეცნიერებამ უარი თქვა ძველებურ, უნივერსალურ მასშტაბებზე და მოდელებზე. მათი ადგილი დაიკავა შემეცნებითი მიდგომებისა და პერსპექტივების მრავალგვარობის იდეამ. (37. გვ. 39.). გაქრა სამეცნიერო ცოდნის მაღალი სტანდარტები და ავტორიტეტები. როგორც ფრანგი ფილოსოფოსი მ.ფუკო აღნიშნავს, პოსტმოდერნიზმმა გონების წინააღმდეგ „აჯანყების უფლება“ გამოაცხადა. მსოფლიო სამეცნიერო რუკაზე განხორციელდა რადიკალური ინვერსია – პირველ პლანზე გამოვიდა მიკროდონე, მიკროპროცესები, ცენტრიდანული ტენდენციები, ლოკალიზაცია, ფრაგმენტაცია, ინდივიდუალიზაცია და ეს მდგომარეობა პოსტმოდერნისტულმა ფილოსოფიამ ბუნებრივად მიიჩნია.

სწორედ ამ ურთულეს მომენტში, მეცნიერება იწყებს გლობალური პრობლემატიკით დაინტერესებას. არაერთი მკვლევარი 1968 წელს „უდიდესი გარდატეხის“ წლად მიიჩნევს. ამ პერიოდში მსოფლიოს მრავალი ქვეყანა მოიცვა საზოგადოებრივმა მღელვარებამ, რომელიც გამოწვეული იყო მთავრობებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების უუნარობით წინასწარ განეჭვრიტათ ან, თუნდაც, ეცადათ თანამედროვე განვითარების სოციალური, ეკონომიკური და ეკოლოგიური პერსპექტივების განსაზღვრა. ნათელი გახდა, რომ არსებული გლობალური პრობლემების გრძელვადიანი შედეგების შესაფასებლად საჭიროა დამოუკიდებელი საერთაშორისო ექსპერ-

ტების ჯგუფის შექმნა. ეს დახმარებას გაუწევდა ოფიციალური ორგანიზაციების მოღვაწეობას.

ასე ჩამოყალიბდა ვერეთ წოდებული „რომის კლუბი“, რომელიც დღეს 53 ქვეყნის ასზე მეტ მეცნიერს, ბიზნესმენს, პოლიტიკურ თუ საზოგადო მოღვაწეს ითვლის. „რომის კლუბის“ მოღვაწეობამ შეუწყო ხელი ახალი, სადისციპლინო-სამეცნიერო მიმართულების, – გლობალიზტიკის – ჩამოყალიბებასა და ინსტიტუციონალიზაციას. ეს მიმართულება თავს უყრის სხვადასხვა ქვეყნის სხვადასხვა სპეციალობის თვალსაჩინო მეცნიერებს. გროვდება დიდი ემპირიული მასალა დედამიწაზე არსებული ვითარების უამრავი ასპექტის შესასწავლად და კეთდება საინტერესო განზოგადებანი.

ი. ვოლერშტეინი გეთავაზობს თავისებურ სისტემურ მიდგომას. ის გლობალურ სამყაროს განიხილავს ისტორიულ სისტემად, რომელიც ეფუძნება კაპიტალიზმის ექსპანსიას და სტრუქტურულად დანაწევრებულია ცენტრად, პერიფერიად და ნახევრად პერიფერიად. (45. გვ. 53) მას შემოაქვს ისეთი ცნებები, როგორიცაა „გლობალური წარმოების წესი“, და „კლასთა ჩამოყალიბების გლობალური პროცესი“.

აღნიშნული მიდგომა გარკვეული კრიტიკის ქვეშ მოექცა, მას უსაყვედურებენ ეკონომცენტრიზმს, უტილიტარიზმს, რედუქციონიზმს, აგრეთვე კაცობრიობის კულტურული მრავალფეროვნების უგულებელყოფას.

მ. ჩეშკოვი ნაშრომში „გლობალური ხედვა და ახალი მეცნიერება“ ცდილობს დაასაბუთოს ინტეგრალური ანთროპოსოციოგენური მიდგომა, სადაც გლობალური ერთობის ბირთვს სამი აუცილებლად თანაფარდი კომპონენტი ქმნის – სოციალური, ბუნებრივი და მოღვაწეობითი. მის სამეცნიერო ანალიზში კაცობრიობა წარმოადგენს „ბაზისურ გაგებას“, „თეორიული რეფლექსიის ძირითად საგანს“ (29. გვ.17)

გლობალიზაციის პროცესთან დაკავშირებით, ზოგადად, არსებობს ორი რადიკალური შეხედულება: 1. გლობალიზაცია პროგრესული პროცესია, რომელიც ხელს შეუწყობს მთლიანად მსოფლიოს განვითარებას. 2. გლობალიზაცია არის ნეგატიური პროცესი, რომელიც ემუქრება ცალკეულ ეროვნულ სახელმწიფოებს, ერებს, მათ კულტურულ თავისებურებებს. ტერმინი „გლობალიზა-

ცია“ XX საუკუნის 80-იანი წლების შუა პერიოდში წარმოიშვა და მის გამოჩენას თლევითის სახელს უკავშირებენ, მან 1903 წელს „Harvard Business Review“-ში გამოაქვეყნა სტატია და ამ ტერმინით აღნიშნა მსხვილი, ტრანსნაციონალური კორპორაციების მიერ წარმოებული სხვადასხვა პროდუქტის ბაზრების შერწყმის ფენომენი. მეორე მხრივ, ეს ტერმინი აღნიშნავს მსოფლიოში მიმდინარე ნიველირების პროცესს. ტერმინ „გლობალიზაციის“ მნიშვნელობას გაუსვა ხაზი იაპონელმა კ. ომაემ წიგნში „მსოფლიო საზღვრების გარეშე“ (1990), ორივე ამ მომენტს აერთიანებს გლობალიზაციის მ. უოტერსისეული განსაზღვრება: „გლობალიზაცია არის პროცესი, რომლის მსვლელობაში იკარგება სოციალური და კულტურული სისტემების გეოგრაფიული საზღვრები და მოსახლეობა სულ უფრო აცნობიერებს საზღვრების ამ ქრობას“. (38. გვ. 199).

როცა ჯერემი ბეთკემმა XVIII საუკუნის ბოლოს ტერმინი „საერთაშორისო“ დაამკვიდრა, აშკარა იყო, რომ ეს სიტყვა იმ ეპოქის შინაარსს შეესაბამებოდა. ეს იყო დრო, როცა იწყებოდა ეროვნული სახელმწიფოების ეპოქა ევროპაში, სადაც ერებისა და სახელმწიფოების ჩამოყალიბება ერთდროულად ხდებოდა, სიტყვა ერმა თავიდანვე პოლიტიკური დატვირთვა შეიძინა. ამიტომ ტერმინები „საერთაშორისო“ და „სახელმწიფოთაშორისო“ სინონიმებად მოიაზრებოდა. ყოველ შემთხვევაში ინგლისურსა და ფრანგულ ენებში; საერთაშორისო ურთიერთობებიც, ფაქტიურად, სახელმწიფოთაშორის ურთიერთობებად აღიქმებოდა. ეს ტერმინი (საერთაშორისო ურთიერთობები) ზუსტად ასახავდა არსებულ რეალობას, რადგან სახელმწიფოები (ხოლო ევროპაში ეროვნული-სახელმწიფოები) საერთაშორისო ურთიერთობების ფაქტიურად ერთადერთი აქტორები იყვნენ.

XX საუკუნის ბოლოს მიმდინარე პროცესებმა მკველევართა გარკვეულ წრეში წარმოშვა აზრი, რომ ცნება „საერთაშორისო“ უკვე აღარ შეესაბამება რეალობას. ერები და სახელმწიფოები აღარ წარმოადგენენ საერთაშორისო ურთიერთობების ძირითად აქტორებს. მათი როლი განუხრელად მცირდება. მეტიც, თანამედროვე ეპოქა ერებისა და სახელმწიფოების კვდომის ეპოქაა. ეროვნული საზღვრები იშლება, მსოფლიო მიდის პოლიტიკურ, ეკონომი-

კურ, კულტურულ, ენობრივ ერთიანობისაკენ და სწორედ ეს არის გლობალიზაცია. ამდენად, გლობალიზაციის ეპოქას აღარ შეესაბამება „საერთაშორისო პოლიტიკის“ ცნება და იგი „მსოფლიო პოლიტიკის“ ცნებამ უნდა შეცვალოს, როგორც უფრო ფართო და ყოვლისმომცველმა. საერთაშორისო პოლიტიკა კი მსოფლიო პოლიტიკის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია, რომელიც ქვეყნებს შორის ურთიერთობებს გულისხმობს და რომლის როლიც მსოფლიო პოლიტიკაში მუდმივად მცირდება! (30. გვ. 1-12).

გლობალიზაციის ერთ-ერთი პირველი განმარტება მარტინ ელბროუსს ეკუთვნის, რომლის აზრითაც გლობალიზაცია მოიცავს ყველა იმ პროცესს, რომელიც მსოფლიო ხალხებს ერთ მსოფლიო, გლობალურ საზოგადოებად გადააქცევს.

ცნობილი ინგლისელი სოციოლოგის ენტონ გიდენსის მიხედვით, გლობალიზაცია შეიძლება განისაზღვროს, მსოფლიო სოციალური ურთიერთობების ისეთ ინტენსიფიკაციად, როცა მსოფლიოს ურთიერთდაშორებული სივრცეები ერთმანეთს მჭიდროდ უკავშირდება და ადგილობრავე მივლინები ყალიბდება ათასობით მილის იქით მომხდარი მოვლენებით. (19. გვ. 591.).

პროფ. ნ. ჭითანავას აზრით, გლობალიზაცია წარმოადგენს ისტორიულ პროცესს, რომელსაც აქვს თავისი – ეტაპები, თავისებურებები, ტენდენციები, კანონზომიერებები. იგი ასახავს შრომის დანაწილების პროცესს, სცილდება ეკონომიკურ ჩარჩოს, საზოგადოებრივი ურთიერთობის ყველა მხარეს (პოლიტიკას, იდეოლოგიას, კულტურას, რელიგიას), ერთმანეთთან უშუალოდ აკავშირებს ერთი მხრივ, მეორე მხრივ კი – აღიანსების შექმნისაკენ მისწრაფებას უწყობს ხელს. ამიტომ გლობალიზაცია მრავალწახნაგოვან მოვლენად უნდა ჩაითვალოს. (12. გვ. 14.).

გლობალიზაციის შესახებ გამოკვლევათა გაცნობამ, საშუალება მოგვცა დასკვნის სახით გვეთქვა, რომ გლობალიზაციის პროცესებმა დღის წესრიგში დააყენა კომპლექსურად ურთიერთდამოკიდებული, ურთიერთგამაწონასწორებელი, ინსტიტუციური სტრუქტურებით ინტეგრირებული მსოფლიოს არსებობა. გლობალიზაცია, თავისი არსით, არ წარმოადგენს არც აბსოლუტურ ბოროტებას და არც აბსოლუტურ სიკეთეს. მისი დადებითი შედეგებით სარგებლობა ცალკეული ინდივიდის, საზოგადოების, ქვეყნის განვითარე-

ბის ღონესა და ნებაზეა დამოკიდებული. ზოლო მისი უარყოფითი შედეგების მიმართ კაცობრიობა მუდამ ფიზიკურად უნდა იყოს. უნდა სწავლობდეს მათ ბევრითა და გულისყურით. უნდა ეძებდეს მათი თავიდან აცილების ან შემცირების გზებს.

ჰეგელი წერდა, რომ შემეცნება თავის ნამდვილობას ფილოსოფიაში აღწევს (15. გვ. 38). ამით იმას გულისხმობდა, რომ ფილოსოფია მთლიანობის შემეცნებაა. გლობალიზაციამ სწორედ მთლიანობის თემა გახადა აქტუალური. მსოფლიოში მიმდინარე პროცესების იზოლირებული, ერთმანეთისაგან განცალკევებული შემეცნება აღარაა საკმარისი. ამ აზრით, გლობალიზაცია ფილოსოფიური შემეცნების საგანია და სრულიად შეუძლებელია მისი შესწავლა ფილოსოფიური მიდგომისა და ფილოსოფიური განზოგადების გარეშე.

გლობალიზაცია ობიექტური პროცესი და მისი საწყისები. გლობალიზაციის ფესვები ისტორიის შორეულ წარსულში იღებს სათავეს, მაგრამ იგი მთლიანობაში მაინც XX საუკუნის მოვლენად მოიაზრება.

გლობალისტიკის, როგორც მეცნიერების, წინამორბედად ზოგიერთი მეცნიერი ფუტუროლოგიას ფიქრობს - მეცნიერებას, რომლის კვლევის საგანია კაცობრიობის მომავალი. სწორედ ფუტუროლოგებმა შექმნეს „რომის კლუბი“ და დაიწყეს გლობალური პრობლემების კვლევა.

1972 წელს გამოქვეყნდა „რომის კლუბის“ პირველი მოხსენება - „ზრდის ზღვარი“, აქ ლაპარაკი იყო მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების სახიფათო ტენდენციების შესახებ. ავტორთა მტკიცებით, თუ განვითარებული ქვეყნები არ შეცვლიან მომხმარებლურ დამოკიდებულებას ბუნებასთან, მაშინ მსოფლიოს ელის უმწვავესი ეკოლოგიური კატასტროფები, სასურსათო, საენერგო, ენერგოკრიზისები და ა.შ.

1974 წელს გამოქვეყნდა „რომის კლუბის“ მეორე მოხსენება - „კაცობრიობა გადამწყვეტ წერტილთან“, აქაც მეორდება პროგნოზები გლობალური კატასტროფის შესახებ, რომელიც შეიძლება დაიწყოს რეგიონული კატასტროფებით, თანაც უფრო დაჩქარებული ტემპებით, ვიდრე ამას პირველი მოხსენება წინასწარმეტყველებდა.

რომის კლუბის მესამე მოხსენება — „საერთაშორისო წესრიგის გადასინჯვა“, ძირითადად შეეხო თანამედროვე მსოფლიოს მწვავე კონტრასტებსა და წინააღმდეგობებს, რომლებიც მდიდარ და ღარიბ სახელმწიფოებს შორის მკვეთრ განსხვავებაში გამოიხატება. ისტორიაზე ზერელე გადახედვაც კი გვარწმუნებს, რომ გლობალიზაციისკენ სწრაფვა კაცობრიობის ნიშანთვისებაა. ასეთი სწრაფვა თავდაპირველადი თემების, ტომების, ქალაქების, თუ სახელმწიფოების მზარდ ურთიერთობებში გამოიხატებოდა. ყოველი ძლიერი სახელმწიფო ახორციელებდა პოლიტიკას თავისი გავლენის სფეროს გაფართოებისათვის, რაც XX საუკუნის მეორე ნახევრამდე უმთავრესად სამხედრო მეთოდებით ხორციელდებოდა. გლობალიზაციის პოლიტიკას ემსახურებოდა ნაციისტურ-ჰიტლერული რეჟიმი, რომელიც გერმანიის ბატონობის ქვეშ მსოფლიოს გაერთიანებას ცდილობდა, ესე იგი ეს იყო გლობალიზაციისკენ სწრაფვა სამხედრო ძალის გამოყენებით.

ისტორიამ ცხადყო, რომ წარუმატებლობისთვისაა განწირული სამხედრო ძალაზე დამყარებული გლობალიზაცია. დიდი იმპერიების შექმნის მცდელობები უმეტესად წარუმატებელია. ასეთი წარმონაქმნები, როგორც წესი, არამდგრადია და მალევე ირღვევა. გამონაკლისი — ის იმპერიებია, რომლებიც მონათესავე მოდგმის ან კულტურის ხალხებს აერთიანებს. შეიძლება დავასკვნათ, რომ კაცობრიობის განვითარების ისტორია უარყოფს სამხედრო ძალის გამოყენებით გლობალიზაციის შესაძლებლობას. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ გლობალიზაცია სამხედრო მეთოდებით წარსულს ჩაბარდა.

იმანუელ ვოლერშტეინის თქმით, გლობალიზაციის ქრონოლოგიური საწყისის ძიებას ეკალ-ბარდებით სავსე ულრანში შევყავართ. გლობალიზაცია, მისი აზრით კოლუმბის მიერ ამერიკის აღმოჩენითა და ახალი სამყაროს დაპყრობით იწყება. (46. გვ. 303).

გლობალისტიკაში აქტუალურია გლობალიზაციის პრობლემის ეს ისტორიული ასპექტი. რა არის გლობალიზაცია? — რაღაც ახალი, კაცობრიობის ისტორიისთვის დღემდე უცნობი მოვლენა, თუ „ქარგად დავიწყებული ძველი“? პროფესორ ე. ბატიაშვილის აზრით „კაცმა რომ თქვას, სიტყვა „გლობალიზაცია“ ახალი ცნება და პოლიტიკური ტერმინია, თორემ თავისი არსით ის ინტეგრაცი-

ული პროცესების ახალი ეტაპია და მეტი არაფერი, მსოფლიო ისტორიაშიც, რაც კი რამ ცნობილია წერილობითი თუ არქეოლოგიური წყაროებით, თითქმის ყველა დიდი მოვლენა, დიდი სახელმწიფოებრივი გაერთიანებანი და იმპერიები ამა თუ იმ ფორმით ინტეგრაციის პროდუქტია. მას შემდეგ, რაც ბორბალი გამოიგონა და პირველი იალქნიანი ნავი შექმნა, ადამიანი ჟინძორეული მოვლო მსოფლიო კონტინენტებსა და ოკეანეებს“. (2. გვ. 20).

ჩვენი წინაპრებიც არანაკლებ იყვნენ ჩართულნი ინტეგრაციულ პროცესებში. უძველესი ურთიერთობანი სპარსელებთან და ბერძნებთან, შემდეგ „აბრეშუმის დიდ გზაზე“ გასვლა და ქრისტიანულ ევროპასთან დაკავშირება ქართული კაცის დანარჩენ კაცობრიობასთან ინტეგრირებისა და დაახლოებისკენ სწრაფვის დადასტურებაა.

მეცნიერთა და პოლიტიკოსთა უმრავლესობა ფიქრობს, რომ თანამედროვე გლობალიზაცია ძველთაგანვე მომდინარე ინტეგრაციული პროცესების ახალი ეტაპია. ზოგადად კი გლობალიზაცია დამახასიათებელია ყველა დროისათვის. უფრო მეტიც, თანდაყოლილი და განუყოფელია თვით ადამიანის ბუნებისაგან. ამასთან, საზოგადოების განვითარების გზაზე იცვლებოდა გლობალური პოლიტიკის განხორციელების ფორმები და მეთოდები.

ძლიერ სახელმწიფოებს მსოფლიო ბატონობისაკენ სწრაფვა ოდითგანვე მოსდგამდათ. ჯერ ქრისტეს შობამდე ოთხი იმპერია აცხადებდა ასეთ პრეტენზიას. მსოფლიოს მართვის იმპერიული ამბიცია ისტორიულად ისე გადამდები აღმოჩნდა, რომ დიდი ხნის წინ დანგრეული დასავლეთ რომის იმპერიის მემკვიდრედ აცხადებდა თავს კარლოს დიდის ფრანკთა სახელმწიფო; ხოლო გერმანიის იმპერატორებმა იმავე მოტივით თავიანთ სამფლობელოს „გერმანელი ერის საღვთო რომის იმპერია“ უწოდეს.

ასეთი ამბიციებისაგან დაზღვეულნი არც რელიგიის წმინდა მამები იყვნენ. მრავლისმთქმელია თვით ტერმინი „კათოლიკე“, — რაც „საყოველთაოს“ ნიშნავს. კათოლიკური ეკლესია საეკლესიო მართლებდა თავის სახელწოდებას, როცა შუა საუკუნეებში ყოველგვარი საშუალებით იბრძოდა საერო ძალაუფლებისათვის მთელ საქრისტიანოში.

პროფესორ დ. ღაღანიძის თვალსაზრისით, არც მსოფლიო სახელმწიფოს შექმნის იდეოლოგიურ-პოლიტიკური დასაბუთებაა ახალი; თუ ბერძენი ფილოსოფოსები მცირე რომის სახელმწიფოს, ეგრეთწოდებულ „პოლისს“ ანუ ქალაქ-სახელმწიფოს აიდეალებდნენ, მალე არსებითად იცვლება მეცნიერთა და პოლიტიკოსთა შეხედულებები მსოფლიოს მოწყობის თაობაზე. (II. გვ. 23).

საკმარისი იყო აღექსანდრე მაკედონელის ბერძნულ-მაკედონური იმპერიის ჩამოყალიბება, რომ რადიკალურად შეიცვალა შეხედულებები სახელმწიფოსა და მსოფლიო სტრუქტურის შესახებ. იქმნება ახალი ფილოსოფიური სკოლები; ძველი წელთაღრიცხვის III საუკუნეში სტოიციზმის წარმომადგენლები საფუძველს უყრიან ახალ მეცნიერულ აზრსა და მიმდინარეობას – კოსმოპოლიტიზმს.

გლობალიზაციის ისტორიული სათავეების შესახებ მრავალი მოსაზრება არსებობს. დანამდვილებით ერთი რამ შეიძლება ითქვას: ის, რასაც დღეს გლობალიზაციას ვუწოდებთ, ისტორიულად მზადდებოდა. სრული სახით კი ის ჩვენს დროში, კერძოდ, მეოცე საუკუნის მეორე ნახევარში ჩამოყალიბდა. მხოლოდ ახალ საერთაშორისო ვითარებაში გახდა შესაძლებელი გლობალიზაციის პროცესის სრული გაშლა.

გლობალიზტიკის თეორეტიკოსები დაწერილებით აღწერენ და არჩევენ გლობალიზაციის პროცესს, იძლევიან მის სტრუქტურულ ანალიზს. თითქმის ყველანი ხაზს უსვამენ ინდუსტრიალიზაციის გადამწყვეტ მნიშვნელობას ამ პროცესის სტრუქტურაში. ჯ. ბაილისისა და ს. სმიტის თანახმად, ინდუსტრიალიზაცია იწვევს სრულიად ახალ კავშირებს საზოგადოებებს შორის და ცვლის იმ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ პროცესებს, რომლებიც წინამოდერნული მსოფლიოსთვის იყო დამახასიათებელი. ინდუსტრიალიზაცია ასუსტებს სახელმწიფოს კონტროლს, რის შედეგადაც საერთაშორისო ურთიერთობების ძალისმიერი მოდელი წარსულის საკუთრება ხდება. ძალა ნაკლებ როლს ასრულებს პოლიტიკაში და მიზნის მიღწევის მთავარი საშუალება მოლაპარაკება ხდება. ამგვარად, ინდუსტრიალიზაცია შეიძლება განვიხილოთ, გლობალიზაციის შემადგენელ ნაწილად.

უოლტ როსტოუ (დოსტოვ, 1960) თავის ცნობილ „ზრდის სტადიების“ თეორიაში, ამტკიცებს, რომ ისტორიის განმსაზღვრელი ფაქტორი არის ეკონომიკური პროდუქციის ზრდა; უკანასკნელი კი, თავის მხრივ, ინდუსტრიალიზაციის შედეგია. შესაბამისად, ისტორია იყოფა ინდუსტრიალამდელ, ინდუსტრიულ, პოსტ ინდუსტრიულ და საყოველთაო კეთილდღეობის ეტაპებად. ის, რასაც დღეს გლობალიზაციას ვუწოდებთ ინდუსტრიულ საზოგადოებაში წარმოიშობა და კიდევ უფრო გაღრმავდება ისტორიის შემდგომ საფეხურებზე.

„ეკონომიკური ანუ კომპლექსური ურთიერთდამოკიდებულების თეორიის“ შემქნელები ამტკიცებენ, რომ მეოცე საუკუნეში არნახულად იმატა სახელმწიფოთა ურთიერთკავშირებმა, მათმა ურთიერთგადაბულობამ და ერთმანეთზე დამოკიდებულებამ. ამ მძლავრმა პროცესმა შეარყია სახელმწიფოს ტრადიციული სტატუსი. სახელმწიფო, ამ ინსტიტუტის ტრადიციული გაგებით, უკვე ხელშეშლელი ფაქტორია ნორმალური განვითარებისათვის. შესაბამისად, გაიზარდა პიროვნებისა და არასახელმწიფოებრივი ორგანიზაციების როლი მსოფლიოს ეკონომიკურ და პოლიტიკურ პროცესებში. სახელმწიფოთა როლი უფრო მოკრძალებული გახდა მსოფლიოს ცხოვრებაში.

მარშალ მაკლუჰანი თავის „გლობალური სოფლის“ თეორიაში ამტკიცებს, რომ ელექტრონული კომუნიკაციების სრულყოფამ გამოიწვია ახალი ტიპის სამყაროს ჩამოყალიბება. ჩვენ შეგვიძლია ვუყუროთ ჩვენგან ათასობით კილომეტრით დაშორებულ მოვლენებს და მონაწილეობა მივიღოთ მათში, ვიცხოვროთ მათთან ერთად. შესაბამისად, დრო და სივრცე ისეთნაირად „შევიწროვდა“, რომ ყველაფერმა დაკარგა ტრადიციული იდენტურობა; მათ შორის — პოლიტიკურმა, ეკონომიკურმა და სოციალურმა ჯგუფებმა, ისინი ტრადიციული ფორმით ვეღარ ფუნქციონირებენ.

როგორც ვხედავთ, მაკლუჰანი ეხება გლობალიზაციის ერთერთ ძირითად ნიშანს; თუმცაღა, გლობალიზაცია მხოლოდ კომუნიკაციურ რევოლუციაზე არ დაიყვანება.

გლობალიზაციის პროცესის თავისებურ აღწერასა და ახსნას გვთავაზობს ბარტონის „მსოფლიო საზოგადოების თეორია“. ამ თეორიის მიხედვით, სახელმწიფოთა სისტემამ თავისი დრო მოჭა-

მა, რადგან საერთაშორისო ურთიერთობებში სულ უფრო და უფრო წამყვან როლს იკავებს არასახელმწიფოებრივი ფაქტორები. ბარტონმა მსოფლიო პოლიტიკის მოდელი ობობის ქსელს შეადარა, სადაც ძირითად „ძაფებს“ ქმნის ვაჭრობა, კომუნიკაციები, ენა, იდეოლოგია, პოლიტიკური კავშირები. სწორედ ამ „ძაფებით იკერება“ ის რასაც გლობალიზაციას ვუწოდებთ.

მეოცე საუკუნის 60-იანი წლებიდან აქტუალური ხდება ევრეთწოდებული „მსოფლიო წესრიგის მოდელირების პროექტი“ (ჭ). პროექტი მიზნად ისახავდა არსებული სახელმწიფოთაშორისი სისტემის ალტერნატიული მოდელის შექმნას. ეს უკანასკნელი მსოფლიო ომის თავიდან აცილების გარანტი უნდა გამხდარიყო. პროექტის მთავარმა ავტორებმა, – მენდლოვიჩმა და ფალკმა წამოაყენეს გლობალური მთავრობის იდეა. სახელმწიფო ამ მოდელიდან ამოვარდნილი იყო, რაც გლობალიზაციის ერთერთი ძირითადი ნიშანია.

ევრეთ წოდებული საერთაშორისო საზოგადოების მთავარი წარმომადგენელი პ. ბული (უღლ, 1977), ამტკიცებს, რომ გლობალიზაციას ახალ მსოფლიოედ მიჰყვართ. საუკუნეების მანძილზე ვითარდებოდა საერთაშორისო ნორმები და საერთო ურთიერთგაგება სახელმწიფოთა ლიდერებს შორის. მომავალში საერთაშორისო საზოგადოება კიდევ უფრო განვითარდება და სახელმწიფოთა როლი შესუსტდება. ამავე ღროს პ. ბული არ მიიჩნევს, რომ ერი და სახელმწიფოები საერთოდ აღარ იქნებიან. ისინი საერთაშორისო საზოგადოების დაქვემდებარებულ ერთეულებად იქცევიან.

გლობალიზაციის გარკვეულ თეორიას გვთავაზობს ფრენსის ფუკუიამა თავის ცნობილ ნაშრომში „ისტორიის დასასრული“ (ფუკუიამა, 1999). ფუკუიამა ფიქრობს, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლით მოისპო მსოფლიოს უკანასკნელი ირაციონალური საწყისი; ის ბოროტება, რომელიც ყოველთვის არსებობდა ისტორიაში და უპირისპირდებოდა რაციონალურ, კეთილ საწყისს. სწორედ ამ ორი საწყისის დაპირისპირება შეადგენდა ისტორიის არსს და რამდენადაც ეს დაპირისპირება აღარ არსებობს, ისტორიაც დამთავრდა. მსოფლიოს შემდგომი განვითარება ეკონომიკური ბაზრის განვითარების ასახვაა და ასეთ პირობებში ერთადერთი მმართველობის ფორმა ლიბერალური დემოკრატია იქნება. სხვა რეჟიმები (კო-

მუნიციპალიტეტში, ფაშაში, ისლამური ფუნდამენტალიზმი) ლიბერალურ დემოკრატიას ვერ დაუპირისპირდებიან, ვინაიდან სწორედ ეს უკანასკნელი შეესაბამება საბაზრო ეკონომიკის კანონზომიერებებს, მის თავისუფალ განვითარებას. ლიბერალური დემოკრატიისა და ეკონომიკური ბაზრის ბატონობა უალტერნატივოა და მსოფლიოს მთავალიც სწორედ ეს არის.

ეგრეთ წოდებული „ლიბერალური მშვიდობის თეორიის“ თანახმად მშვიდობიანი ლიბერალურ – დემოკრატიული რეჟიმები იწვევენ და ამკვიდრებენ გლობალიზაციას. ლიბერალურ – დემოკრატიული რეჟიმები ერთმანეთში არ ომობენ და ყველა პრობლემას ცივილიზებული გზით აგვარებენ. მსოფლიოში კლებულობს კონფრონტაცია. ის აღარ წარმოადგენს მტრული სახელმწიფოებრივი დაჯგუფებების ასპარეზს. ეს კი ხელს უწყობს და განაპირობებს სახელმწიფოთა ეკონომიკურ თანამშრომლობას და ჯანსაღ კონკურენციას, რაც ერთიანი მსოფლიოს თავისუფალ შინაგან კონკურენციად გვევლინება. გლობალიზაცია პოლიტიკურ – ეკონომიკური წარმომავლობისა და მას, ყველაზე მეტად, ლიბერალური დემოკრატიის მშვიდობიანი რეჟიმები წარმოშობს. შესაბამისად, გლობალიზაცია სრულად მხოლოდ კომუნისტური რეჟიმის დემონტაჟის შემდეგ გაიშალა.

როგორც ირკვევა, გლობალიზაცია უშუალოდ მოამზადა XX საუკუნის ისტორიამ. იგი ამ ისტორიის, უფრო ზუსტად კი, XX საუკუნის მეორე ნახევრის მსოფლიო ისტორიული განვითარების შედეგია.

XX საუკუნის მეორე ნახევარი აღინიშნა რამდენიმე ახალი მსოფლიო-ისტორიული მოვლენით, რომლებმაც განპირობეს გლობალიზაციის წარმოშობა. სწორედ ისინია გლობალიზაციის წარმოშობის მთავარი ფაქტორები.

ერთ-ერთი უპირველესი ფაქტორია მსოფლიო კოლონიური სისტემის დაშლა. მეოცე საუკუნის მეორე ნახევარში ღრმა კრიზისმა მოიცვა და საბოლოოდ დაიშალა მრავალსაუკუნოვანი, XV – XVI საუკუნიდან ნაგები მსოფლიო კოლონიური სისტემა. ძირფესვიანად შეიცვალა და ახლებურად გაფერადდა მეტროპოლიები, კოლონიები, ნახევრადკოლონიები, დომინიონები და პროტექტორატები დაყოფილი და დანაწილებული მსოფლიო პოლიტიკური

რუქა, გაუქმდა და წაიშალა მონოპოლიური საზღვრები, ბარიერები და დაბრკოლებები საერთაშორისო ურთიერთობათა ქსელში; შედეგად მივიღეთ გლობალიზაციის პირველი მთავარი პირობა - ყველა ქვეყანა ყველა ქვეყნისთვის ღია და შეღწევადი გახდა.

მეორე ფაქტორია თანამედროვე სამეცნიერო - ტექნიკური რევოლუცია. იგი მეოცე საუკუნის შუახანებში დაიწყო ატომური ბომბის აფეთქებით და უსწრაფესი ტემპით წარიმართა: კიბერნეტიზაცია, ავტომატიზაცია და რობოტიზაცია, კოსმონავტიკა, ლაზერი და უფაქიზესი ტექნოლოგიური ნოვაციები, კომპიუტერი, ინტერნეტი და ინფორმაციის უსწრაფესი გაცვლის აუდიო-ვიდეო და ტელესაკომუნიკაციო საშუალებები, ბალასტიკური რაკეტები, ატომური წყალქვეშა ნავები, ზებგერითი თვითმფრინავები და მრავალი სხვა. ეს ყველაფერი მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრის მონაპოვარია. ამ ტექნიკურმა მიღწევებმა ძირეულად შეცვალა შრომის პირობები და ნაყოფიერება, მრეწველობა და სოფლის მეურნეობა, ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა; ფანტასტიკურად დაჩქარდა და გაადვილდა პლასტიკის ყველა კუთხესთან კავშირი, ინფორმაციის გადაცემა და გადაადგილება. შედეგად მივიღეთ მეორე მთავარი პირობა - გლობალიზაციისათვის მსოფლიოს ყველა კონტინენტი, რეგიონი და ქვეყანა დაუახლოვდა ერთმანეთს ტექნიკური საშუალებებით.

მესამე ფაქტორი ისაა, რომ გაჩნდა ეგრეთ წოდებული გლობალური პრობლემები. დღის წესრიგში დადგა მსოფლიოს ყველა ქვეყნისა და ხალხის ეკოლოგიური, სამხედრო და ეკონომიკური უსაფრთხოება. პირველად კაცობრიობის ისტორიაში საფრთხის ქვეშ აღმოჩნდა პლანეტის ბუნება, ჰაერი, წყალი, ნიადაგი; პირველად კაცობრიობის ისტორიაში ომმა დაკარგა ჩვეული აზრი და საზრისი. აქ ყველა მარცხდება; გამარჯვება შეუძლებელია; იგი დაღუპვით ემუქრება კაცობრიობას და სიცოცხლეს დედამიწაზე. მან თითქოს აიძულა კაცობრიობა ეზრუნათ მშვიდობიანი ურთიერთობებისათვის, რამაც ხელი შეუწყო მსოფლიოს გლობალიზაციას. მეორე მხრივ, ადგილობრივი მნიშვნელობის პრობლემების გვერდით ადამიანებმა ღრმად გააცნობიერეს მსოფლიო მნიშვნელობის, გლობალური პრობლემები, რამაც გამოიწვია ადამიანის ცნობიერების გლობალიზაცია.

გლობალიზაციის ხელშემწყობ მძლავრ ფაქტორად მოგვევლინა საბჭოთა კავშირის და სოციალისტური სისტემის დაშლა. ეს იყო მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრის უკანასკნელი დიდი ისტორიული მოვლენა, რამაც წაშალა კიდევ ერთი და ალბათ, უმთავრესი ბარიერი „გლობალური ერთობის“ გზაზე და დაასრულა ამ ერთიანობის საყრდენი კედლების ამოყვანა. ცივი ომით აფორიაქებული და დაღლილი მსოფლიო ერთბაშად აღმოჩნდა ახალი ისტორიული ვითარების წინაშე. საერთაშორისო ცხოვრების ასპარეზიდან მოულოდნელად გაუჩინარდა ორი პოლუსი, ორი მსოფლიო სოციალური სისტემა, ორი სამხედრო ბანაკი, ორი მსოფლიო ბაზარი.

პროფესორ დ. ქებურიას აზრით გლობალიზაცია არ არის ამ ფაქტორების მექანიკური ჯამი. იგი მთლიანობაა, რომელშიც ზემოხსენებული ფაქტორები თავისებურად მონაწილეობენ. გლობალიზაცია მთელი თავისი თანამედროვე შინაარსით, ამ ფაქტორებიდან წარმოიშვა. ის კიდევ უფრო ფართოვდება, ღრმავდება, ვითარდება და კაცობრიობას აყენებს ახალი მსოფლიო წესრიგის და პრობლემების წინაშე. (10. გვ. 35).

გლობალიზაცია სოციალური ცვლილებების განსაკუთრებული ფორმა. თანამედროვე მეცნიერებაში, გარკვეულწილად, განასხვავებენ საზოგადოებრივს და სოციალურს. მაგალითად, ცნობილ სოციოლოგს სმელზერს საზოგადოება ესმის სოციალური სტრუქტურის მხოლოდ ერთ-ერთ ფორმად. იგულისხმება, რომ არსებობს ადამიანთა ერთობლიობის და თანაარსებობის ორი ფორმა — ბუნებრივი და სოციალური. მართალია, ადამიანებს შორის ბიოლოგიური კავშირიც სოციალიზებულია, მაგრამ ის მაინც ბიოლოგიურ ხასიათს ატარებს. საზოგადოებრიობის მაჩვენებელია ცხოვრების ნორმატული რეგულირება და მოწესრიგება.

საზოგადოება, ისეთი სოციალური სისტემაა, რომელიც, პარსონსის გამოთქმა რომ გამოვიყენოთ, გარემომცველი სამყაროს მიმართ თვითკმარობის უმაღლეს დონეს გამოხატავს. საზოგადოება სოციალური ორგანიზაციის ფორმაა, რომელიც მოიცავს სოციალურ ინსტიტუტებს, სოციალურ ჯგუფებს, ფორმალურ ორგანიზაციებს.

ადამიანის კეთილდღეობაზე, მისი ცხოვრების იდეალურად მოწყობაზე ყველა ეპოქის მოაზროვნენი ოცნებობდნენ. ჩვენი ეპო-

ქის სხვადასხვა სფეროს მოაზროვნეები: ანთროპოლოგები, სოციოლოგები, პოლიტოლოგები, ფილოსოფოსები, ფსიქოლოგები, ტექნიკური ინტელიგენციის და ხელოვნების წარმომადგენლები ერთნაირი ინტერესით ეკიდებიან საკითხს — ვინ ვართ და რა საზოგადოებაში ვცხოვრობთ? აღსანიშნავია ისიც, რომ თანამედროვეობამ დაკარგა ურყევი რწმენა თავისი სიმყარისადმი. ამერიკელი ფილოსოფოსი დაიზარდი ყურადღებას აქცევს თანამედროვე საზოგადოებაში მიმდინარე ზოგიერთ განსაცვიფრებელ ცვლილებას და ცდილობს განსაზღვროს მათი საზრისი. მისი მტკიცებით, უკანასკნელი ორმოცი წლის განმავლობაში ადამიანთა საზოგადოება მკვეთრად შეიცვალა. მომავალი უფრო მეტ ცვლილებებს გეპირდება. მოსალოდნელია ღირებულებათა დიდი გადაფასება. „შეიძლება დაიკარგოს პოლიტიკური თავისუფლება, შეიძლება საესებით გაქრეს ყველაზე საშიში დაავადებანი, ჩვენ უნდა ვცადოთ ყველაზე უკრო მნიშვნელოვან ცვლილებათა პროგნოზირება. ყველა ცვლილების სრულად პროგნოზირება შეუძლებელია. მომავალი ყოველთვის შეიცავს განუხსაზღვრელობას და ეს უნდა გვახსოვდეს“. (4. გვ. 356.).

ასეთი მკვეთრი ცვლილებები, უპირველეს ყოვლისა ღირებულებათა კრიზისს და მის რადიკალურ გადაფასებას გულისხმობს. ასეთ შემთხვევაში კულტურისა და საზოგადოების განსაზღვრული ტიპი ადგილს უთმობს სხვას. ღირებულებათა კრიზისის დროს ტურენის აზრით „ძირეულად იცვლება ძალაუფლების ბუნება და სოციალიზაციის მეთოდები, დამოკიდებულება შრომისადმი და მომავლის კონცეფციები. კრიზისი აავადებს არამარტო ინსტიტუტებს, არამედ ჩვენს მოტივაციებს და სოციალურ ქცევასაც კი. ეს მთელი ცივილიზაციის კრიზისია“. არიან ექსპერტები, რომლებსაც არსებული ვითარება კრიზისულად არ მიაჩნიათ, მაგრამ მისი მკვეთრად შეცვლა მაინც გარდაუვალი ჰგონიათ. ისინი ვარაუდობენ, რომ თანამედროვე საზოგადოება ჩანასახის ფორმით ატარებს თავისზე უფრო მაღალ სოციალურ ტიპს; ამ ტიპს ეკუთვნის, მათი აზრით, ხვალინდელი დღე. ზოგი ექსპერტი ამ ტიპს პოსტინდუსტრიულს უწოდებს, ზოგი ინფორმაციულს, ზოგიც კომუნიკაციურს. პოსტინდუსტრიული საზოგადოების არსების გამოხატვა დანიელ ბელმა შეძლო სახელწოდებით, — „ინფორმაციული საზოგა-

დოება“, დ. ბელმა მიუთითა ამ საზოგადოებისათვის დამახასიათებელ რამდენიმე სპეციფიკურ ნიშანზე — ესაა ტელეკომუნიკაციები, რევოლუცია ინფორმაციის ორგანიზაციასა და დამუშავებაში. ის გამოყოფს პოსტინდუსტრიული საზოგადოების სამ ძირითად ასპექტს: 1) ინდუსტრიულიდან მომსახურების საზოგადოებაზე გადასვლა; 2) ტექნოლოგიურ ინოვაციათა განხორციელებისათვის კოდიფიცირებული თეორიული ცოდნის გადამწყვეტი მნიშვნელობა; 3) ახალი ტექნოლოგიის გადაქცევა სისტემური ანალიზისა და დაწყვეტილებათა მიღების ძირეულ ინსტრუმენტად. ბელის მტკიცებით, ისე როგორც ინდუსტრიულ საზოგადოებაში შრომა და კაპიტალი იყო ცენტრალური ცვლადები, ასევე პოსტინდუსტრიულ საზოგადოებაში ინფორმაცია და ცოდნა ხდება გადამწყვეტი ცვლადები. (16. გვ. 66.)

არიან მოაზროვნეები, რომლებიც თვლიან, რომ ტექნიკა მხოლოდ შესაძლებლობებს ქმნის, რომელთა რეალიზაცია დამოკიდებულია პოლიტიკაზე, კერძოდ იმაზე, როგორ საზოგადოებასთან გვაქვს საქმე — ღია თუ დახურულთან. ერთი და იგივე ტექნიკა დახურული საზოგადოების პირობებში ქმნის ძლიერ ტოტალიტარიზმს, ღია საზოგადოების პირობებში — ძლიერ დემოკრატიასა და თავისუფლებას. მიუხედავად აზრთა შორის ამ სხვაობისა პროფ. ე.კოდუას აზრით, მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარებამ და ინფორმაციის ბუმმა გამოიწვია ახალი საზოგადოების ჩამოყალიბება. (6. გვ. 66)

საზოგადოება სოციალურის რამდენიმე ან ერთი მომენტით არ წარმოიდგინება — ის სოციალური ყოფიერების ყველა მხარეს მოიცავს. ის იწვევს ყველა ღირებულებათა შეცვლასაც. ღირებულებათა ასეთი გლობალური ცვლილებით ხასიათდება თანამედროვე საზოგადოებაც. ცვლილებათა წარმმართველი შეიძლება ერთი ან რამდენიმე ფაქტორი იყოს, მაგრამ ცვლილებანი მოიცავს საზოგადოების ყველა მხარეს, ცხოვრების მთელ წესს, — დაწყებული ადამიანის სოციალური კავშირების ცვლილებით, დამთავრებული მისი სულიერ-კულტურული ორიენტაციებით, რადგან პოსტინდუსტრიული საზოგადოების ცვლილებათა ჯაჭვში განმსაზღვრელია მეცნიერებისა და ტექნოლოგიის რგოლი, საკითხი ასე უნდა დაისვას: რა ცვლილებები მოაქვს მათ სოციალური ყოფიერების სხვა

მხარეებისთვის, იქნება ეს: წარმოების, მოხმარების, განაწილების, გაცვლის, რწმენის, განათლების, განსახლების, სახელმწიფოებრივი წყობის, ცხოვრების წესის თუ სხვა პროცესები. გასული საუკუნის 60-იან წლებში, როდესაც ბელი აყალიბებდა პოსტინდუსტრიული საზოგადოების ცნებას, აღნიშნავდა, რომ ამ საზოგადოებამ წარმოების სფეროში სულ მცირე ხუთი სიახლე მაინც მოიტანა, ან მოიტანს:

1) სატელეფონო და კომპიუტერულ სისტემათა ტელეკომუნიკაციის და ინფორმაციის დამუშავების ერთ მოდელში შერწყმა.

მასთან დაკავშირებით ჯერაც ღიად თვლის საკითხს – ინფორმაციის მიღება უმთავრესად სატელეფონო კავშირით განხორციელდება, თუ ახალი სისტემები შეიქმნება და რა როლს ითამაშებს ამ საქმეში თანამგზავრთა სისტემა ან მიკროტალღების სადგურები.

2) ქაღალდი შეიცვლება ელექტრონული საშუალებებით, (უკვე არსებობს ელექტროგაზეთები ევროპასა და ამერიკაში) . იქნება ელექტრონული ფოსტა, მოხდება დოკუმენტების ასლების დისტანციური გადაღება, საგაზეთო და საჭურჭლო ინფორმაციები გადაიცემა ფაქსის მეშვეობით.

3) გაფართოვდება სატელეფონო სამსახური, მრავალარხოვანი სატელეფონო კაბელების სისტემები, რაც საოჯახო ტერმინალთა პირდაპირი კავშირის საშუალებას შექმნის.

4) ტრანსპორტს შეცვლის ტელეკომუნიკაციები, მოხდება ინფორმაციის შენახვის რეორგანიზაცია ერთიანი საკომპიუტერო ქსელით, რომელიც ყველასთვის იქნება მისაწვდომი. საბიბლიოთეკო და ოჯახური ტერმინალებიდან მიიღება პირდაპირი ინფორმაცია მონაცემთა ბანკების მეშვეობით.

5) კომპიუტერული სწავლების ბაზაზე გაფართოვდება განათლების ქსელი. ამით საქმე გვექნება ახალ საზოგადოებასთან, რომელსაც შეიძლება ეწოდოს კომუნიკაციური, თუ ინფორმაციული საზოგადოება. ბელის მტკიცებით თუ ინდუსტრიული საზოგადოების ძირითადი რესურსი კაპიტალი იყო, – „პოსტინდუსტრიული საზოგადოების რესურსებია ინფორმაცია და თეორიული ცოდნა, იმდენად რომ ეს ორი კომპონენტი თანამედროვე ისტორიის მობრუნების პუნქტებია“. (16. გვ. 67)

სოციალური კრიზისების ეპოქაში განსაკუთრებით მწვავედ დგება ადამიანისა და სოციალური ერთობების არსებობის პრობლემა. ვინ ვართ და რა საზოგადოებაში ვცხოვრობთ, — ეს კითხვები ყველაზე მტკივნეულად აღიქმება, ამის ნიმუშია თანამედროვე სოციალური სამყაროს ახსნის პოპერისეული სქემა, რომელმაც ძირითადი გამოხატულება ჰპოვა მის გახმაურებულ შრომაში — „ღია საზოგადოება და მისი მტრები“. (24. გვ. 75). პოპერის შეხედულებები ამოდის თანამედროვეობის გაგების ამოცანიდან. მას, პირველ რიგში, აინტერესებს ის სოციალური ცვლილებები, რაც მოხდა ევროპისა და აზიის კონტინენტებზე. ნაშრომის სათაურით თუ ვიმსჯელებთ გააზრების ძირითადი ობიექტია ღია საზოგადოება, მკვლევარი აგრეთვე აჩვენებს, როგორია დახურული საზოგადოების პირველი ფორმა, როდის მოხდა პირველი გადასვლა დახურულიდან ღია საზოგადოებაზე.

ძირითადი, რითაც საზოგადოების ეს ორი ტიპი უპირისპირდება ერთმანეთს, არის საზოგადოების და პიროვნების ადგილი სოციალურ ცხოვრებასა და მათ სოციალურ ქცევაში. ის, რასაც პოპერი დახურულ საზოგადოებას უწოდებს, კულტურისა და ცივილიზაციის საპირისპიროა.

ნამდვილი ცივილიზაცია და კულტურა ღია საზოგადოების ფორმასთანაა დაკავშირებული. ეს საზოგადოება მკვლევარის აზრით ადამიანის მოქმედების სარბიელია, როგორც ინდივიდუალური, ისე სოციალური ფორმით. მასში სოციალური აქტივობა არის წყარო სოციალურ იერარქიათა ღირებულებითი ორიენტაციების ცვლილებისათვის. პოპერის აზრით, ღია საზოგადოების ერთ-ერთი ძირითადი ნიშნებია: პუშანიზმი, კრიტიკული ცნობიერება და დემოკრატია.

მეოცე საუკუნის ბოლო ათეულის წლები მნიშვნელოვანი ცვლილებებით ხასიათდებოდა. ცვლილებები განხორციელდა მრავალი მიმართულებებით. გლობალიზაციამ შემოიტანა უახლესი მომენტები მსოფლიოს ეკონომიკურ არქიტექტურაში. მსოფლიოს ცივილიზაციის ტრანსფორმაცია პერმანენტული პროცესია. არნოლდ ტოინბიმ დაამტკიცა, რომ ყოველი ცივილიზაცია გადის თავის სასიცოცხლო ციკლს: ის იზადება, ვითარდება, აღწევს განვითარების პიკს, შემდეგ დაცემას და გადის ისტორიული სცენიდან. იქმნება

ახალი ცივილიზაციები და მათი სასიცოცხლო ციკლი მეორდება. ცივილიზაციათა როლი მსოფლიოს განვითარების პროცესში მეტად მნიშვნელოვანია. ცივილიზაციები წარმოადგენენ ადამიანთა გაერთიანებების ტიპებს, რომლებიც გარკვეულ ასოციაციებს იწვევენ რელიგიის, არქიტექტურის, ზნეობის,, ერთი სიტყვით კულტურის სფეროში. ტონბთან ცივილიზაცია აღიქმება, როგორც ისტორიული მასალის ერთობლიობა, რომელსაც მიმართავს ის, ვინც საკუთარი ქვეყნის შესწავლას ცდილობს. სწორედ დროში, სივრცესა და კულტურაში არსებული საზღვრები ქმნიან სამეცნიერო ანალიზის ერთეულს. „თუ თქვენ მოდიხართ საბერძნეთიდან, ცდილობთ რა გაიგოთ მათი ისტორია, თქვენ მიხვალთ მართლმადიდებლურ ქრისტიანობამდე ან ბიზანტიურ სამყარომდე. თუ მაროკოდან ან ავღანეთიდან იწყებთ, აუცილებლად ისლამურ სამყარომდე მიხვალთ“ (25. გვ. 134).

მამასადამე, გლობალური პრობლემები ყველა ცივილიზაციისათვის საერთოა, ჩნდება ახალი საერთო ფასეულობანიც. ფასეულობების გამოჩენამ ახლებურად წარმოაჩინა კონსენსუსის პრობლემა თანამედროვე კულტურათა დიალოგში. გლობალური კატასტროფის საფრთხე საზოგადოებას აცნობიერებინებს, რომ კონსენსუსი — ეს არ არის მხოლოდ დათმობა და კომპრომისი. ეს, უპირველეს ყოვლისა, ერთობლივი მოღვაწეობაა საერთო ფასეულობათა და ერთიანი სოციო-კულტურული სივრცის ჩამოსაყალიბებლად, სადაც სხვადასხვა ცივილიზაციები თავისუფლად ვითარდებიან და ურთიერთმოქმედებენ. როგორც კ.მანკიში აღნიშნავდა, „შეთანხმებულობა — ეს უფრო მეტია, ვიდრე გარკვეულ საკითხებში თეორიული შეთანხმების მიღწევა. ეს არის ცხოვრებისეულ განწყობათა ერთობლიობა. და ამგვარი შეთანხმებულობის ნიადაგის მომზადება — ეს ერთობლივი ცხოვრებისათვის ნიადაგის მომზადებას ნიშნავს“. (21. გვ. 438)

ჩვენ ვცხოვრობთ საზოგადოებაში, რომელსაც არსებობის, ცვალებადობის და განვითარების ხანგრძლივი ისტორია გააჩნია. ათეულ ათასობით წლები დასჭირდა იმას, რომ ველური, უმწეო, გონებრივ სიბნელეში მყოფი ადამიანი ბუნებისა და საკუთარი თავის მეუფედ გადაქცეულიყო, მიეღწია მაღალი მატერიალური და სულიერი ღირებულებების შემოქმედ თანამედროვე ცივილიზებულ სა-

ზოგადობამდე, რომლის წინაშეც გადაშლილია წინსვლისა და სრულყოფის კოლოსალური პერსპექტივები.

საზოგადოება მუდმივ ცვალებადობას განიცდის ისევე, როგორც მთელი სამყარო, რომლის ნაწილსაც იგი შეადგენს. იცვლება საზოგადოების ეკონომიკა, მისი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა, შრომის იარაღები და მოწყობილობანი, რომელთა გამოყენებით ადამიანები თავიანთ კეთილდღეობას უყრიან საფუძველს. იცვლება ბუნებაზე ზემოქმედების ხერხები და წესები, ჩვევები, გამოცდილება. სხვადასხვა ეპოქაში სხვადასხვაგვარია საკუთრების, განაწილების, გაცემის, მოხმარების ურთიერთობანი და სხვა. დროთა ცვალებადობის კვალობაზე განსხვავებულ შინაარსს იძენს ადამიანთა და მათი გაერთიანების იდეები, ინტერესები, განწყობილებები, თეორიები, ღირებულებანი. აუცილებელ ცვლილებათა ორბიტაშია მოქცეული საზოგადოების პოლიტიკური სისტემა და ორგანიზაცია, სახელმწიფოებრივი მართვის ფორმები და ტიპები, მართვის ინსტიტუტები.

იცვლება ადამიანთა ცხოვრების წესი, მათი ქცევის ზნეობრივი და სამართლებრივი ნორმები, ტრადიციები და ადამ-წესები, კულტურა. დროთა მსვლელობას გარკვეული სიახლეები შეაქვს თვით დოგმატური გამძლეობის უნარიანობით გამორჩეულ რელიგიურ მოძღვრებებსა და პრინციპებში. ჩნდება სინამდვილის მხატვრული ათვისების ახალ-ახალი საშუალებანი, სრულყოფილი ხდება ადამიანთა ესთეტიკური გემოვნება. იცვლება თვით საზოგადოების სტრუქტურა, ადამიანთა ერთობები, დიდი და მცირე სოციალური ჯგუფები და მათი ურთიერთობანი. (7. გვ. 389)

ერთი სიტყვით, უცვლელობის მდგომარეობა შეუთავსებელია საზოგადოებისათვის მისი ცხოვრების ნებისმიერ მონაკვეთზე. სოციალური ცვლილებები შედარებით ნელა და შეუმჩნევლად მიმდინარეობდა კაცობრიობის განვითარების ადრინდელ საფეხურზე. მაშინ, როდესაც მომდევნო ეპოქაში, განსაკუთრებით კი ბოლო საუკუნეებში სოციალურმა გარდაქმნებმა მკვეთრად გამოხატული დაჩქარებული ძვრების სახე მიიღო, რაც შესაგრძნობი ხდება ხოლმე ადამიანთა თუნდაც ერთი თაობის სიცოცხლეში. კერძო საზოგადოებრივი მეცნიერებანი და განსაკუთრებით სოციოლოგია მიზნად ისახავს გაარკვიოს სოციალურ ცვლილებათა ბუნება, პასუხი გას-

ცეს კითხვებს თუ რატომ და როგორ ხდება ცვალებადობა საზოგადოებაში.

თვით ტერმინი – „სოციალური ცვლილებები“ – ფართო და ვიწრო მნიშვნელობით იხმარება. ფართო მნიშვნელობით სოციალურია ყველა ცვლილება, რაც საზოგადოებაში გვხვდება. ამ აზრით სოციალური ცვლილებებით ავნიშნავთ საზოგადოებისათვის დამახასიათებელი ვითარების ცვლას გარკვეულ დროსა და სივრცეში. ვიწრო მნიშვნელობით კი ტერმინი – „სოციალური ცვლილებები“ – გამოიყენება უშუალოდ ადამიანთა სოციალურ ცხოვრებაში. კერძოდ, საზოგადოების საბაზო სოციალური სტრუქტურის, სოციალური ერთობის, ინსტიტუტების და სხვა სფეროებში მიმდინარე ხდომილობების გამოსახატავად. (7. გვ. 390) ამ მნიშვნელობით სოციალურ ცვლილებებს განმარტავენ, როგორც საზოგადოების „ძირითადი ინსტიტუტების მოდიფიკაციის ხარისხს განსაზღვრული დროის განმავლობაში“ (19. გვ. 591). სოციალური ცვლილებების ცნება აღნიშნავს „განსხვავებას სოციალური ორგანიზაციის ან სტრუქტურის მოცემულ და ადრინდელ მდგომარეობებს შორის გარკვეული ასპექტით“ (19. გვ. 246) იგულისხმება ცვლილება, რომელსაც დროის გარკვეულ მონაკვეთში ექვემდებარება ადამიანთა ისტორიული ერთობები, დიდი და მცირე საზოგადოებრივი ჯგუფები, მათი ურთიერთობის მარეგულირებელი ინსტიტუტები, სოციალური სისტემები და ორგანიზაციები, თვით პიროვნებათა ქცევები და ა.შ.

უკანასკნელი ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ცვლილებათა ტემპი არ შეჩერებულა, პირიქით კიდევ გაიზარდა და მომავალი ჩვენი თაობა უფრო მეტად უზრუნველყოფილი იქნება, ვიდრე მათი ნებისმიერი წინამორბედი. ცვლილებათა მნიშვნელობის განსაზღვრისათვის აუცილებელია გავარკვიოთ რამდენად შეიცვალა მოცემული ობიექტის სტრუქტურის სიღრმე ან დროის მსვლელობის ზოგიერთი პერიოდი. სოციალურ ცვლილებებს არა აქვს ცალსახა დეტერმინაციული ხასიათი. ადამიანთა მრავალფეროვანი მიზნობრივი და ნებისუელი მოქმედება დიდად აფრთოებს სოციალურ ხდომილებათა მიზეზების და პირობების პალიტრას. სოციალური ცვლილებების თავისებურებაა აგრეთვე ის, რომ ის ხორციელდება საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე ადამიანთა აქტიური ზემოქმედების

საშუალებით. ბუნების საგნები და მოვლენები ცვალებადობის პროცესში, როგორც ჰეგელი აღნიშნავდა, მუდმივად ერთი და იგივე ხასიათს და თვისებებს ავლენენ. ადამიანს კი, როგორც საკუთარი ცხოვრების შემოქმედს, ხელთ უპყრია მისი შეცვლის პულტი. ადამიანში, ჰეგელის სიტყვებით რომ ვთქვათ, უცვლელია მხოლოდ ცვალებადობის უნარი. (15. გვ. 63).

თვითცვალებადობისა და თვითგანახლების უნარს ო. კონტი საზოგადოების სპეციფიკურ ნიშან-თვისებად თვლიდა. ცხოველთა „საზოგადოებრივი“ გაერთიანებანი, კონტის თვალსაზრისით, არ ექვემდებარებიან დროში ცვალებადობას. იგი ამის მაგალითად ასახელებდა ფუტკრებისა და ჭიანჭველების „საზოგადოებებს“, რომლებიც ამჟამადაც ისეთივე არიან, როგორც ათასი წლის წინათ. ადამიანთა საზოგადოება კი, ცხოველთა საზოგადოებისაგან განსხვავებით, მუდმივად განიცდის ცვალებადობას; როგორც ბერძენი ფილოსოფოსი ჰერაკლიტე ამბობდა - ერთსა და იმავე მდინარეში შესვლა არ შეიძლება, ეს კი იმას ნიშნავს, რომ დროის ცვალებადობა უწყვეტობის პრინციპს ექვემდებარება.

ადამიანთა საზოგადოება ცხოველური საზოგადოებისაგან განსხვავებით მუდმივად განიცდის ცვალებადობას. სოციალური ცვალებადობის, როგორც საზოგადოების ფუნდამენტალური კანონზომიერების იდეა, დღეს თანამედროვე სოციოლოგიის საყოველთაოდ აღიარებულ მონაპოვრად ითვლება. როდესაც სოციალურ ცვლილებებზე ვმსჯელობთ უნდა გავითვალისწინოთ, რომ იგი შეიძლება იყოს ლოკალური და გლობალური. არსებობს სოციალურ ცვლილებათა ორი ძირითადი სახე: ბუნებრივი ე.ი. კანონზომიერი და არაბუნებრივი ე.ი. არაკანონზომიერი.

სოციალურ ცვლილებათა გამომწვევი მიზეზების გარკვევას არასოდეს არ ჰქონია წმინდა თეორიულ-შემეცნებითი ინტერესი. ამ მიზეზების დადგენა სასიცოცხლო პრაქტიკულ საჭიროებებთან იყო დაკავშირებული. მათი ცოდნა ადამიანებს, მათ ჯგუფებს, სოციალურ ინსტიტუტებსა და ორგანიზაციებს საშუალებას აძლევს მართონ საკუთარი ცხოვრება, დაიკმაყოფილონ მრავალფეროვანი სოციალური მოთხოვნილებანი. კ. მარქსის ეკონომიკურ-დეტერმინისტული თვალსაზრისის თანახმად სოციალურ ცვლილებებს საფუძვლად უდევს მატერიალური დოვლათის წარმოების წესი. სხვადა-

სხვაგვარად არის წარმოდგენილი სოციალურ ცვლილებათა მიზეზები გასული საუკუნის დასავლურ თეორიებში. სოციოკულტურული თეორიის მომხრეთი აზრით (პ.სოროკინი და სხვა) სოციალურ-ისტორიულ ცვლილებათა ძირები სულიერი ღირებულებებიდან მომდინარეობს. ცვლილებათა სისწრაფე, რომელიც თანამედროვე ეპოქისთვის არის დამახასიათებელი განსაკუთრებული ტემპებით აისახება ტექნოლოგიურ პროგრესში. ტექნოლოგიური თეორიის წარმომადგენლები (უ.როსტოუ, დ.ბელი, ა.ტურენი, რ.არონი და სხვა) მიუთითებენ უშუალო და პირდაპირ კავშირზე ტექნოლოგიური ბაზის ტრანსფორმირებისა და სოციალურ ცვლილებებს შორის. მაგალითად, მანქანურმა წარმოებამ, საწარმოო პროცესების მექანიზაციამ და ავტომატიზაციამ, სხვა ტექნიკურმა სიახლეებმა, მათი შეხედულებით, გადაწყვეტი გავლენა მოახდინა საზოგადოების სოციალური, კლასობრივი, პროფესიული, საგანმანათლებლო სტრუქტურის, შრომის ხასიათის შეცვლაზე, კულტურულ ღირებულებათა ურთიერთგაზიარებაზე, საკომუნიკაციო საშუალებათა განვითარებაზე და სხვა.

ტ. პარსონსი სოციალურ ცვლილებათა ფუნდამენტალური მნიშვნელობის ფაქტორებად სხვადასხვა პირობებისთვის საერთო ევოლუციურ უნივერსალებს – ენას, როგორც კომუნიკაციის საშუალებას, რელიგიას, ნათესაურ ურთიერთობებს და ტექნოლოგიას, – წარმოებას ასახელებს. ამოიკვეთა სოციალურ ცვლილებათა მრავალფაქტორიანი ახსნის უპირატესობა. მკვებერის თანახმად, ეკონომიკურ გარემოებებთან ერთად სოციალურ ცვლილებებზე უდიდეს გავლენას ახდენს შემდეგი ფაქტორები: სამხედრო ძალა, მართვის წესები, იდეოლოგია.

ე. გიდენსი სამართლიანად აღნიშნავს, რომ ამა თუ იმ თეორიას შეუძლია აგვიხსნას, თუ რა ფაქტორი იყო დომინანტური სოციალურ ცვლილებათა ცალკეულ ეპიზოდებში, მაგრამ სოციალურ ცვლილებათა არცერთ „ერთფაქტორიან“ თეორიას არ შესწევს ყველა სოციალური ცვლილებების ახსნის უნარი“. (19. გვ. 592). ე. გიდენსი სოციალურ ხდომილებათა გამომწვევ ფაქტორებს სამ ჯგუფად ყოფს. ეს ფაქტორებია: ა) ფიზიკური გარემო (კლიმატური პირობები, ფლორა და ფაუნა, ნიადაგის ნაყოფიერება, გაუვალი ტყეები, ჭაობები, სამდინარო და საზღვაო გზები, მთები, უდაბნო-

ბი და სხვა). ბ) პოლიტიკური ორგანიზაცია (სახელმწიფო ხელისუფლება, პოლიტიკური სისტემა, სამხედრო ძალა, არმია და სხვა). გ) კულტურული ფაქტორი (რელიგია, აზროვნების წესი და შინაარსი, იდეალები, კომუნიკაციის სისტემა, დამწერლობა, მეცნიერება; პიროვნებები, რომლებსაც შეუძლიათ შეცვალონ ტრადიციული აზროვნება პოლიტიკის, მეცნიერების და სხვა დარგებში). ამასთან ღრმა სოციალური და პოლიტიკური ცვლილებების, მათ შორის რევოლუციური გარდაქმნების მიზნით საზოგადოებრივ ძალთა მამოძილებელ ფუნქციას ასრულებს თავისუფლების, თანასწორობის, დემოკრატიის, პიროვნების უფლებების დაცვის და სხვა საკაცობრიო იდეალები.

მაგრამ აქ დასახელებული ფაქტორებიდან, როგორც ითქვა, არც ერთი, თუ კი მას ცალკე განვიხილავთ, ვერ აგვიხსნის სოციალურ ცვლილებათა მთელს მრავალფეროვნებას, თუმცა თითოეულ მათგანზე მნიშვნელოვანწილად არის დამოკიდებული სოციალურ ცვლილებათა ხასიათი. „ერთფაქტორიანი“ თეორიები კრიტიკას იმსახურებენ სწორედ სოციალურ ცვლილებათა განმსაზღვრელი რომელიმე ერთი ფაქტორის უნივერსალიზაციის გამო. დებულება რომ სოციალურ ცვლილებებს მხოლოდ ეკონომიკური ფაქტორი განსაზღვრავს, ისევე მიუღებელია, როგორც იმის მტკიცება, რომ სოციალური ცვლილებების ერთადერთ წყაროდ პოლიტიკური ორგანიზაცია, ან კულტურა, ანდა გეოგრაფიული გარემომპირობები გამოვაცხადოთ. თითოეული მათგანის გააბსოლუტებას სოციალური რეალობის ცალმხრივ, არასრულ, საბოლოოდ კი მცდარ გაგებადვე მიყვავართ. სოციალურ ცვლილებები ფაქტორთა მთელი კომპლექსითაა განპირობებული, რაც ყოველი კონკრეტული შემთხვევისათვის საგანგები ანალიზს მოითხოვს.

არსებობს სოციალური ცვალებადობის, სოციალური ობიექტის ერთი მდგომარეობის მეორე მდგომარეობით შეცვლის ერთმანეთისაგან განსხვავებული, მაგრამ ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული ფორმები: ევოლუცია და რევოლუცია. საგნებსა და მოვლენებში მიმდინარე ცვლილებების დროული თანმიმდევრობა ევოლუციის ერთ-ერთი არსებითი ნიშანია. თანამედროვე გაგებით სოციალური რევოლუცია ნიშნავს, უწინარეს ყოვლისა, ძირეულ შემობრუნებას საზოგადოების პოლიტიკურ ცხოვრებაში სახელმწიფოებ-

რივი ძალაუფლების დაპყრობის გზით. რევოლუციად, ამ სიტყვის ჭეშმარიტი მნიშვნელობით, არ ითვლება სახელმწიფოებრივი გადატრიალება, რომლის დროსაც ძალაუფლება გადადის მმართველთა ერთი ჯგუფის ხელიდან, მეორე ჯგუფის, ვთქვათ სამხედრო პირების ხელში, ფაქტიურად კი უცვლელი რჩება პოლიტიკური ინსტიტუტები და სისტემები, საზოგადოების სოციალური სტრუქტურა; ე. გიდენსი პოლიტიკურ რევოლუციას განსაზღვრავს, როგორც „ მასობრივი მოძრაობის ლიდერების მიერ ძალადობის გზით სახელმწიფო ხელისუფლების დაპყრობას რასაც იყენებენ ისინი რადიკალური სოციალური რეფორმების გატარების მიზნით“. (19. გვ. 594). გიდენსისეული განსაზღვრება არ დაიცვანება ძირეულ პოლიტიკურ ცვლილებებზე, არამედ გარდატეხი მნიშვნელობის სოციალურ ცვლილებებსაც მოიცავს.

მარქსიზმმა მოახდინა ადამიანთა ისტორიაში ძალდატანებითი ფაქტორის როლის აბსოლუტიზაცია. მან სოციალური რევოლუციის, კლასობრივი ბრძოლის, ბურჟუაზიული სახელმწიფოს დამსხვრევისა და სხვა ძალისმიერ მოთხოვნათა ქადაგებით პრინციპულად უარყო საუკუნეთა სიღრმეებიდან მომდინარე სანუკვარი საკაცობრიო იდეალების რეალიზაციის მშვიდობიანი გზა, უდიტატორო, უსისხლო, რეფორმატორული, დემოკრატიული, ჰუმანური საშუალებებით საზოგადოებრივი ცხოვრების მოწყობის და განახლება-განვითარების შესაძლებლობა.

ცივილიზებული კაცობრიობა რადიკალურად გაემიჯნა ძალისმიერი მეთოდებით საზოგადოების გარდაქმნის მარქსისეულ იდეას. ის ქვეყნები, რომლებმაც ძალდატანება გაიხადეს საზოგადოების ძირფესვიანი გარდაქმნის წესად, ღრმა და ყოველმხრივ კრიზისში მოექცნენ და ნაცვლად აღთქმულისა, სულ უფრო და უფრო დაშორდნენ სოციალური პროგრესის საკაცობრიო იდეალებს. გლობალიზაციის მნიშვნელოვანი გამოხატულებაა ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებების გავრცელება და დამკვიდრება მსოფლიოს ხალხთა ცხოვრებაში. ცივილიზებული ხალხების ინდუსტრიული განვითარებული ქვეყნების მიღწევები საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში განსაკუთრებულ მოთხოვნად და ნორმებად ყალიბდება, რასაც საყოველთაო შეთანხმების შედეგად, საერთაშორისო სტანდარტების სტატუსი ენიჭება. სამართლიანად მიუთითებენ, რომ

ყველა შემთხვევაში გლობალური პრობლემები სოციალურია თავისი არსით და მიზანმიმართულებით. სოციოლოგია გლობალიზაციას და მის სახეობებს განიხილავს მისი წარმომშობი სოციალური პირობებისა და საზოგადოებრივი შედეგების თვალსაზრისით. სოციოლოგია მიზნად ისახავს გაარკვიოს გლობალიზაციის სოციალური არსი, მისი მიზეზები და სოციალური შედეგები, გვიჩვენოს თუ რა მნიშვნელობა აქვს ნებისმიერი გლობალური პრობლემის გადაჭრას ადამიანთა კეთილდღეობისთვის, როგორ ავიცილოთ თავიდან გლობალიზაციის უარყოფითი შედეგები, სოციოლოგია ყველა გლობალურ პრობლემას განიხილავს უშუალოდ ადამიანთან, მის სასიცოცხლო ინტერესებთან და მოთხოვნილებებთან მიმართებაში. პოლიტიკური ფონის პირობებში სისტემური ცვლილებები ეკონომიკაში წარიმართა იმგვარად, რომ ხალხის, საზოგადოების ყურადღება პოლიტიკურიდან თანდათანობით სოციალურ პრობლემებზე გადავიდა. დაიწყო პირება, რომელიც პოლიტიკურ ხასიათს ატარებდა, თანდათან შენედა, მაგრამ გაძლიერდა საზოგადოების ღიფერენციატა ქონებრივი მდგომარეობის და შემოსავლების მიხედვით. ფართო მასების ენერგია ძირითადად მიმართულია სოციალური ამოცანების გადაჭრაზე, ხშირ შემთხვევაში, არსებობის შენარჩუნებაზე. ბოლო პერიოდის გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ისეთი პრობლემები, როგორიცაა ადამიანის მეურნეობა, განათლების მიღება, საცხოვრებელი პირობების საზოგადოებრივ-ორგანიზაციული უზრუნველყოფა არ შეიძლება განვიხილოთ ეკონომიკური ზრდის გლობალური ამოცანისაგან განცალკევებით. მასობრივი სიღარიბის პრობლემის გადაჭრა აუცილებელია არა მხოლოდ სოციალური სამართლიანობისა და პოლიტიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით, არამედ ქვეყნის საერთო განვითარებისთვის.

თანამედროვე ინდუსტრიულ საზოგადოებაში ადამიანთა უმრავლესობის საარსებო საშუალებები აქვს დაქირავებული შრომის ხარჯზე. ეს იმას ნიშნავს, რომ ხელფასი შემოსავლის ძირითად, ხოლო უმრავლესობისთვის ერთადერთ წყაროს წარმოადგენს. დაბალ შემოსავლიანთა შორის აღმოჩნდა განათლების, მეცნიერების, კულტურის, ჯანდაცვის სფეროში დასაქმებულ ადამიანთა უმრავლესობა; ეს მოსახლეობის ის ფენაა, რომელიც სოციალური დაცვის სისტემის გარეთაა მოქცეული. შემოსავლების განაწილების

დისბალანსი, საბოლოო ჯამში, ზარალს აყენებს საზოგადოების ყველა ფენას. სოციალური პოლარიზაციის გაღრმავების შედეგად ირღვევა შრომითი მორალი, შეიძწევა განათლების ზარისხის დაცემა, თანდათანობით მცირდება უმაღლესი განათლების მიღების შესაძლებლობა, იზრდება დანაშაულებები და სხვა. თანამედროვე ინდივიდუალური და საზოგადოებრივი ცნობიერებისთვის დამახასიათებელი გახდა ფასეულობათა სისტემის რღვევა, რაც განპირობებულია კრიზისული მოვლენებით გარდამავალ საზოგადოებაში, იმ წინააღმდეგობებით, რომელიც არსებობს დასახულ მიზნებსა და მისი რეალიზაციის შესაძლებლობებს შორის, რომელიც მოსახლეობის უმრავლესობისათვის მიუღწეველია. ეს ყველაფერი გამოიხატება საზოგადოებისაგან ადამიანის გაუცხოებით, იმედგაცრუებით, პესიმიზმით და ა.შ. სოციალური გათიშულობის შესაძლო ნეგატიური შედეგია „სიღარიბის ჩაკეტილი წრის“ წარმოშობა, რომელიც საშუალებას არ აძლევს ადამიანს გამოვიდეს თავისი წრიდან და გაიკეთოს კარიერა. აღნიშნული მსოფმხედველობა საკმაოდ კონკრეტულად ვლინდება ადამიანთა მატერიალურ ცხოვრებაში და არა მარტო მატერიალურში, ყოველივე ეს საფრთხეს უქმნის საზოგადოების ზნეობას. განვითარებული ინდუსტრიული ქვეყნები აღნიშნულ პრობლემებს გაცილებით ადრე შეეჩვენნენ და რადიკალური ზომები მიიღეს მათ გადასაჭრელად.

ზანგრძლივი ისტორიის მანძილზე საბაზრო ეკონომიკამ დაამტკიცა თავისი სიცოცხლისუნარიანობა და გაძლიერდა მისი, როგორც ყველაზე ეფექტიანი ეკონომიკური მოდელის როლი. საბაზრო ეკონომიკისადმი მასობრივი მხარდაჭერა განპირობა იმან, რომ მას მოჰქონდა და მოაქვს უკეთესი ცხოვრების იმედები და ამასთან იგი არ უშვებს სახელმწიფოს ტოტალურ ჩარევას ეკონომიკაში. ლიბერალურ-კონსერვატიული თუ სოციალურ-დემოკრატიული მოდელისა და ძლიერი ან სუსტი სახელმწიფო სექტორის მოუხედავად, ინდუსტრიული საზოგადოების წინაშე მუდმივად დგას ფასეულობათა სისტემისა და პოლიტიკის ცვლილების საკითხი. სულ უფრო ვითარდება კერძო მეწარმეობა, მცირდება სახელმწიფოს ჩარევა ეკონომიკის სფეროში, ხოლო პრივატიზაცია ტარდება პლანეტის ყველა კუთხეში. ყოველივე ამის შედეგად ეჭვის ქვეშ დადგა საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფო, როგორც მოდელი.

ასეთივე პროცესები დაიწყო მესამე სამყაროს ქვეყნებშიც, სადაც გეგმიური ეკონომიკა უკვე აღარ განიხილება როგორც მოდელი. ამგვარად უკანასკნელი რამდენიმე წლის მანძილზე საბაზრო ეკონომიკა გახდა მოდელი ყველა ქვეყნისათვის. მსოფლიო გრანდიოზული ცვლილებების პერიოდში იმყოფება. ერთმნიშვნელოვნად შეიძლება აღინიშნოს, რომ მიმდინარე ცვლილებებს სიღრმისეული ხასიათი აქვს და ადამიანის საქმიანობის ყველა სფეროს შეეხება. ამის მიუხედავად, ყველა ამ ცვლილებას უფრო მეტად ეკონომიკური საფუძველი აქვს. თანამედროვე მსოფლიოსთვის დამახასიათებელია მსოფლიო ბაზრებისა და რეგიონული ეკონომიკური სტრუქტურების ინტეგრაცია, რის შედეგადაც შეიმჩნევა მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ზრდისა და თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და მართვის მეთოდების დაჩქარებული დანერგვის ტენდენციები. ინტეგრაციული პროცესების კვალდაკვალ აქტუალური გახდა საზოგადოების განვითარების სოციალური პარამეტრების, პოლიტიკური სტრუქტურისა და მაკროეკონომიკური მართვის ტექნოლოგიების ამ პროცესებთან შესაბამისობაში მოყვანის პრობლემა.

მსოფლიოში მიმდინარე პროცესები მჭიდროდ უკავშირდება გლობალიზაციას, რომელსაც ადრე მიმდინარე ინტეგრაციული პროცესებისაგან რიგი განსხვავებული ნიშნები გააჩნია.

პირველ ყოვლისა, ადრე მსოფლიოს უმეტესი ნაწილი არ მონაწილეობდა გლობალურ ეკონომიკაში: ასე იყო მაგალითად XX საუკუნის დასაწყისის მსოფლიო ეკონომიკაში, როდესაც განხორციელდა პირველი „სამრეწველო“ გლობალიზაცია. დღეს ქვეყნების დიდმა ნაწილმა გახსნა საზღვრები ვაჭრობის, ფინანსების, ინვესტიციებისა და ინფორმაციისთვის. არა მხოლოდ განვითარებული, არამედ განვითარებადი ქვეყნებიც ახორციელებენ თავიანთი ეროვნული მეურნეობების რეფორმირებას ზოგადი, საერთაშორისო პრინციპების შესაბამისად.

რეკლუციური ცვლილებები მოხდა კომუნიკაციების გლობალური საშუალებების ე.წ. საინფორმაციო საზოგადოების ჩამოყალიბების სფეროში. ინტერნეტი – კომუნიკაციის ყველაზე სწრაფად განვითარებადი საშუალებაა ცივილიზაციის მთელი ისტორიის მანძილზე. დღეისათვის ამ ქსელით სარგებლობს დაახლოებით 375 მილიონი ადამიანი და მათი რიცხვი კიდევ უფრო გაიზრდება. ეს

ცვლილებები აუცილებლად გამოიწვევს საზოგადოებრივი ცხოვრების მნიშვნელოვან სფეროებში არანაკლებ გარდაქმნელ ეფექტს, ვიდრე ოდესღაც გამოიწვია სამრეწველო რევოლუციამ.

გლობალიზაციის პროცესს მნიშვნელოვანი ცვლილებები შეაქვს სახელმწიფო ცნების განსაზღვრის საკითხში. სახელმწიფო, კლასიკური გაგებით გარკვეული ტერიტორიაა, რომელზეც ვრცელდება სახელმწიფოს იურისდიქცია. ის გულისხმობს ორგანოების და დაწესებულებების, სახელმწიფო ინსტიტუტების განსაკუთრებული სისტემის არსებობას, სახელმწიფო ხელისუფლებას, რომლის მეშვეობითაც ხორციელდება სახელმწიფოს მართვა; სახელმწიფოს ენიჭება მარეგულირებელი ფუნქციები სოციალურ-ეკონომიკურ სფეროშიც. მასთან, იგი სახელმწიფოს შემქმნელი ერის ფიზიკური და პოლიტიკური დაცვის მექანიზმაა. სახელმწიფოს ფუნქციები გულისხმობს ეროვნული კულტურის სულიერი ფასეულობების, ტრადიციების დაცვასა და განვითარებას.

განსაკუთრებული ინტერესის საგანია გლობალიზაციის სოციალური ასპექტები, რომლებიც შეეხება შრომისა და სავაჭრო ურთიერთობების საერთაშორისო ნიადაგს, ეს საკითხები პერიოდულად წამოიჭრება ეკონომიკური გარდაქმნების პირობებში, მაგრამ დღეს ის განსაკუთრებულ ჭეშმარიტებას იძენს. კომუნისტური სისტემის კრახისა და ეკონომიკის „ინტერნაციონალიზაციის“ პროცესის შესაბამისად, სიღარიბის პრობლემა აქტუალური გახდა უფრო მეტი ქვეყნისათვის, ვიდრე ამას ადრე ჰქონდა ადგილი. სოციალური პრობლემები კიდევ უფრო მწვავედება მსოფლიო ეკონომიკაში ეროვნული ეკონომიკების ინტეგრაციის შედეგად. საერთაშორისო ინიციატივები, რომლებიც ინტეგრაციულ პროცესებთან არის დაკავშირებული სოციალურ ასპექტებს თითქმის არ ითვალისწინებს; უფასურდება სამუშაო ძალა და ნაკლები ყურადღება ექცევა შრომითი კონტაქტების სოციალურ ასპექტს. პრივატიზაციის მზარდი პროცესის პარალელურად, მცირდება ხარჯები საზოგადოებრივ სოციალურ საჭიროებებზე. სულ უფრო მცირდება სახელმწიფოს როლი, რაც თეორიულად ძალზე დადებითად აღიქმება, ვინაიდან უფრო მეტი შესაძლებლობები იქმნება სამოქალაქო საზოგადოების სრულყოფისათვის. რეალურად სულ უფრო დიდ ძალაუფლებას იძენს გლობალური საფინანსო კაპიტალი. როგორც ვხედავთ სა-

ზოგადობის განვითარებას თან სდევს ცვლილებები ეკონომიკურ და სოციალურ ურთიერთობებში. საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ვლინდება სწორედ ადამიანთა შორის ინდივიდუალური განსხვავებანი. მოთხოვნილებათა სტრუქტურის ცვლილება ასევე ზეგავლენას ახდენს ადამიანის ქცევებზე. საზოგადოების ცალკეული წევრების ქცევების შეცვლასთან ერთად, ადგილი აქვს მოსახლეობის ცალკეული ჯგუფების შემადგენლობის მუდმივ განახლებას. დემოგრაფიული პროცესები განაპირობებენ თაობათა ცვლას. ახალი თაობები დაკავშირებულნი არიან არა მარტო მათი წინაპრების მიერ შემუშავებულ ღირებულებათა სისტემასთან, არამედ კულტურული ურთიერთზემოქმედების შედეგად სხვა საზოგადოებრივი სტრუქტურებისა და წყობის მიერ შემოტანილ სისტემასთანაც. ამგვარად საზოგადოების სტრუქტურასა და ორგანიზაციაზე გავლენას ახდენს საზოგადოების ცხოვრებაში იმანენტური ცვლილებების მუდმივი პროცესი. საზოგადოებაში ძირეული ცვლილებები ხდება არა სპონტანური ან ნელი გარდაქმნების საშუალებით, რომელიც დამოუკიდებელია ადამიანთა ინდივიდუალური დიფერენციაციისაგან, არამედ საზოგადოების ცხოვრების პარადიგმის შეცვლით.

არ უნდა დავტოვოთ ყურადღების გარეშე მსოფლიოში მიმდინარე ცვლილებები, რომელიც პრაქტიკულად ყველა ქვეყანას შეეხება და გლობალიზაციის ფენომენს უკავშირდება. საქმეს ართულებს ის გარემოება, რომ თანამედროვე ინტეგრაციული პროცესების გააზრებისთვის სათანადო დრო და გამოცდილება არ არსებობს, მოვლენები კი ძალზე სწრაფად ვითარდება. რამოდენიმე, თუნდაც ორი ათეული წლის წინათ ძნელი წარმოსადგენი იყო ინტეგრაციული პროცესების ისეთი სწრაფი განვითარება როგორსაც დღეს აქვს ადგილი. თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარე ცვლილებები მიმართულია კაცობრიობის გაერთიანებისაკენ. თანდათანობით ხდება საზღვრების წაშლა და ეროვნული თავისებურებების ნიველირება. დარჩა რა ძველ ფიზიკურ პარამეტრებში, მსოფლიო დაპატარავდა სიჩქარეების ზრდის (გადაადგილების, ინფორმაციის გადაცემის და ა.შ.) შედეგად. გლობალიზაცია — მომხდარი ფაქტია, პროცესი, როგორც იტყვიან დაიწყო და სრული სვლით ვითარდება. ამიტომ საკმარისი არ არის განვიხილოთ მხოლოდ გლობალიზაციის მიზეზები, საჭიროა ვიფიქროთ მის შედეგებზეც.

როგორ შეიძლება აღვიქვათ ეს პროცესი- როგორც ერთმნიშვნელოვნად დადებითი მოვლენა, რომელიც ხელს შეუწყობს მსოფლიო კაპიტალის თავისუფალ მოძრაობას და უზრუნველყოფს ეკონომიკურ ზრდას მსოფლიო მასშტაბით, თუ ერთმნიშვნელოვნად უარყოფითად, რადგან იგი განაპირობებს სახელმწიფო საზღვრების მოშლას და ეროვნული სუვერენიტეტის შემცირებას ან მოსპობას.

თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარე ცვლილებები ზეგავლენას ახდენს ერთაშორის ურთიერთობებზე. ყველაზე მნიშვნელოვანია, რომ გლობალიზაციის პროცესი გავლენას ახდენს ეროვნული ინდივიდუალობის ფენომენზე. იქმნება „გეოეკონომიკაზე“ დაფუძნებული ერთიანი მსოფლიო, რომლისთვისაც სულ ერთია ვინ ცხოვრობს განსაზღვრულ ტერიტორიაზე, მათი ეროვნული ისტორია, კულტურა, რელიგია, ტრადიციები. ყველაფერი დაიყვანება იმაზე, თუ სად მდებარეობს მსოფლიო ბირჟების ცენტრები, სასარგებლო წიაღისეული, საინფორმაციო ცენტრები, მსხვილი საწარმოები. „გეოეკონომიკა“ მხოლოდ ამ ფაქტორების საფუძველზე აფასებს პოლიტიკურ რეალობას.

არ შეიძლება არ შევნიშნოთ, რომ გლობალიზაციის მოპყვება კაცობრიობის კოსმოპოლიტიზაცია. ლოგიკურად, ეკონომიკური საზღვრების გახსნას თან მოპყვება სახელმწიფო საზღვრების გახსნაც და ამ პროცესის თვალსაჩინო დადასტურებაა ევროკავშირი. მიუხედავად იმისა, რომ დღეისათვის საუბარი არაა ეროვნული მთავრობების გაუქმებაზე, უკვე იქმნება, უფრო სწორედ შეიქმნა ზეევროპული სტრუქტურები და მოხდა კანონმდებლობათა ჰარმონიზაცია, შემოღებულ იქნა ერთიანი ვალუტა, ხოლო ეროვნული ვალუტა სახელმწიფო სუვერენიტეტის ერთ-ერთი ნიშანია. შეიძლება ითქვას, რომ გადადგმულია პირველი ნაბიჯები მსოფლიოს გაერთიანების გზაზე. უკვე ჩანს ერთიანი მსოფლიოს ხელისუფლების, ერთიანი ზალხის (ერის), კულტურის, ენის სილუეტები. შეიძლება ითქვას, რომ კაცობრიობა უზარმაზარი გარდატეხის მოლოდინშია.

ფრანგი ავტორი ჟაკ ატალი, რომელიც წლების მანძილზე საფრანგეთის პრეზიდენტის ფრანსუა მიტერანის მრჩეველი იყო, აღნიშნავს,

რომ მომთაბარეობა იქნებოდა ახალი გლობალური საზოგადოების უმაღლესი ფორმა; ატალი მომთაბარეობის ქვეშ გულისხმობს ადამიანთა საზოგადოებას, რომელსაც დაკარგული აქვს საშობლოს გრძნობა, ფესვები, კავშირი ისტორიასთან, წინაპრებთან, ტრადიციებთან, რწმენასთან და ცხოვრობს მხოლოდ მოხმარების და სანახაობების ინტერესებით.

გლობალიზაციის არსი ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე თანამედროვეობის წინაშე მთელი სიმწვავეით დგება გლობალიზაციის ფენომენის, მისი ძირითადი მახასიათებლების, დადებითი და უარყოფითი მხარეების ახსნის საჭიროება. ერთი სიტყვით, გლობალიზაცია აღმოჩნდა კერპეტი კაკალი არა მხოლოდ მასობრივი ცნობიერებისათვის, არამედ მეცნიერული ანალიზისთვისაც. მას ეძლევა ათასობით კონფერენციები და სიმპოზიუმები, ასობით წიგნები და ათასობით სტატიები, მასზე საუბრობენ და კამათობენ სწავლულები, პოლიტიკოსები, ბიზნესმენები, რელიგიური მოღვაწენი, ხელოვნების მუშაკები, ჟურნალისტები და ა.შ. პირველად ისტორიაში დედამიწაზე მაცხოვრებელთა უმრავლესობა თანდათანობით გამოიშუშავებს საერთო, ზოგად აზრს კეთილდღეობას ძირითად პრინციპზე. ეს არის გლობალიზაციის საფუძველი. ასული საუკუნე ცნობილი იყო ახალი მეცნიერულ-ტექნიკური გარდაქმნებით. ინტელექტი, ცოდნა, ტექნოლოგია გახდა მნიშვნელოვანი და აუცილებელი ეკონომიკური აქტორები. დრო ახალ სოციალურ სივრცეში თავის ნაბიჯებს აჩქარებს. იმას, რასაც ადრე თვეები და წლები სჭირდებოდა, შეიძლება გაკეთდეს დათვლილ დღეებში. სოციალური ურთიერთობების პროცესი იზრდება, იძენს ზრდის არნახულ დინამიკას. საზოგადოებრივი ყოფიერების სივრცე მჭიდროვდება, ხდება უფრო მეტად ერთხაზოვანი. გლობალიზაციის პროცესის დახასიათებები სხვადასხვანაირად ფასდება. მრავალ შრომებში იკვეთება გლობალიზაციის პროცესის არსებითი მხარე. საუბარია ზოგად სოციალურ ყოფიერებებზე, იმაზე, რომ ის მეტად არ თავსდება ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ჩარჩოებში. გლობალიზაციის ბუნების ახსნის გასაღები საძიებელია სოციალურ სფეროში, საზოგადოებრივი ცხოვრების მოწყობის ტრანსფორმაციაში, რომლებშიც ჩვენ ვარსებობთ და ათასწლეულების მანძილზე ვკითარდებით. ჩვენ ყველანი, როგორც ზემოთ ავღნიშნეთ, ვხდებით მოწმენი და მონა-

წილენი სამყაროს გრანდიოზული ერთიანი ურთიერთკავშირებისა და ურთიერთდამოკიდებულებების. ფაქტობრივად საუბარი მიდის, როგორც ითქვა გლობალური თანასაზოგადოების შექმნაზე. ერთი სიტყვით, გლობალიზაციის პროცესი სრული სვლით ვითარდება, სამყარო ჩვენს თვალწინ იცვლება. ადამიანი მსოფლიო მოქალაქე ხდება, ის სწავლობს და მუშაობს იქ, სადაც საზღვრები არ არსებობს, იგი ეჩვევა ახალ მსოფლიო სოციალურ, სადაც კარგიც და ცუდიც ბუმერანგივით მოქმედებს. ისმის კითხვა: რა პროცესთან გვაქვს საქმე?

პროფესორ ბ. ლუტიძის თვალსაზრისით, გლობალიზაცია უნდა განვიხილოთ როგორც შეუქცევადი პროცესი. მსოფლიოს ხალხები და ქვეყნები ისევე ვერ დაუბრუნდებიან წინაგლობალურ მდგომარეობებს, როგორც აწმყო წარსულს. მათი მოძრაობა შესაძლებელია მხოლოდ ერთადერთ — გლობალურ ურთიერთდამოკიდებულებათა გაღრმავება-განმტკიცების და არა საერთო-საკაცობრიო მაგისტრალებიდან გადახვევისა და თვითიზოლაციის გზით. (7. გვ. 6).

ასევე პროფესორ ბ. ლუტიძის აზრით, გლობალიზაციის ცნება უწინარეს ყოვლისა, ასახავს მსოფლიო რეგიონებისა და ზონების, ქვეყნების, ხალხების და თვით ცალკეული ადამიანების კავშირს, დამოკიდებულებას, ზეგავლენას საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში. გლობალიზაცია იმ ფაქტის კონსტატაციაა, რომ ნებისმიერი ქვეყნის მდგომარეობა დღეს მნიშვნელოვანწილად განისაზღვრება იმით, რაც მის ფარგლებს გარეთ, საერთაშორისო მასშტაბით ხდება. (7. გვ. 4)

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის თვალსაზრისით გლობალიზაცია წარმოადგენს საერთო ტერმინს, რომელიც გულისხმობს ფიზიკურ პირებს, საწარმოებს, ინსტიტუტებსა და ბაზრებს შორის ტრანსსასაზღვრო ურთიერთქმედების მეტად რთულ კომპლექსს. სახელმწიფოებს არ შეუძლიათ წარმატებით გადაწყვიტონ მხოლოდ თავიანთი ძალებით მრავალმნიშვნელოვანი ამოცანები, რომლებსაც გლობალიზაცია აყენებს, ყოველივე ეს ნათელყოფს თანამშრომლობის განმტკიცების აუცილებლობას.

ჯ. ბაილისი და სმიტი გლობალიზაციის სხვადასხვა ასპექტს გამოყოფენ: მისი ერთ-ერთი ასპექტია ინტერნაციონალიზაცია. გლობალიზაცია სწორედ ინტერნაციონალიზაციაა, რამდენადაც

მასში იგულისხმება სახელმწიფოთა შორის კავშირების გააქტიურება და საზღვრების როლის თანდათანობითი შესუსტება.

გლობალიზაციის მეორე ასპექტია ლიბერალიზაცია. გლობალიზაცია ლიბერალიზაციად წარმოგვიდგება, რამდენადაც ის არის სახელმწიფოებრივი შეზღუდვების შემცირება და ღია, ინტეგრირებული ეკონომიკის განხორციელება მოსახლეობის თავისუფალი მომსვლით.

გლობალიზაციის მესამე ასპექტს ავტორები ხედავენ ეგრეთ წოდებულ უნივერსალიზაციაში. უკანასკნელში გულისხმობენ მატერიალური და სულიერი ღირებულებების ფართოდ გავრცელებას მსოფლიოს ნებისმიერ კუთხეში; გლობალიზაციის მეოთხე ასპექტად ბაილისი და სმიტი განიხილავენ ეგრეთ წოდებულ ვესტერნიზაციას, პირველ რიგში, მის ამერიკულ ფორმას დაბოლოს გლობალიზაციის თვალსაჩინო ასპექტია თავისებური „დეტერიტორიზაცია“ როცა გეოგრაფიული ადგილმდებარეობა, მანძილი და ტერიტორიული საზღვრები თავიანთ პირვანდელ მნიშვნელობას კარგავს. (30. გვ. 20-22)

იგივე ავტორები ზაზგასმით განასხვავებენ გლობალიზაციას ინტერნაციონალიზაციისაგან. მათი აზრით, ინტერნაციონალიზაცია გულისხმობს ურთიერთობების ზრდასა და გაძლიერებას ეროვნულ დონეზე ანუ სახელმწიფოებს შორის. ინტერნაციონალიზაციის შედეგად, სახელმწიფოებმა შეიძლება ძლიერი ურთიერთგავლენა მოახდინონ ერთმანეთზე, ბევრი რამით დაუახლოვდნენ ერთმანეთს; მაგრამ ისინი მაინც რჩებიან ერთმანეთისგან განსხვავებულ და განცალკევებულ ერთეულებად. საერთაშორისო ურთიერთობებში სახელმწიფოები, როგორ მჭიდრო კავშირშიც უნდა იყვნენ ერთმანეთთან, ცხადია, ნათლად გამოკვეთილი საზღვრებით არიან ერთმანეთისაგან გამიჯნულნი. ამისგან განსხვავებით, გლობალური მსოფლიო გულისხმობს ზეტერიტორიულ და ზენაციონალურ სამყაროს, სადაც სახელმწიფოებრივი საზღვრები არავითარ როლს არ უნდა თამაშობდეს. მაგრამ საერთაშორისო ურთიერთობები და გლობალური ურთიერთობები შესაძლებელია თანაარსებობდნენ. დღევანდელი მსოფლიო სწორედ ამის მაგალითია. იგი ერთდროულად არის ინტერნაციონალიზებულიც და გლობალიზებულიც.

ჯ.ბაილისი და ს.სმითი გლობალიზაციას განიხილავენ ისეთ პროცესად, რომელიც მსოფლიოს გეოგრაფიულ და კულტურულ დანაწევრებულობას თანდათან ბოლოს უღებს და მსოფლიოს ერთ განუყოფელ მთლიანობად აქცევს.

დაახლოებით, მსგავს დასკვნას აკეთებენ დ. პელდი. მისი აზრით გლობალიზაცია შეიძლება მივიჩნიოთ პროცესად, რომელიც გულისხმობს სოციალური ურთიერთობებისა და ურთიერთკავშირების სივრცითი ორგანიზაციის ტრანსფორმაციას. (33. გვ. 1-28).

გერმანელი მეცნიერი ულრიხ ბეკი ერთმანეთისაგან მიჯნავს გლობალიზაციის, გლობალიზმისა და გლობალურობის ცნებებს.

გლობალიზმში ის გულისხმობს მოვლენას, როცა მსოფლიო ბაზარი ზღუდავს ან საერთოდ ცვლის პოლიტიკურ ქმედებას. ამ გაგებით, გლობალიზაციის ყველა ასპექტი — პოლიტიკური, კულტურული, ეკონომიკური — მსოფლიო ბაზარს არის დაქვემდებარებული. ამ დროს ისეთი რთული ორგანიზმი როგორიც სახელმწიფოა, იმართება საწარმოსავით.

ყველაზე პარადოქსული კი ის არის. რომ ეს მძლავრი პროცესი თავის მოწინააღმდეგეებსაც თავის სასარგებლოდ იყენებს. ბეკი გულისხმობს პროტექციონისტებს, რომლებიც ცდილობენ მსოფლიო ბაზრის ყოვლისშემძლეობასთან დაპირისპირებას. ბეკი თავისებურად აჯგუფებს პროტექციონისტებს — „შავ“, „მწვანე“, და „წითელ“ პროტექციონისტებად. „შავი“ პროტექციონისტები ისინია, ვინც მისტირიან ეროვნული ღირებულებების შესუსტებას და დაკარგვას; ამიტომ იძულებულნი არიან დადგნენ ნეოლიბერალიზმის პოზიციებზე, რითაც თვითონვე ღუპავენ ეროვნულ სახელმწიფოს; „მწვანე“ პროტექციონისტები კი ისინია, რომლებიც ეროვნულ სახელმწიფოში მომაკვდავ პოლიტიკურ ბიოტიას ხელავენ და თვითონ, თავისი ძალებით ცდილობენ ეკოლოგიური სტანდარტების მსოფლიო ბაზრისაგან დაცვას. „წითელი“ პროტექციონისტები კი ისინია, ვინც გლობალიზაციას შემოსაზღვრავენ პოლიტიკით, კერძოდ მსოფლიოს გაწითლებით. შესაბამისად ისინი ეწინააღმდეგებიან გლობალიზმს და მსოფლიო ბაზრის ბატონობას პოლიტიკაზე.

გლობალიზმისგან განსხვავებით, გლობალურობაში უ. ბეკი გულისხმობს ნებისმიერი ადამიანის ცხოვრებას. მსოფლიო საზოგადოებაში, სადაც წარმოდგენა ჩაკეტილ სივრცეების შესახებ ფიქ-

ცად იქცა. ვერც ერთი ქვეყანა, ან ქვეყანათა ჯგუფი ვერ შეძლებს ერთმანეთისაგან იზოლირებას. „მსოფლიო საზოგადოება“ სოციალური ურთიერთობების ისეთი ერთიანობაა, როცა შეუძლებელი ხდება ინტეგრირება ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ პოლიტიკაში და ამ პოლიტიკით ადამიანთა გამოჯვანა. გლობალურობა ასახავს იმ გარემობას, რომ ამიერიდან ყველაფერი, რაც ჩვენს პლანეტაზე ხდება აღარ დაიყვანება ლოკალურ მოვლენამდე; რომ ყველა გამოგონება, გამარჯვება თუ კატასტროფა ეხება მთელ მსოფლიოს და ჩვენ ვალდებული ვართ ჩვენი ქმედება „ლოკალურ-გლობალურ“ რეორგანიზაციას დაუქვემდებაროთ. (1. გვ. 24.)

რაც შეეხება გლობალიზაციას, მკვლევარის აზრით, იგი წარმოადგენს დიალექტიკურ პროცესს, რომელიც ქმნის ტრანსნაციონალურ სოციალურ კავშირებსა და სივრცეებს, აუფასურებს ლოკალურ კულტურებს და ხელს უწყობს ეგრეთწოდებული „მესამე კულტურის“ წარმოქმნას.

უ. ბეკის აზრით, მსოფლიო საზოგადოება წარმოადგენს მრავალფეროვნებით გამორჩეულ და ინტეგრაციას დაუქვემდებარებელ ჰორიზონტს, რომელიც ინარჩუნებს კომუნიკაციისა და მოქმედების თავისუფლებას. (1. გვ. 26).

ყველა ზემოთ მოყვანილი განმარტებებიდან ჩანს, რომ გლობალიზაციის მთავარი ნიშნებია სახელმწიფო და ეროვნული საზღვრების მოშლა, ეროვნული ეკონომიკის გლობალური ეკონომიკით, ეროვნული კულტურის გლობალური კულტურით, ზოლო ეროვნული ცნობიერების გლობალური ცნობიერებით შეცვლა.

პროფ. ზ. დავითაშვილის აზრით ყოველივე ეს ეწინააღმდეგება ნაციონალიზმს, რომელიც ეროვნული სახელმწიფოს, ეროვნულ ეკონომიკას, საერთოდ ეროვნულ ცნობიერებას უმაღლეს ღირებულებად თვლის. ამიტომ გლობალიზაცია და ნაციონალიზმი თანამედროვე ეპოქის მთავარი დაპირისპირებული ძალებია და მათ შორის წინააღმდეგობა მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს კიდევ თანამედროვე მსოფლიო პოლიტიკის შინაარსს. (3. გვ. 188). გლობალიზაცია, დენაციონალიზაციას ნიშნავს, ამიტომ გლობალიზაციის პროცესში ახლებურად დგება ეროვნული სუვერენიტეტის საკითხი. ძნელდება ეროვნულ ღირებულებათა შენარჩუნება. სულ უფრო მწვავედ ისმის კითხვა: რა მომავალი ელოდება ეროვნულ ღირებუ-

ლებებს? რა მექანიზმები იცავს მათ? ან იქნებ სულაც აღარაა საჭირო მათი დაცვა? ეს კითხვები, უ. ბეკის აზრით, წამოტივტივდება ხოლმე გლობალიზაციის შესახებ მსჯელობის დროს. (1. გვ. 30).

ჩვენს დროში მსოფლიოს სივრცობრივ მატრიცას უკვე აღარ გააჩნია თეთრი ლაქები; სულ ერთია, გლობუსის რომელ წერტილში ცხოვრობს ადამიანი, “დედამიწა ეკონომიკური თვალსაზრისით უკვე აღარ არის უზარმაზარი და მასზე აღარ არსებობს შორეული ქვეყნები. იგი შეპჭიდროვდა და დაატარავდა ტელესაკომუნიკაციო ქსელების, გაერთიანებული (ფულადი) ბაზრების მეშვეობით, სივრცის დაძლევისათვის საჭირო დანახარჯები და საამისოდ აუცილებელი დრო მინიმალურია, ისინი ანგარიშში ჩასათვლელები კი არც არის”. (1. გვ. 32)

გლობალიზაცია, როგორც საყოველთაო და უაღრესად მრავალმხრივი მოვლენა ყოველდღიურ ცხოვრებაში მრავალი ფორმით იჩენს თავს: კომუნიკაციების თვალსაზრისით, გლობალიზაცია წარმოიჩინდება კომპიუტერული ქსელის, ტელეფონების, ელექტროფოსტის, ფიჭური კავშირგაბმულობის და სხვა მსგავსი საშუალებების უპრეცედენტო გავრცელებითა და რაოდენობრივი ზრდით. ყოველივე ეს საშუალებას აძლევს ინდივიდებს უშუალოდ, მყისიერად დაუკავშირდნენ ერთმანეთს, მიუხედავად მათი ადგილმდებარეობისა და სახელმწიფო საზღვრებისა. დრომ და მანძილმა თავისი ადრინდელი მნიშვნელობა ფაქტიურად დაკარგა.

ორგანიზაციების თვალსაზრისით, გლობალიზაცია გამოქმედვნიდა კომპანიების, ასოციაციების თუ სააგენტოების სწრაფი ზრდით, ისინი ფუნქციონირებენ, როგორც ტრანსნაციონალური სუბიექტები. კერძოდ, ისეთი ორგანიზაციები, როგორიცაა „ნისან კორპორეიშენი“, „გადავარჩინოთ ბავშვები“ ან „მსოფლიო ინტელექტუალური საკუთრების“ ორგანიზაცია- საკუთარი მოვალეობის არეალად მიიჩნევენ მთელ პლანეტას; ხოლო თავიანთ უკვე არსებულ ან პოტენციურ კლიენტად თვლიან მთლიანად კაცობრიობას.

ეკოლოგიურად გლობალიზაცია თავს იჩენს გლობალური ეკოლოგიური პრობლემების სახით! ეს პრობლემებია: გლობალური დათბობა, ოზონის ხვრელები, ატმოსფეროს გაბინძურება, დედამიწის მრავალფეროვნების დაკლება, გაუდაბნობა, ჰიდროსფეროს და

მდინარეების გაჭუჭყიანება და ასე შემდეგ. არც ერთი ეს პრობლემა არ შეიძლება შეიზღუდოს ცალკეული ქვეყნების საზღვრებით და ცალკე აღებულ არც ერთ ქვეყანას არ შეუძლია მათი გადაჭრა. ეკოლოგიური პრობლემები მსოფლიოს, როგორც ერთიანი მთლიანისა და განუყოფელის გლობალური პრობლემაა.

პროდუქტების თვალსაზრისით, გლობალიზაციის გამოვლენაა ე.წ. “გლობალური ქარხნები”, რომლებიც ფართოდ გავრცელდნენ ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებში, განსაკუთრებით, მიკროელექტრონიკულ მრეწველობაში.

ფინანსურ ურთიერთობებში გლობალიზაციის შედეგია საკრედიტო ბარათების საყოველთაო გავრცელება და ზოგიერთი ვალუტის (დოლარი, ევრო) ფაქტიურად უსაზღვრო მიმოქცევა.

სამხედრო სფეროში გლობალიზაციის გამოვლინებად ითვლება გლობალური კონტინენტთაშორისო ბალისტიკური რაკეტები და სადაზვერვო სატელიტები. მართალია, 1990-1991 წლების ომი სპარსეთის ყურეში, ფორმალურად ერაყისა და კუვეიტის სახმელეთო ბრძოლა იყო, მაგრამ მასში თანდათან ჩაერთვნენ მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნები თავიანთი ულტრათანამედროვე შეიარაღებით. ხოლო მათი გადასროლა საომარი მოქმედების თეატრში ნებადართული იყო გლობალური სამთავრობო დაწესებულების – გაეროს მიერ.

გლობალიზაციასთან არის დაკავშირებული მრავალი ნორმა, რომელიც მართავს ჩვენს ცხოვრებას; მათ შორის – ათასობით ტექნიკური სტანდარტი, აგრეთვე ადამიანის უფლებები. ეს და სხვა მუდმივად დინამიური ნორმები და წესები პირველ რიგში საყოველთაოა და ნაკლებად ემორჩილება სახელმწიფო-ეროვნულ ინტერესებს.

ბოლოს, გლობალიზაცია თავს იჩენს ჩვენს ყოველდღიურ ფიქრებში; ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისში მცხოვრები ადამიანი წინა თაობებზე მეტად აცნობიერებს მთელ მსოფლიოს თავის საცხოვრისად. ამიტომ ის თავისი ცნობიერებით უფრო და უფრო ხდება “მსოფლიო მოქალაქე”.

ჩვენ ვზივართ საკუთარ სახლში და ტელევიზიით ვუყურებთ, თუ რა ხდება მოცემულ მომენტში ბუენოს-აირესსა და პეკინში; მობილურით ველაპარაკებით ნიუ-იორკში; გვაცვია ჯინსები, ესვაშთ

კოკა-კოლას და მივირთმევთ ჩისბურგერს; ინტერნეტის საშუალებით ვკითხულობთ უახლეს პარიზულ გაზეთებს და, მისივე დახმარებით, სახლიდან გაუსვლელად ვყიდულობთ საჭირო ნივთს; ევროკავშირი გვისაზღრავს პროდუქტებზე ფასებს და შორეულ საფინანსო ბირჟებზე მომხდარი ცვლილებები მაშინვე აისახება ჩვენს ბიუჯეტზე, გაეროს სამხედრო დამკვირვებლებს აქვთ მინდობილი წესრიგის შენარჩუნება აფხაზეთში, ცხინვალის რეგიონის პრობლემა კი ეუთოს გადასაწყვეტია, ეს ჩვეულებრივ მოვლენად გვეჩვენება, მაგრამ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ არაფერი ამის მსგავსი არ იყო უწინ, როცა ჩვენი ძმობლები ბავშვები იყვნენ, აქედან ძალიან ბევრი რამ უცნობი იყო მაშინაც, როცა ჩვენ ვიყავით ბავშვები. ჩვენი შეილები გაცილებით მეტად გრძნობენ გლობალიზაციას. ღღეს ჩვენ აღარ ვართ მარტო ერთი ქვეყნის მოქალაქეები, შეიძლება ითქვას რომ ჩვენ ერთიან მსოფლიოში ვცხოვრობთ.

გლობალიზაცია, როგორც დავინახეთ, ახალი მოვლენაა, მსოფლიო ისტორიაში; მაგრამ მოიძებნება გარკვეული ანალოგიები, რომლებიც ზოგიერთი ნიშნით მსგავსებას ამჟღავნებენ გლობალიზაციის ცალკეულ მახასიათებლებთან.

პირველ რიგში ასეთად შეიძლება მივიჩნიოთ მსოფლიო რელიგიების წარმოშობა და გავრცელება. ბუდიზმიც, ქრისტიანობაც და ისლამიც არ ცნობს სახელმწიფო და ეროვნულ საზღვრებს, მანამდე არსებულ კულტურებს და საკუთარი ღირებულებების ქვეშ ცდილობს სხვადასხვა ეროვნებისა და კულტურის ხალხთა გაერთიანებას. ქრისტიანისთვის თავისივე რწმენის, მაგრამ სხვა ეროვნების ადამიანი გაცილებით უფრო ახლობელი და თავისიანი უნდა იყოს, ვიდრე მისივე ეროვნების, მაგრამ სხვა აღმსარებლობის პიროვნება. ისლამი კი საერთოდ არ ცნობს ეროვნებას და ყველა მუსლიმანი ერთიანი საზოგადოების “უმმას” წევრად მიაჩნია. მსოფლიო რელიგიებმა მნიშვნელოვნად შეცვალეს იმ ხალხთა კულტურა, რომლებზეც გავრცელდნენ, მაგრამ ერთიანი უეროვნებო კულტურის ჩამოყალიბება მაინც ვერ შეძლეს.

წარსულში გლობალიზაციის ერთგვარ ჩანასახზე შეიძლება ვილაპარაკოთ. აგრამ არც ჩვენს დროშია გლობალიზაცია მსოფლიოს სრულიად ცალსახა ტენდენცია. გლობალიზაცია არც ისე “გლობალურია”, როგორც ეს ერთი შეხედვით ჩანს.

ჯერ ერთი, გლობალიზაცია ყველგან ერთნაირი ინტენსიობით არ იჩენს თავს. თუკი გეოგრაფიული ტერიტორიის მნიშვნელობის შემცირება ევროპაში, ჩრდილოეთ ამერიკაში და წყნარ ოკეანურ არეალში (იაპონია, სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზია, ავსტრალია-ოკეანეთი), აშკარა ფაქტია, იმავეს ვერ ვიტყვით ტროპიკულ აფრიკასა და ცენტრალურ აზიაზე. გლობალური კომპანიები, ინტერნეტი და ელექტრონული ფოსტა ძირითადად თავმოყრილია ევრეთ წოდებულ ჩრდილოეთში ანუ განვითარებულ სამყაროში. ამის გარდა, გლობალიზაცია ძირითადად შეეხო ქალაქის მოსახლეობას, კვალიფიციურ კადრებს და ახალგაზრდა თაობას. ასე, რომ დრო და საზღვრები ისევ მნიშვნელოვანი ფაქტორია.

მეორე, გლობალიზაცია არ არის კულტურული ჰომოგენიზაციის ერთმნიშვნელოვანი პროცესი. გლობალიზაციის შედეგად კულტურული დაახლოება არ ნიშნავს კულტურული განსხვავებულობის წაშლას. ერთი და იგივე ფილმი სხვადასხვანაირად აღიქმება სხვადასხვა კულტურის მიერ და ერთი და იგივე პროდუქტია ადგილობრივი პირობების ტრადიციების გამო სხვადასხვანაირად გამოიყენება.

მესამე, გლობალიზაცია სრულიადაც არ ნიშნავს ტერიტორიული საზღვრების მნიშვნელობის უარყოფას მსოფლიო პოლიტიკაში. მართალია, საზღვრების როლი, მანძილი და დრო მნიშვნელოვნად შეიცვალა და ნაკლებად დამაბრკოლებელი გახდა, მაგრამ ეს არ ნიშნავს გეოგრაფიული პარამეტრების მნიშვნელობის საერთოდ გაუქმებას, ანუღირებას. გლობალიზაციას არ მოაქვს ტერიტორიული გეოგრაფიის დასასრული, ის ქმნის ახალ სუპრატერიტორიულ სივრცეს, რომელიც კავშირშია ძველ ტერიტორიულ სივრცესთან. მსოფლიო პოლიტიკის რუკა იძენს ახალ განზომილებებს და უფრო რთული ხდება.

მეოთხე, გლობალიზაცია არ გადაზრდილა, მშვიდობისა და თანასწორობის თუნდაც ტენდენციაში. ზოგიერთი ლიბერალის მოსაზრება, რომ მოდის უსაზღვრებო მსოფლიოს ერა, სადაც იქნება სრული თანასწორობა, აღმავლობა, მშვიდობა და თავისუფლება უტოპიური უფროა, ვიდრე რეალური. ჯერ-ჯერობით ვერავითარი გლობალიზაცია ვერ ცვლის იმ უთანასწორობასა და განსხვავებას, რაც ყოველთვის არსებობდა მსოფლიოს ცალკეულ რეგიონებსა და

ქვეყნებს შორის, ასევე თითოეული ქვეყნის შიგნით — საზოგადოებრივ ჯგუფებს შორის. ამდენად, გლობალიზაციის გაიგივება საყოველთაო კეთილდღეობასთან და დემოკრატიასთან ძალიან გადაჭარბებული და არა დამაჯერებელია.

გლობალიზაციას, როგორც ფაქტს ყველა აღიარებს. არც მისი მზარდი ტენდენცია იწვევს ვინმეს ეჭვს. მაგრამ მას, როგორც წესი, განსხვავებულად აფასებენ ზოლმე. გლობალიზაცია ისე წინააღმდეგობრივი პროცესია, რომ ეს საკვებით გასაგებია. ძნელია ის ცალსახად შეაფასო — მხოლოდ დადებითად ან მხოლოდ უარყოფითად. არ არის გასაკვირი, რომ გლობალიზაციის პროცესის მკვლევართა შორის განსხვავებული შეფასებები გვხვდება.

განსხვავება მხოლოდ შეფასებისას კი არ წარმოიშობა, არამედ მსოფლიოს გაერთიანების რაგვარობის, მისი სიღრმის, ხარისხის განსაზღვრის დროსაც. დ. პელდისა და სხვა ავტორთა 1999 წელს გამოცემულ წიგნში “გლობალური ტრანსფორმაცია” მკვლევართა სამი კატეგორიაა გამოყოფილი: ჰიპერგლობალისტები, ტრანსფორმაციონისტები და სკეპტიკოსები. (33.ვე.1-28) ჰიპერგლობალისტები (ომეე ჯა სხვა 1990) ეადჭრით ამტკიცებენ, რომ გლობალიზაცია უნდა განისაზღვროს, ახალ ერად, რომელშიც აშკარად იზრდება გლობალური ბაზრის გავლენა.

სკეპტიკოსები (პერსტი, ტომპსონი, 1996) თვლიან, რომ გლობალიზაცია მითია, რომელიც მალავს საერთაშორისო ეკონომიკის რეალურ სახეს; კერძოდ, მის დანაწილებას სამ რეგიონულ ბლოკად, სადაც ეროვნული მთავრობების ძალა უაღრესად დიდია.

ტრანსფორმაციონისტები (გიდენსი, 1990 როზენაუ, 1997) კი ამტკიცებენ, რომ გლობალიზაციის მოდელი წარმოადგენს ისტორიულად უპრეცედენტო მოვლენას, როცა სახელმწიფოები და საზოგადოებები მთელ დედამიწაზე განიცდიან ღრმა ცვლილებებს და ცდილობენ შეეგუონ ერთმანეთთან უფრო დაკავშირებულ, მაგრამ უაღრესად გაურკვეველ და არასაიმედო მსოფლიოს.

ჰიპერგლობალისტები თვლიან, რომ გლობალიზაცია სრულიად ახალი ერაა კაცობრიობის ისტორიაში, და მას გლობალური ერა შეიძლება ეწოდოს. მათი აზრით, ეკონომიკურმა გლობალიზაციამ წარმოების, ვაჭრობისა და ფინანსების ტრანსნაციონალური ქსელის ჩამოყალიბების მეშვეობით, ეკონომიკის დენაციონალიზაცია

გამოიწვია, ეს არის ეკონომიკა საზღვრებს გარეშე; ეკონომიკა, რომელსაც ემორჩილება სახელმწიფო.

შესაბამისად ეროვნული სახელმწიფოს როლი სუსტდება; იშლება ძველი იერარქია; ჩნდება და ძლიერდება ახალი ფასეულობანი, რაც ერთიანი, გლობალური ცივილიზაციის ჩამოყალიბების წინაპირობაა.

ჰიპერგლობალიზმს შორის თვალსაჩინო განსხვავებებია გლობალიზაციის პროცესის შეფასების მხრივ. თუ ნეოლიბერალების აზრით, საბაზრო პრინციპების დომინირება სახელმწიფო ხელისუფლებაზე უდავოდ პროგრესული მოვლენაა, ნეომარქსისტებს თანამედროვე გლობალიზაცია გლობალური კაპიტალიზმის ნათელ გამოვლინებად მიაჩნიათ; მაგრამ იდეოლოგიური განსხვავების მიუხედავად, ორივენი თანხმდებიან იმაში, რომ გლობალიზაცია, უპირველეს ყოვლისა, ეკონომიკური მოვლენაა და განსაზღვრავს პოლიტიკას. ასე რომ, გლობალიზაციის ეპოქაში პოლიტიკა აღარაა შესაძლებლობის ხელოვნება. ის აშკარად გამოხატული „ეკონომიკური მენეჯმენტი“.

სკეპტიკოსებს თავიანთი მოსაზრების დასადასტურებლად ხშირად მოჰყავთ სტატისტიკური მონაცემები. ისინი აღარებენ დღევანდელი ვაჭრობის, ინვესტიციების და სამუშაო ძალთა ნაკადების ინტენსიობას XIX საუკუნის დასასრულის ანალოგიურ მონაცემებს. ამ შედარების საფუძველზე კი ასკენიან, რომ თანამედროვე გლობალიზაცია სრულიად არ არის ისტორიულად უპრეცედენტო მოვლენა. ის მხოლოდ ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაცია ანუ ურთიერთობების გაღრმავებაა ნაციონალურ ეკონომიკებს შორის. სკეპტიკოსებისათვის სრულიად მიუღებელია მოსაზრება ეროვნული-სახელმწიფოების ეპოქის დასრულებისა და ახალი არაეროვნული მსოფლიო წესრიგის ჩამოყალიბების შესახებ. სახელმწიფო რჩება და მომავალშიც იქნება მსოფლიო პოლიტიკის ძირითადი აქტორი. სწორედ მასზეა დამოკიდებული თვით გლობალიზაციის პროცესის მომავალი. ეროვნული ინტერესები კი სახელმწიფოს ქმედების მთავარი ფაქტორია და ვერანაირი გლობალური ინტერესი მას ვერ შეცვლის. ასე რომ, ისტორიის დასასრულის იდეა ანუ ლიბერალურ-დემოკრატიული იდეების მთელ მსოფლიოში გაბატონ-

ნება უტოპიაა და მსოფლიოს დაყოფა რეგიონულ ბლოკებად და ცივილიზაციათა დაპირისპირება გარდაუვალია.

ტრანსფორმაციონისტები თვლიან, რომ გლობალიზაცია ახალი ათასწლეულის დასაწყისის ცენტრალური მოვლენაა, რომელიც სწრაფ სოციალურ, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ ცვლილებებს იწვევს და თანამედროვე საზოგადოებისა და ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირებას განაპირობებს. ისინი უფრო “ზომიერი” გლობალისტები არიან და თუმცა ძირითადად ეთანხმებიან ჰიპერგლობალისტებს, მაგრამ ზოგჯერ სექტიკოსების ცალკეულ აზრებსაც იზიარებენ. კერძოდ, ტრანსფორმაციონისტებს არ მაიჩნიათ თანამედროვე ეპოქა გლობალურ ერად, ჰიპერგლობალისტებისაგან განსხვავებით. მაგრამ არც ისეა, რომ ისინი გლობალიზაციას მთად აღიქვამდნენ. მათი აზრით, გლობალური ურთიერთდამოკიდებულება არავითარ ეჭვს არ იწვევს. ისინი აღიარებენ რომ სახელმწიფოების როლი თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში შემცირდა, მაგრამ სახელმწიფოთა სისტემის კდომაზე ლაპარაკი ყველანაირ საფუძველს მოკლებულია. სახელმწიფოთა შორის და რეგიონთა შორის ურთიერთობები დიდ როლს ასრულებენ და კვლავაც შეასრულებენ, თუმცა გარდაიქმნიან გლობალიზაციის პროცესის გავლენით.

ამგვარად, თანამედროვე საერთაშორისო გარემო სახელმწიფოების, რეგიონებისა და გლობალიზაციური პროცესების სინთეზია, რაც თანამედროვე მსოფლიო პოლიტიკის უაღრესად რთულ და წინააღმდეგობრივ ხასიათს განსაზღვრავს. რაც შეეხება მოსახლეობის ძირითად მასას, გლობალიზაციის გავლენა მათ ყოველდღიურ ცხოვრებაზე უდავოა და, როგორც ყველა რთული პროცესი, არაერთგვაროვან რეაქციას იწვევს.

ამის მიხედვით მოსახლეობაში გამოიყოფა ჯგუფები, რომლებიც პოზიტიურად აფასებენ ამ პროცესს და მათ პირობითად გლობალისტები შეიძლება ვუწოდოთ. მათგან განსხვავებით, მოსახლეობის ნაწილი უარყოფითად აფასებს გლობალიზაციის შედეგებს და ამკარად ანტიგლობალისტების კატეგორიას მიეკუთვნებიან. მოსახლეობის დიდი ნაწილი კი ნეიტრალურ პოზიციაზე რჩება, ისინი გლობალიზაციის ზოგიერთ გამოვლინებაზე დადებით, ზოგიერთის მიმართ კი უარყოფით დამოკიდებულებას იჩენენ.

ანტიგლობალისტურ განწყობებს და ამ განწყობების მიზეზებს უფრო ქვემოთ შევხებით. ზემოთქმულიდან კი შეიძლება გაკეთდეს ზოგადი დასკვნა: გლობალიზაცია თანამედროვე ეპოქის ერთ-ერთი მთავარი, არსებითი თავისებურებაა. იგი უზარმაზარ როლს თამაშობს თანამედროვე პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ ცხოვრებაში და საზოგადოებრივი ურთიერთობების ყველა სფეროს მოიცავს.

გლობალიზაცია შეიძლება აგრეთვე გავიგოთ, თანამედროვე კაცობრიობის არსებობისა და საქმიანობის წესად, რომლის არსებითი ნიშნებია: საყოველთაო ურთიერთკავშირები, ღირებულებათა უნიფიკაცია, მსოფლიოს თავისებური გამთლიანება.

საყოველთაო ურთიერთკავშირები. გლობალიზაციის ერთ-ერთი ძირეული ნიშანია მსოფლიოს ქვეყნების, რეგიონების, ხალხების საყოველთაო ურთიერთკავშირები. არც წინა გლობალური ეპოქების ქვეყნები, ხალხები და საზოგადოებები იყვნენ ერთმანეთისაგან მოწყვეტილი, მაგრამ მათი კავშირები ლოკალური, გეოგრაფიული, ეკონომიკური. პოლიტიკური და სოციალურ-კულტურული თვალსაზრისით შემოსაზღვრული იყო და მეტწილად დროებით ხასიათს ატარებდა. ცალკეული ქვეყნების ან მათი გაერთიანებების ლოკალური ეკონომიკური და პოლიტიკური კავშირების ფარგლებში თავს იჩენდა მათ შორის საწარმოო-შრომითი, ყოფითი ტრადიციების და ჩვევების, ასევე კულტურული ღირებულებების ურთიერთგადადინების პროცესები.

ლოკალური კავშირებისაგან განსხვავებით, გლობალური კავშირები გზას იკაფავს საზოგადოებრივი ცხოვრების ნებისმიერ მონაკვეთზე, სადაც კი ერთ სიბრტყეში ექცევა მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნისა და ხალხის ინტერესები და მოთხოვნილებები. ხოლო ამ კავშირების მოწესრიგება და მართვა თანამედროვე პირობებში ხორციელდება მიზნობრივ-ინსტიტუციური მმართველობის მეშვეობით.

გლობალიზაცია თვალნათლივ გვიჩვენებს, რომ ერთხელ და სამუდამოდ იმსხვრევა მსოფლიოს ხალხთა მეტნაკლებად განცალკევებული, კარნაკეტილი, საკუთარი სივრციდან გაუსვლელი ცხოვრების წესი და მის სანაცვლოდ მკვიდრდება დედამიწის ყველა ქვეყნისა და ხალხის, ასევე განსხვავებული საზოგადოებებისა

და ცივილიზაციების გაცხოველებული ურთიერთკავშირი. ამ საერთაშორისო კავშირების, მათი ორგანიზაციულ-ინსტიტუციური სტრუქტურების ბაზაზე იკვეთება ეკონომიკური, ტექნიკური, ტექნოლოგიური, სავაჭრო, ინვესტიციური, საბანკო-საფინანსო, სატრანსპორტო, კავშირგაბმულობითი მომსახურების, მეცნიერების, ზელოვნების, კულტურის სხვადასხვა დარგის, ერთი სიტყვით, საზოგადოებრივი ცხოვრების თითქმის ყველა სფეროს გლობალიზაცია და უნივერსალიზაცია.

საყოველთაო ურთიერთკავშირის უფრო კონკრეტული ფორმა საყოველთაო ურთიერთგანპირობებულობა და ურთიერთდამოკიდებულება: მსოფლიო მასშტაბით დაკავშირებული მხარეები და სუბიექტები ზემოქმედებენ ერთმანეთზე. მათი ინტერესები და განვითარების დონე გავლენას ახდენენ ერთმანეთზე და რამდენადმე განპირობებენ კიდევ ერთმანეთს; თუნდაც ქვეყნებსა და ხალხებს ათასობით კილომეტრი ამორებდეს ერთმანეთისაგან, ისინი გამსჭვალავენ ერთმანეთს; ერთის მდგომარეობა მეორისაზე ზდება დამოკიდებული და პირიქით. ქვეყნები'ა და მატერიალების საშინაო ცხოვრებათა ურთიერთგადაჯახვის შედეგად სულ უფრო მზარდი ძალით მელაენდება გლობალური ურთიერთდამოკიდებულებების ტენდენცია. დღეს ნებისმიერი ქვეყანა და საზოგადოება, სოციალური ჯგუფები და ცალკეული ადამიანები უკვე აღარ მოიაზრება მრავალპლანიანი გლობალური კავშირურთიერთობისა და ურთიერთდამოკიდებულების გარეშე.

ურთიერთკავშირი, რაც გლობალიზაციის არსებითი ნიშანია, შეუძლებელია არ იწვევდეს ერთმანეთთან დაკავშირებულ მხარეთა ურთიერთზეგავლენას. ქვეყნებისა და ხალხების განვითარება ჩვენს დროში შეუძლებელია ურთიერთზეგავლენის გაღრმავებისა და განმტკიცების გარეშე. აღარ არსებობს საერთო საკაცობრიო მაგისტრალიდან გადახვევის და თვითიზოლაციის გზა. ამასთან, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში გათვალისწინებული უნდა იყოს გლობალური ურთიერთზეგავლენის როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი შედეგები.

ღირებულებათა უნივერსალიზაცია და უნიფიკაცია. მატერიალურ და სულიერ ღირებულებათა ურთიერთგაზიარება და უნიფიკაცია ჩანასახოვანი, შეზღუდული სახით ვლინდებოდა საკაცობრიო

საზოგადოებრივი განვითარების ადრინდელ სტადიებზე. კაცობრიობის ისტორია შეიძლება გავიზაროთ, როგორც ცალკეული მატერიალური და სულიერი ღირებულებებიდან საყოველთაოდ აღიარებული მატერიალურ და სულიერ ღირებულებებამდე ამაღლების ხანგრძლივი და პრაქტიკულად დაუსრულებელი პროცესი. იმას, რაც ჭეშმარიტი და ოპტიმალური ღირებულების აღმოჩენდებოდა ერთი ხალხის ცხოვრებაში, თანდათანობით ითავისებდნენ სხვა ხალხებშიც.

ღირებულებათა უნივერსალიზაცია და უნიფიკაცია გლობალიზაციის, ახალი მსოფლიო წესრიგის არსებითი ნიშან-თვისებაა. ზოგადსაკაცობრიო ინდუსტრიულად მაღალგანვითარებულ და ინდუსტრიული განვითარების გზაზე დამდგარ ქვეყნებში სულ უფრო მეტად შეინიშნება ერთიანი ეკონომიკური, სოციალურ-კულტურული ცხოვრების წესის დამკვიდრება.

გლობალიზაციის მაჩვენებელია საერთაშორისო სტანდარტების, წესებისა და ნორმების ჩამოყალიბება, თანდათანობითი გავრცელება და დამკვიდრება მსოფლიოს ხალხთა ცხოვრებაში. ამიერიდან ქვეყნების განვითარების დონე განისაზღვრება იმით, თუ რამდენად პასუხობს და შეესაბამება მათი მდგომარეობა აღიარებულ საერთაშორისო სტანდარტებს ეკონომიკის, პოლიტიკის, სოციალური უზრუნველყოფის, კულტურული, საყოფაცხოვრებო, სატრანსპორტო, სამედიცინო და სხვა სახის მომსახურების სფეროებში. პროფესორ ბ. ლუტიძის თვალსაზრისით, დადგენილად ითვლება, რომ ერთმანეთთან სრულიად დაუკავშირებელ, ასევე განვითარების სხვადასხვა სტადიებზე მყოფ საზოგადოებებს და ხალხებს, თავისთავადაც უწყალობდებოდათ ზოგიერთი საერთო ატრიბუტი, წესი, ტრადიცია, ჩვევა, რაც სოციოლოგიაში “კულტურული უნივერსალები” სახელითაა ცნობილი. (7. გვ. 11) კერძოდ, სოციალური ბუნების ძალით აღმოცენებულ კულტურულ უნივერსალებად თვლიან, მაგალითად, ერს, ოჯახს, ქორწინებას, ინცესტის აკრძალვას, საკუთრების უფლებას, რელიგიურ წარმოდგენებს, სიმღერებს, ცეკვებს, სამკაულებით მორთვას, საჩუქრების მირთმევას, ჰიგიენის დაცვას, ხუმრობას და სხვა რიტუალებს და წესებს, რომლებიც ადამიანური ცხოვრების და საქმიანობის გარკვეული მომენტებთანაა დაკავშირებული.

კულტურული უნივერსალიებისაგან განსხვავებით, გლობალიზაცია გულისხმობს ისტორიული და თანამედროვე ხალხებისა და საზოგადოებების ისეთ საერთო ნიშნებს, რომლებიც ყალიბდება არა თავისთავად, წმინდა იმანენტურ საფუძველზე, არამედ ერთმანეთთან მათი კავშირის, ურთიერთდამოკიდებულებებისა და ურთიერთგავლენის შედეგად.

თანამედროვე მსოფლიოს ერთიანობა: კაცობრიობა ახლა მეტად, ვიდრე ოდესმე, ამართლებს თავის სახელწოდებას, რამდენადაც არსებობს არა დიფუზიური, არამედ, ინტეგრალური წარმონაქმნის სახით. მსოფლიოს ქვეყნები, ხალხები-ურთიანი ჯაჭვის რგოლებივით მიერთებულნი არიან ერთმანეთზე სასიცოცხლოდ აუცილებელი და ურღვევი კავშირებით. ამ პირობითი მნიშვნელობით, მსოფლიო წარმოადგენს ერთ მთლიანობას. აქ გასათვალისწინებელია სრულიად ახალი რეალობა, რაც უცნობი იყო წარსული კულტურებისათვის. დღეს გლობალიზაციის ერთიან პროცესში ჩართული ქვეყნები ორიენტირებულნი არიან წინაგლობალურ ეპოქებში მათთვის სრულიად უცნობ ურთიერთთანამშრომლობასა და ურთიერთდახმარებაზე. გლობალური მიზანდასახულობის საერთაშორისო ორგანიზაციები აქტიურად უწყობენ ხელს ჩამორჩენილ ქვეყნებს ეკონომიკის, ტექნიკის, ტექნოლოგიის, კულტურის, განათლების განვითარებაში. გამოყოფენ დიდი რაოდენობით კრედიტებსა და გრანტებს, რაც აუცილებელია მათი აღორძინებისათვის, საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში, რეფორმების ჩატარებისათვის. ეხმარებიან მათ კადრებით და საჭირო გამოცდილებით.

ცნობილია, მაგალითად, რომ საქართველომ, სახელმწიფო და მოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, დიდი ოდენობის სესხი და გრანტი, აგრეთვე სხვა სახის დახმარებები მიიღო. ეს მისი პოლიტიკური, ეკონომიკური, ტექნიკური, სოციალური, სამხედრო ძლიერებისათვის იყო გამიზნული. საერთაშორისო ორგანიზაციების მხრიდან დიდი ფინანსური და სხვა სახის დახმარებით სარგებლობენ, აგრეთვე, ყოფილ საბჭოთა კავშირში შემაჯავლი, ამჟამად სუვერენული სხვა რესპუბლიკები, განვითარების დაბალ დონეზე მყოფი სხვა ქვეყნები და ხალხები. ეს ყველაფერი რაც მსოფლიოს, როგორც ერთიანი მთლიანის, დადებით მიზანდასახულობას და საქ-

ველმოქმედო პრაქტიკას გამოხატავს, აშკარად მიგვანიშნებს ქვე-
ნების ურთიერთკავშირზე და ურთიერთგანპირობებულობის სასიკე-
თო შედეგებზე.

II ნაწილი გლობალიზაციის ნეგატიური და პოზიტიური
ასპექტები

გლობალიზაციის ნიშნები. “ მე არ ვარ ათენელი”.

გლობალიზაცია სახელმწიფო პოლიტიკის წინააღმდეგ.

გლობალური მართვის აგენტები. გლობალიზაცია-

დემოკრატია თუ ანტიდემოკრატია. ეკონომიკა,

ტნკ. შრომის დანაწილება. დემოგრაფია, ურბანიზაცია,

ენერგეტიკა, ბიოსფერო. პროდუქტული დისბალანსი:

კულტურა და გლობალიზაცია. პოზიტიური და

ნეგატიური პერსპექტივები. დასკვნა.

გლობალიზაციის ნიშნები. მსოფლიოს გამოღიანების გლობა-
ლისტური ტენდენცია მიმდინარეობს გარკვეული დეტერიტორიზა-
ციის ანუ სახელმწიფო და ეროვნული საზღვრების ერთგვარი
მოშლის ნიშნით. შესაბამისად, ძირეულად იცვლება სახელმწიფოს
მნიშვნელობა და როლი. თუ ადრე იგი საერთაშორისო ურთიერ-
თობების მთავარი აქტორი და საზოგადოებრივი ცხოვრების ფაქ-
ტიურად ერთადერთი რეგულატორი იყო, გლობალიზაციის პროცე-
სის განვითარების პარალელურად მისი მნიშვნელობა, გლობალის-
ტების აზრით, საგრძნობლად მცირდება. ამასთანავე, ეს ცვლილება
ეხება, სახელმწიფოს როგორც, ინდივიდუალურ ერთეულს მთელი
თავეისი რთული და მრავალფეროვანი ფუნქციებით, ისე სახელმწი-
ფოთა საერთაშორისო სისტემას და საფუძველს უყრიან ახალ
მსოფლიო წესრიგს. .ი. აქტუალური ხდება საკითხი: როგორია
სახელმწიფოს ადგილი და როლი გლობალიზაციის ეპოქაში?

თანამედროვე სოციალურ ცხოვრებაში სახელმწიფო საზოგა-
დოებრივი ქმედებების ფაქტიურად ყველა ფორმას განსაზღვრავს.
სახელმწიფო გვესაზება, ყველგან და ყოველთვის არსებულ უმაღ-
ლეს ინსტანციად, რომელიც არეგულირებს ადამინათა ცხოვრების
პირობებს დაბადების რეგისტრაციიდან სიკვდილის ცნობის გაცე-
მამდე. თავის საზღვრებს შიგნით იგი ძალაუფლების ერთადერთი

მატარებელია, იცავს წესრიგს, უზრუნველყოფს ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ განვითარებას, განათლებას და ჯანმრთელობის დაცვას. ნებისმიერი ადამიანი მიეკუთვნება ერს და ცხოვრობს განსაზღვრულ სახელმწიფოში. ამდენად, სახელმწიფო ადამიანის ცხოვრებაში რაღაც ხელშეუხებელი და მფარველი ძალის სახით წარმოგვიდგება.

ტერიტორიამ განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა დასავლეთის სახელმწიფოებში XVI–XVII საუკუნეებიდან. ამ დროს იქმნებიან სახელმწიფოები, რომლებიც განსხვავდებიან მანამდე არსებული პოლიტიკური ერთობებისაგან ნათლად გამოკვეთილი ტერიტორიით, სუვერენული უფლებით მის მიმართ და ლეგიტიმაციით. სწორედ ეს ფაქტორები გახდა განმსაზღვრელი ახალი ტიპის ანუ ერი-სახელმწიფოების ჩამოყალიბებისათვის. ახლად ჩამოყალიბებული ერი-სახელმწიფოებისათვის ძირითადი თავისებურება იყო ტერიტორია ზუსტი და გამოკვეთილი საზღვრებით, ამ ტერიტორიის მონოპოლისტური კონტროლი და სრული სუვერენულობა, მისი ქმედებების ლეგიტიმურობა და დამოუკიდებლობა საგარეო ურთიერთობებში. ეს ნიშნები ძირითადი და არსებითა დღევანდელი სახელმწიფოსთვისაც.

გლობალიზაციისადმი სკეპტიკურად განწყობილი მკვლევარები არ უარყოფენ, რომ დღეს სახელმწიფოს ფუნქციებად ძველებურად რჩება ძალის გამოყენება და სამართლებრივი ზეწოლა, ეროვნული უშიშროების უზრუნველყოფა, გადასახადების აკრეფა, საერთო სახელმწიფოებრივი კომუნიკაციების სრულყოფა, ეროვნული ენის და ეროვნული იდენტურობის გაძლიერებაზე ზრუნვა, ეროვნულ კულტურაზე, განათლების სისტემაზე და კიდევ სხვა მრავალ სფეროზე მონოპოლია; სახელმწიფოს როლი ამ სფეროებში, იზრდება. სკეპტიკოსების აზრით, ერი-სახელმწიფოები რჩებიან პოლიტიკურ ერთობებად და ქმნიან ყველა პირობას ნაციონალური ერთობების გასაძლიერებლად.

ერი-სახელმწიფოების ეკონომიკურ როლზე საუბრისას გლობალიზაციის მოწინააღმდეგეები ხშირად უსვამენ ხაზს სტატისტიკურ მონაცემებს, რითაც სურთ დაამტკიცონ, რომ თვით ეკონომიკაშიც კი სახელმწიფოს როლი არა თუ მკირდება, არამედ პირიქით, იზრდება კიდევ. ჟურნალ “ცონომისტ”-ში მოყვანილია ასეთი სტა-

ტისტიკა: “შეოცე საუკუნის დასაწყისში თანამედროვე ინდუსტრიულ ქვეყნებში სახელმწიფოს ხვედრითი წილი შეადგენდა ეროვნული შემოსავლის ერთ მეთედზე ნაკლებს. მოგვიანებით იმავე ქვეყნებში ეს მაჩვენებელი მთლიანი პროდუქციის ნახევარს აღწევდა. ათწლეულიდან ათწლეულში სახელმწიფოს წილი ეკონომიკაში ერთი მიმართულებით-ზევით მოძრაობდა. ომის დროსაც და მშვიდობის დროსაც ის იზრდებოდა, როცა გლობალური ვაჭრობა და ფინანსები გაფართოვდა, კვლავ იზრდებოდა, როცა გლობალიზაციის სიო ძლიერ ქარად იქცა, ისევ იზრდებოდა, ზოლო შემდეგ, როცა ქარი ქარიშხლად იქცა, კიდევ უფრო მეტად გაიზარდა.” (8. გვ. 5)

აი, ასეთ არგუმენტებზე დაყრდნობით ამტკიცებენ ანტიგლობალისტები, რომ გლობალიზაცია მითია. რეალისტებისთვის კი უდაო ჭეშმარიტებაა, რომ ერი-სახელმწიფო, ეროვნული ინტერესები და ძალის ფაქტორი არის და მომავალშიც დარჩება საერთაშორისო ურთიერთობების ქვაკუთხედად. ანტიმარქსისტებისათვის კი გლობალიზაცია “აუცილებელი მითია”, რომლის საშუალებითაც თანამედროვე იმპერიალიზმი თავის ნამდვილ სახეს ფარავს.

ეს, რა თქმა უნდა, იმას არ ნიშნავს, რომ სკეპტიკოსები ვერ ხედავენ გლობალიზაციის ფენომენს და მის გავლენას სახელმწიფოზე. მაგრამ მათი აზრით, აქ რაიმე ახალი და უპრეცედენტო არაფერია. ეს მოვლენები ადრეც ხდებოდა, ოღონდ მათ სხვა სახელი ერქვათ. ზოლო ის, რაშიც სკეპტიკოსებიც და გლობალისტებიც ერთმანეთს ეთანხმებიან, განსხვავებულ ახსნას პოულობს თითოეული მათგანის მხრიდან.

ამ თვალსაზრისით, პრობლემის სამი ასპექტი უნდა გამოიყოს. პირველი, გლობალიზაციის გავლენით სახელმწიფოსადმი დაქვემდებარებული კონტიგენტი რამდენადმე შეიცვალა. თუ ტრადიციული სახელმწიფოს პოლიტიკური ქმედება საკუთარ მოსახლეობაზე იყო გამიზნული, გლობალიზაციის გავლენით სახელმწიფო თავის ინტერესებს სხვებზეც ავრცელებს და ამით სახელმწიფო ეროვნულ საზღვრებს უგულებელყოფს. მაგალითად, ირანი XX საუკუნის 80-იან წლებში აქტიურ დახმარებას უწევდა მსოფლიო ისლამიზმს, რადგანაც მსოფლიოს მთელი მუსლიმანური მოსახლეობა თავისი გავლენის გაერცელების არედ მიაჩნია.

მეორე, გლობალიზაციამ ხელი შეუწყო სახელმწიფოთა შორის უფრო ხშირ და ინტენსიურ მრავალმხრივ კონსულტაციებს. ყოველწლიურად ათასობით ორმხრივი თუ მრავალმხრივი შეხვედრა იმართება სამთავრობო დონეზე, რაც სახელმწიფოთა დახლოებას და ერთობლივი პოლიტიკის ჩამოყალიბებას უწყობს ხელს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია "დიდი შვიდეული პლუს რუსეთის" ყოველწლიური შეხვედრები, სადაც მსოფლიო პოლიტიკის ყველაზე აქტუალური საკითხების ერთობლივი გადაწყვეტა და განხორციელება ხდება.

მესამე, დაჩქარებულმა გლობალიზაციამ საგრძნობლად შეამცირა სახელმწიფოთაშორისი ომების ალბათობა. თანამედროვეობის ყველაზე გავრცელებულ კონფლიქტის ფორმად იქცა შიგა დაპირისპირება სახელმწიფო ხელისუფლების წინააღმდეგ და არა ტერიტორიული კონფლიქტები სახელმწიფოებს შორის.

აღნიშნული მაგალითები გლობალისტებს გლობალიზაციის გამოვლენად მიაჩნიათ. მაშინ, როცა სკეპტიკოსები მასში რაიმე ახალს და განსაკუთრებულს ვერ ხედავენ. პირიქით, ამ მაგალითებიდან ისინი ასკენიან, რომ სწორედ სახელმწიფოთა მთავარი სუბიექტი და მისი როლის დაკნინებაზე ლაპარაკი ყოველად უსაფუძვლოა. თავის მხრივ, გლობალისტებს მრავალი არგუმენტი მოჰყავთ, იმის დასამტკიცებლად რომ გლობალიზაციის პროცესმა არსებითად შეცვალა ერი-სახელმწიფოს როლი და მნიშვნელობა თანამედროვე საერთაშორისო სისტემაში.

ტრადიციული წარმოდგენა სახელმწიფოზე, როგორც მსოფლიო წესრიგის ძირითად ერთეულზე, გულისხმობს მის შედარებით პომოგენურობას, ანუ უნიტარული, ერთიანი მიზნების ქონებას. მაგრამ თანამედროვე ეპოქაში საერთაშორისო და ტრანსნაციონალური ორგანიზაციების რიცხვის ზრდამ (გაერთი და მისი საკუთარი ორგანიზაციებით დაწყებული და არასამთავრობო გაერთიანებებით დამთავრებული) შეცვალა როგორც სახელმწიფოს, ისე სამოქალაქო საზოგადოების დინამიკა. სახელმწიფო იქცა დანაწევრებულ არენად, სადაც ტრანსნაციონალური ძალები (სამთავრობო და არასამთავრობო), და სხვადასხვა შინაური ძალა ერთობლივად აკეთებენ პოლიტიკას. ტრანსნაციონალური ძალების წარმოშობამ შეცვალა სამოქალაქო საზოგადოება. გაწყდა ექსკლუზიური კავში-

რი ტერიტორიასა და პოლიტიკურ ძალას შორის. ახალი საერთაშორისო და ტრანსნაციონალური ინსტიტუტები შეკავშირდა სუვერენულ სახელმწიფოებთან და სუვერენიტეტი საზიარო ძალად აქციეს. სახელმწიფო სუვერენიტეტის რაღაც ნაწილი არასახელმწიფოებრივი სუბიექტების ხელში აღმოჩნდა.

ეს ტრანსფორმაცია თვალსაჩინოდ ჩანს საერთაშორისო ორგანიზაციების რაოდენობის ზრდის დინამიკაში. თუ 1909 წელს მსოფლიოში მხოლოდ 57 საერთაშორისო სამთავრობო და 176 არასამთავრობო ორგანიზაცია არსებობდა, 90-იანი წლების შუა პერიოდისათვის უკვე 260 სამთავრობო და 5500-ზე მეტი არასამთავრობო საერთაშორისო ორგანიზაცია ფუნქციონირებდა. (34. გვ. 298) ყოველივე ამას უნდა დაემატოს საერთაშორისო შეხვედრებისა და კონფერენციების ფართო და მრავალმხრივი როლი, ამ შეხვედრებსა და კონფერენციებზე ერთობლივად წყდება მსოფლიო პოლიტიკის ყველაზე უფრო აქტუალური საკითხები. თუ XIX საუკუნის შუა წლებში წელიწადში ორი-სამი სახელმწიფოთაშორისო კონფერენცია და კონგრესი იმართებოდა, დღეს ეს რიცხვი ითხიათასს აღემატება. ასეთ პირობებში ძნელია სახელმწიფო დამოუკიდებელ და აბსოლუტურ სუვერენად მიიჩნიო. ფაქტია, რომ ეროვნული ხელისუფლება თანდათან იზღუდება სხვა სახელისუფლო (ლოკალური, რეგიონული, გლობალური) სისტემებით; ესე იგი იზღუდება სახელმწიფოს მთავარი ნიშანი-სუვერენიტეტი.

ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ისეთი ზესახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია, როგორიც ევროკავშირია. იგი არ შეიძლება მივიჩნიოთ ჩვეულებრივ საერთაშორისო ორგანიზაციად, სადაც წევრი სახელმწიფოები აბსოლუტურად სუვერენულია და თავიანთ ინტერესებს უფრო მაღლა აყენებს, ვიდრე საერთაშორისო ორგანიზაციის გადაწყვეტილებებსა და დადგენილებებს. ევროკავშირი თავისებური, რეგიონული მასშტაბის გლობალიზაციის ნათელი გამოხატულებაა: საერთო პარლამენტი, ერთიანი თავდაცვა, საერთო მოქალაქეობა, უვიზო მიმოსვლა, ერთიანი ვალუტა და სხვა მრავალი ატრიბუტი გვიჩვენებს, რომ ეს ზესახელმწიფოებრივი ორგანიზაციაა. მისმა წევრებმა ნებაყოფლობით თქვეს უარი სუვერენიტეტის რაღაც ნაწილზე, ხოლო ეროვნულ სახელმწიფოებრიობაზე და ინტერესებზე მაღლა ხალხის ეკონომი-

კური კეთილდღეობა და გაერთიანების იდეა დააყენეს. შეიძლება ითქვას, რომ ევროკავშირი გლობალიზაციის ყველაზე აშკარა და-
დასტურებაა.

ეს პროცესი მარტო ევროპაში როდი მიმდინარეობს. აღსანიშ-
ნავია ინტეგრაციისადმი მისწრაფება ჩრდილოეთ ამერიკაში, ლათი-
ნურ ამერიკაში, არაბულ სამყაროში და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზი-
აში. საფუძველი ეყრება ევრეთ წოდებულ რეგიონალურ დიპლომა-
ტიას. შემდეგ ეტაპზე ხდება რეგიონებს შორის დაახლოება, ამან
კი საბოლოოდ უნდა მიგვივანოს ერთიან გლობალურ მსოფლიო-
დე, სადაც გლობალური ინტერესები დაჩრდილავს ეროვნულ ინტე-
რესებს. ყველა აღიარებს იმ ფაქტს, რომ გლობალიზაციამ მტკი-
ცულ შეაბიჯა მსოფლიოს ხალხთა ცხოვრებაში. ზოგიერთი მიაზ-
როვნის მტკიცებით, გლობალიზაციის ტენდენცია ჯერ კიდევ არ
არის მთელი სისავსით გამოვლენილი; მაგრამ ინფორმაციული ეპო-
ქის ცნობილი მკვლევარი გ. კასტელსი აღნიშნავს, რომ ამ ტენდენ-
ციის საბოლოო განხორციელება "მხოლოდ დროის საკითხია". (20.
გვ. 109)

ერთი რამ უდავოა: საზოგადოებრივი ცხოვრების გადამწყვეტ
უბნებზე გლობალიზაციის მომძლავრების პირობებში, მართლაც,
განსაკუთრებით მწვავედება ეროვნული კულტურების მომავლის სა-
კითხი. სოციალური პროგნოზირების გამოჩენილი მკვლევარი დ.
ბელი ამ საკითხს შემდეგი სახით სვამს: "შეგვიძლია თუ არა გა-
დავარჩინოთ ეროვნული კულტურა, რომელიც ერთ ქვეყანას მეორე
ქვეყნისგან განასხვავებს? რა დაემართება, კერძოდ, ეროვნულ ტრა-
დიციებს, რომლებიც ენაშია ფესვადგმული? ასევე, როგორი იქნე-
ბა ისტორიული ტრადიციები?". (16. გვ. ჩX III). დაბეჯითებით
ვერავინ დაამტკიცებს, თუ რა იქნება მომავალში. ტენდენცია კი
ფაქტია: გლობალიზაცია, თუ მას სხვა ძალა არ დაუპირის-
პირდა ემუქრება ეროვნულ ტრადიციებს, კულტურებს, ეროვნულ
სახელმწიფოებს მათს სუვერენიტეტს და მათ ნაცვლად ამკვიდრებს
უეროვნებო მსოფლიოს, რომელშიც ხალხები იმ ზომით არიან ერ-
თმანეთთან შერწყმულნი, რა ზომითაც კარგავენ თავიანთ ეროვნულ
თვითმყოფადობას.

"შე არ ვარ ათენელი " ჯერ კიდევ ანტიკური პერიოდის მო-
აზროვნებმა შეამჩნიეს, რომ ხალხებს შორის მოქმედებდა სოცია-

ლურ ღირებულებათა გაცვლა-გამოცვლის და ამ შეთვისება-შეთანხმების ნიადაგზე ტომობრივი ზღუდეების მოშლის ტენდენცია. ამ პერიოდში განისაზღვრა თვით ტერმინის "კოსმოპოლიტის" შემოღების საჭიროებაც. პირველად მის გამოყენებას მიაწერენ სოკრატეს: "მე არა ვარ ათენელი, არც კართაგენელი, არამედ კოსმოპოლიტი". ანტიკურ საბერძნეთში მონათესავე ტომებისა და პოლისების ურთიერთკავშირის შედეგად მართლაც ყალიბდებოდა საერთოეროვნული კულტურა, პოლიტიკური და სამეურნეო ტრადიციები, რაც საერთო უნდა ყოფილიყო და იყო კიდევ ბერძნული პოლისების მცხოვრებთათვის. ამ საერთოს აღსანიშნად იყო, ალბათ, ეს ტერმინი მოხმობილი. თავისი შინაარსით ეს ტერმინი, როგორც ჩანს, „საერთო-ეროვნულს“ ემთხვეოდა. ამავე ჩარჩოებში ჰქონდა გამართლება კირინელი ფილოსოფოსების დებულებას, რომ ყველა ადამიანმა ბერძენმაც და ბარბაროსმაც, თავისუფალმაც და მონამაც უნდა იცხოვროს როგორც კოსმიური სახელმწიფოს მოქალაქეებმა, ყველასთვის საერთო კანონის მიხედვით.

ფეოდალიზმის დროს კი მსოფლიო მოქალაქეობის იდეას მხარს უჭერდნენ უწინარეს ყოვლისა, ქვეყნის შიგნით ფეოდალური დაქუცმაცებულობის დაძლევისა და არა მსოფლიოს ქვეყნებს შორის ურთიერთობის საჭიროების გამო.

სულ სხვა ვითარება შეიქმნა კაპიტალისტურ საზოგადოებაში, განსაკუთრებით თანამედროვე ეტაპზე. დღეს, ეროვნული სახელმწიფოების ჩამოყალიბებასა და მათი მზარდი ურთიერთდამოკიდებულების პირობებში, მსოფლიო მოქალაქეობის კოსმოპოლიტური მოთხოვნა სხვას არაფერს ნიშნავს, თუ არა იმას, რომ ნებისმიერი ქვეყნის მოქალაქეს თანაბრად ჰქონდეს მინიჭებული საყოველთაოდ აღიარებული უფლებები; რომ იგი ყველგან და ყოველთვის გარანტირებული იყოს მათი დაცვის და მოვალეობათა შესრულების შესაბამისი პირობებით. მეცნიერული, ტექნიკური, კულტურული, ზნეობრივი ღირებულებების უნივერსალიზაცია, რასაკვირველია, ერთმანეთთან აახლოებს სხვადასხვა ქვეყნის ადამიანებს. მათი სულიერი და ფიზიკური შესაძლებლობების გამოვლენა და სრულყოფა, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ბევრის მხრივ, კვლავაც ხორციელდება საერთო მიმართულებებით.

მაგრამ აქედან, არამც და არამც არ გამომდინარეობს დასკვნა, რომ მომავალი ეპოქა მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებისა და კუთხეების ადამიანებს სრულ ერთტიპიურობასა და გაერთოფეროვნებას, "ერთგანზომილებიანობას", ისტორიულად ჩამოყალიბებული ეროვნული და კულტურული თავისთავადობის ქრობას უქადდეს. სწორედ პირიქით, თანამედროვე ცივილიზაცია, მტკიცედ დამკვიდრდება მსოფლიოს უკლებლივ ყველა ხალხისა და ერის ცხოვრებაში, და ყოველ ადამიანს თანაბრად მისცემს საკუთარი ინდივიდუალობის მაქსიმალური გამოვლენის საშუალებას. ყველა ადამიანისათვის საყოველთაო უფლებების და მოვალეობების არსებობა გახდის თითოეულ ადამიანს "მსოფლიო მოქალაქედ". მაგრამ "მსოფლიო მოქალაქეებს" როდი უწერიათ რაღაც ზეეროვნული, აბსტრაქტულ-უეროვნებო არსებობა. ისინი გაამართლებენ "მსოფლიო მოქალაქეთა" სახელწოდებას მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც თითოეულ მათგანში, მიუხედავად ეროვნული განსხვავებულობისა, აკუმულირებულ იქნება ყველასათვის საერთო და მსგავსი მოქალაქეობრივი თვისებები.

ყველაფერს თავი რომ დავანებოთ, ადამიანთა გაერთიანება შეუძლებელი იქნება თვით მათი ისტორიულად გარემომცველი ბუნებრივი პირობების გამოც, რომლებშიც ხალხებს ათასწლეულებით უხდებოდათ ცხოვრება. ბუნებრივი პირობების განსხვავებულობა ყოველთვის დაღს ასვამდა ადამიანთა ბიოლოგიურ ნიშან-თვისებებს, მათი ცხოვრების წესს, საქმიანობას, თვით ფსიქიკასაც. ამ თვალსაზრისით, გარკვეული თავისებურებები ვლინდებოდა არამცთუ განსხვავებული გეოგრაფიული ზონების – ეკვატორული და სუბეკვატორული, ტროპიკული თუ სუბტროპიკული, ზომიერი, სუბარქტიკული თუ არქტიკული ზონების, არამედ ერთი და იმავე ზონის, ერთი და იმავე ქვეყნის მთისა და ბარის მაცხოვრებელ ადამიანებში. თანშობილი გენეტიკური მრავალფეროვნება გავლენას ახდენს მათ გარეგნულ ბიოლოგიურ ნიშნებზეც, ერთმანეთისაგან განსხვავდება მათი კანის ფერი, სახის ზოგადი მოყვანილობა, გემოვნება. ეს განსხვავებები, რასაკვირველია, მომავალშიც დარჩება. ზოგიერთი ამ აშკარად განმასხვავებელი ფიზიკური ნიშნიდან, მემკვიდრეობით გადადიოდა თაობიდან თაობაში. თუმცა ეს განსხვავება არასოდეს არ უნდა იქცეს რასობრივი დისკრიმინაციის,

სრულყოფილად ან არასრულყოფილად ადამიანთა დაყოფის საფუძვლად.

გლობალიზაცია სახელმწიფო პოლიტიკის წინააღმდეგ. გლობალური მართვის აგენტები. გლობალიზაციის პოლიტიკა მართულია ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი პოლიტიკის შესუსტებისაკენ. საინტერესოა, რას ეფუძნება ახალი ძალაუფლება?

მსოფლიო პრობლემების მოსაგვარებელ, სახელმწიფოთაშორისო გლობალური ურთიერთკავშირებისა და ურთიერთდამოკიდებულების დამკვიდრება-განვითარებისათვის დაარსებულ საერთაშორისო ორგანიზაციებს შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციას. ამ მუდმივმოქმედი უნიკალური ორგანიზაციის, მისი სტრუქტურული ორგანოებისა და კომიტეტების ნახევარ საუკუნეზე მეტი წლის არსებობის ფაქტი უკვე იმაზე მეტყველებს, რომ მსოფლიოში მრავლადაა პრობლემები, რომელთა გადაჭრა შეუძლებელია ერთი რომელიმე, თუნდაც რამდენიმე სახელმწიფოს ძალებით. გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია ის საერთაშორისო ორგანიზაციაა, რომელსაც ეფუძნება ახალი ძალაუფლება. ამ ორგანიზაციის რეგიონული კომისიები: ევროპის, აფრიკის, ლათინური ამერიკისა და კარიბის აუზის ეკონომიკური კომისიები, აგრეთვე აზიისა და წყნარი ოკეანის, დასავლეთ აზიის ეკონომიკური და სოციალური კომისიები, ამოცანად ისახავენ ეკონომიკური კავშირების განმტკიცებას თავთავიანთ რეგიონებსა და ქვეყნებში, მათი საქმიანობის გაფართოებასა და კოორდინაციას, სოციალური განვითარების ხელშეწყობასა და სხვა. გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, მეურვეობის საბჭოს მეშვეობით, მზრუნველობას უწევს ტერიტორიებს დამოუკიდებლობის მოპოვებაში; ხოლო საერთაშორისო სასამართლო – გაეროს ერთ-ერთი დიდმნიშვნელოვანი ორგანო, განიხილავს და აწესრიგებს სახელმწიფოთაშორისო დავის საკითხებს.

აღძრულ საკითხებთან დაკავშირებით, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია თავის გადაწყვეტილებებსა და რეზოლუციებს იღებს მისი ერთ-ერთი ძირითადი ორგანოს – გენერალური ასამბლეის სესიებზე, რომელიც ამ მსოფლიო ორგანიზაციის ყველა წევრის, დღეისათვის 200-მდე ქვეყნის წარმომადგენლობით იმართება. გაერთიანებული ერების სპეციალიზებული დაწესებულებების მოწოდე-

ბაა ხალხთა შორის ეკონომიკური, კულტურული და სხვა კავშირების განმტკიცება, მათთვის ყოველმხრივი დახმარების გაწევა. მაგალითად, იუნესკო, ეს სპეციალიზებული დაწესებულება განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის საკითხებში, ქმლითად უწყობს ხელს საერთაშორისო კონსტრუქციულ თანამშრომლობას სახალხო განათლებისა და კულტურის დარგებში, უზრუნველყოფს მეცნიერულ-ტექნიკური და სხვა ინფორმაციების გაცვლასა და გაერცელებას, ახორციელებს ეროვნული კულტურების დაცვის ღონისძიებებსა და სხვა. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციასთან სულ არსებობს 16 სპეციალიზებული დაწესებულება, რომლებიც კოორდინაციას უწევს და თანამშრომლობას ნერგავს სახელმწიფოთა ურთიერთდამოკიდებულების სხვადასხვა განხრით.

ამრიგად, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, როგორც ერთ-ერთი ძირითადი მექანიზმი ახალი ძალაუფლების მმართველობისა, ყველა მისი ორგანოს – გენერალური ასამბლეის, საბჭოების, სპეციალიზებული დაწესებულებების, მათი რეგიონული კომიტეტებისა და კომისიების საშუალებით განიხილავს, სწვევტს და აწესრიგებს თანამედროვე მსოფლიოს ეკონომიკურ, სამხედრო-პოლიტიკურ, მეცნიერულ-ტექნიკურ, სოციალურ-ჰუმანიტარულ და სხვა საკითხებს. პრობლემების გამწევაებისას მსოფლიოს ყველა ხალხის მზერა ამ უმაღლესი საერთაშორისო ორგანიზაციებისაკენაა მიმართული. მისი ყოველი წევრი-სახელმწიფო ვალდებულია შეძლებისდაგვარად წვლილი შეიტანოს გლობალური საკითხების გადაჭრაში.

რეგიონული და გლობალური პოლიტიკის ურთიერთკავშირი ტრადიციული გეოპოლიტიკის ჩარჩოებში ვერ თავსდება. ნარკოტიკების კონტრაბანდა, კაპიტალის გაღინება, მჟავე წვიმა, ტრეფიკინგი, იარაღით არაღეგალური ვაჭრობა, ტერორიზმი თუ უკანონო ემიგრაცია არ სცნობს სახელმწიფო საზღვრებს. ცალკე ვერც ერთ ქვეყანა ამ პრობლემებს ვერ გაუმკლავდება. მხოლოდ ერთიანი ძალისხმევით შეიძლება მათი გადაჭრა. აქედან ის დასკვნა გამოდინარეობს, რომ თვით ობიექტური პირობები ქმნიან სუვერენიტეტის განაწილების აუცილებლობას სხვადასხვა ძალებს შორის. გადაჭარბებული სჩანს გლობალისტების დასკვნა, თითქოს სახელმწიფოებრივი სუვერენიტეტი წარსულის კუთვნილებაა. ასეთ შემთხვე-

ვაში ბუნებრივად იბადება კითხვა: თუ მსოფლიო პოლიტიკა აღარ არის დაფუძნებული სუვერენულ სახელმწიფოებრიობაზე, როგორ ხორციელდება მმართველობა თანამედროვე გლობალიზირებულ მსოფლიოში?

სახელმწიფოებრივი მმართველობის შიგნით მეოცე საუკუნეში აუცილებელი გახდა და შეიქმნა კიდევ ეგრეთ წოდებული სუბსახელმწიფოებრივი მმართველობა. იგი გლობალიზაციის ეპოქისათვის დამახასიათებელი ახალი მოვლენაა. სხვადასხვა ქვეყნების სუბსახელმწიფოებრივი ერთეულები ერთმანეთთან კავშირს ამყარებენ უშუალოდ ცენტრალური ხელისუფლების გვერდის ავლით. კანადის პროვინციებს თუ ამერიკის შეერთებული შტატების უმრავლესობას ჰყავს თავისი "დიპლომატიური" წარმომადგენლები, რომლებიც თავიანთი ქვეყნების საელჩოებისაგან რამდენადმე დამოუკიდებლად მოღვაწეობენ. ევროპაში 17 ქვეყნის 50-ზე მეტი რეგიონული მთავრობა უშუალო კავშირშია ერთმანეთთან, ევროპის რეგიონების ანსამბლის მეშვეობით. მყარდება ინტენსიური კავშირები ბუნიციალიტურ დონეზეც ისეთი საკითხების ერთობლივად გადაჭრის მიზნით, როგორიცაა გარემოს დაბინძურება, დანაშაულის პრევენცია, კულტურულ-სპორტული კავშირები და სხვა. ერთი სიტყვით, სუბსახელმწიფოებრივი მმართველობა, გარკვეულწილად, სახელმწიფო სუვერენიტეტის ფუნქციების გაზიარებაა, რაც ადრე წარმოუდგენელი იყო, გლობალიზაციის ეპოქაში კი ეს არ წარმოადგენს რაიმე უჩვეულო მოვლენას.

გაეროს, ევროკავშირისა და სხვა გლობალური თუ რეგიონალური ორგანიზაციების გარდა გლობალიზაციის ეპოქამ წარმოშვა ეკონომიკური პროფილის ისეთი ორგანიზაციები, როგორიცაა ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია, საერთაშორისო სავალუტო ფონდი და მსოფლიო ბანკი, მათი მოღვაწეობა იმდენად ღრმა კვალს ტოვებს მრავალი ქვეყნის ეკონომიკაზე, რომ ხშირად მათ ამ ქვეყნების ბატონ-პატრონადაც კი მიიჩნევენ. ამიტომ ისინი ანტიგლობალიზტების განსაკუთრებულ სამიზნეებადაა ქცეული, სხვა ასეთი ორგანიზაციებს შორის უნდა აღინიშნოს ეუთო, რომელიც არის ევროპაში კონფლიქტების მოწესრიგებისა და გადაჭრის ძირითადი ორგანიზაცია. მასზეა დამოკიდებული

ძრავალი ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობისა და ლტოლვილთა ბედი.

ეკონომიკური სისტემის საერთაშორისო ორგანიზაციებია კომერციული ბანკების, მაგალითად საერთაშორისო სავალუტო ფონდის პარალელურად დიდი წვლილი მიუძღვით სამხრეთის ქვეყნების ფინანსურ მენეჯმენტში.

დიდი საერთაშორისო ორგანიზაციაა მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმი, რომელიც 900-ზე მეტ მსხვილ კომპანიას აერთიანებს. ის გაელენას ახდენს მსოფლიოს ფინანსურ, სავაჭრო და საწარმოო პროცესებზე და გარკვეულწილად წარმართავს კიდევ მათ. მეტიც, ის აქტიურად მონაწილეობს სახელმწიფოებათაშორისი კონფლიქტების, მაგ. ისრაელ-პალესტინის, მოგვარებაში.

ბოლო წლებში ფართო გაქანება ჰპოვეს სხვადასხვა ფონდებმა, რომლებიც იძლევიან შემოწირულობებსა და გარანტიებს. ამით ისინი მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ გლობალურ მმართველობაში.

საბაზრო ინსტიტუტების გარდა არასახელმწიფო სექტორის სხვა ორგანიზაციებიც იღებენ მონაწილეობას თანამედროვე გლობალიზებული მსოფლიოს მართვაში. გლობალიზაციის ეპოქაში სულ უფრო და უფრო მეტი მნიშვნელობა ენიჭება არასამთავრობო ვერეთ წოდებულ "მესამე სექტორს"- სამოქალაქო საზოგადოებას. გლობალური სამოქალაქო საზოგადოების ამოცანაა არა მარტო პოლიტიკის შეცვლა, არამედ თვით პოლიტიკის ბუნების რეკონსტრუქცია. მისი ერთ-ერთი ამოცანაა მოსახლეობის პირდაპირი ჩართვა საერთაშორისო ურთიერთობებში.

როგორც ვხედავთ, ჩამოთვლილი გლობალური მმართველობის ფორმები საგრძნობლად ამცირებენ სახელმწიფო სუვერენიტეტის მნიშვნელობას და ხელს უწყობენ სახელმწიფოს როლის შემცირებას საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში. გლობალიზების აზრით, სწორედ ესაა სახელმწიფოს როლისა და ფუნქციის შეცვლა გლობალიზაციის ეპოქაში.

გლობალიზაცია- დემოკრატია თუ ანტიდემოკრატია. ეკონომიკა. ტნკ. შრომის დანაწილება. ნიშნავს თუ არა მმართველობაში მომხდარი ასეთი არსებითი ცვლილებები დემოკრატიზაციის პროცესის საყოველთაო გაერცელებას? სხვა სიტყვებით რა დამოკიდე-

ბულებაში არიან ერთმანეთთან გლობალიზაცია და დემოკრატიზაცია? თითქოს ამჟამად, რომ გლობალიზაციის ეპოქაში დემოკრატია აღმავლობის გზაზე დგას. ამაზე თუნდაც დემოკრატიული მმართველობის სახელმწიფოთა რიცხვის ზრდა და ავტორიტარული რეჟიმების მკვეთრი შემცირება მიუთითებს. მაგრამ ისიც უნდა ითქვას, რომ მკვლევართა დიდი ნაწილი არ იზიარებს ამ ოპტიმიზმს. გულისხმობენ იმას, რომ მსოფლიოს მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი ჯერ კიდევ ცხოვრობს ავტორიტარული რეჟიმის პირობებში, ესე იგი არადემოკრატიულ სახელმწიფოებში. ამის გარდა, თვით დემოკრატიულ ქვეყნებშიც ხშირია ადამიანის უფლებათა დარღვევის ფაქტები. მეტიც, ჩვენ ყურადღებას არც კი ვაქცევთ და ჩვეულებრივად აღვიქვამთ მრავალ სრულიად ანტიდემოკრატიულ მოვლენას. მაგალითად, მოსახლეობა, როგორც წესი, არავითარ როლს არ თამაშობს მთავრობის გადაწყვეტილებაში: მიიღოს თუ უარყოს საერთაშორისო სავალუტო ფონდის რეკომენდაციები. არადა, ამ უკანსენელის შედეგები სწორედ მოსახლეობის აწმყოსა და მომავალზე აისახება. იგივე შეიძლება ითქვას მთელ რიგ მოვლენებზე, რომლებიც მოსახლეობის ნება-სურვილის გაუთვალისწინებლად ხდება.

დემოკრატიის პრინციპებს, გარკვეული აზრით, ეწინააღმდეგება საერთაშორისო ორგანიზაციათა მოღვაწეობა და მათ მიერ გადაწყვეტილებების მიღება; ხშირად ეს ხდება დახურულ კარს მიღმა და მოსახლეობის აზრი ფაქტობრივად იგნორირებულია.

სერიოზულ პრობლემებს ჰბადებს მმართველობის მარკეტიზაცია და ეკონომიკის სრული ლიბერალიზაცია. იგულისხმება, რომ მთავრობა საერთოდ არ უნდა ჩაერიოს ეკონომიკაში, ხოლო საზოგადოებრივი ცხოვრება გლობალურმა ბაზარმა უნდა განსაზღვროს. ცხადია, მხოლოდ ფულზე და მატერიალურ კომფორტზე დაფუძნებული დემოკრატია ძნელად შეესაბამება ადამიანის ღირსებისა და თანასწორობის იდეას, რაც დემოკრატიის ერთ-ერთი საფუძველია.

როგორც ვხედავთ, გლობალიზაცია და დემოკრატიზაცია არც ისე მჭიდროდ უკავშირდებიან ერთმანეთს, როგორც ეს ერთი შეხედვით შეიძლება მოგვეჩვენოს. თანამედროვე გლობალიზებულ მსოფლიოში მმართველობა უფრო ელიტათა დაპირისპირების შედე-

გია, ვიდრე წარმომადგენლობითი და, მით უფრო, აღმასრულებელი დემოკრატიისა. ამ მომენტისათვის მთლად ნათელი არ არის თუ როგორი იქნება დემოკრატიის ბედი უფრო გლობალიზებულ სამყაროში. ის, ცხადია, შენარჩუნებული იქნება მაგრამ არაეინ იცის, თუ რა დოზით. ბოლო დროს ექსპერტები ფიქრობენ, რომ თუ გლობალიზაცია ღვეანდელი კურსით წარიმართა ერთი ზესახელმწიფოს კარნახით, მაშინ დემოკრატია მკვეთრად შეიკვეცება საერთაშორისო ურთიერთობებშიც და, ამის გავლენით ქვეყნების შიგნითაც. ამ ტენდენციას ამჩნევდა კანტი და მას ბუნების საწინააღმდეგო ძალადობრივ, ხელოვნურ კურსად თვლიდა. თავის ტრაქტატში „სამარადუამო მშვიდობისათვის“ ის ემზრობოდა ნაციონალურ სახელმწიფოთა „მსოფლიო კონფედერაციის“ იდეას. განმანათლებელი ფილოსოფოსი დიდ იმედებს ამყარებდა მოლაპარაკებაზე, რაციონალურ შეთანხმებებზე, „ხელშეკრულებაზე“. ჩვენს დროში კი ამ საკითხებს უფრო ფატალისტურად უდგებიან – გონებისა და ადამიანთა შეგნებული მოღვაწეობა ნაკლებად სწამთ. (5. გვ. 32).

თუმცა მისი ამა თუ იმ ფორმით გამოვლენის გარდაუვალობა ეჭვს არ უნდა იწვევდეს. თავის ზემოთხსენებულ ტრაქტატში კანტი ავითარებს თეზისს, რომ დემოკრატია საბოლოოდ არ გამოირიცხავს ცალკეული საზოგადოებების ეროვნული ფორმით არსებობას მსოფლიო საზოგადოების ჩარჩოებში.

გლობალიზაციის პროცესმა მოიცვა სახელმწიფოს ისეთი სპეციფიკური ფუნქციებიც, როგორიც თავდაცვა და უსაფრთხოებაა. ეს სფერო ადრე ცალსახად შედიოდა სახელმწიფოს კომპეტენციაში და, ბუნებრივია, ხშირად მკაცრად იყო გასაიდუმლებული. გლობალიზაციის პროცესმა აქაც თავისი ცვლილებები შეიტანა და ბევრი რამ საფუძვლიანად შეცვალა. დღეს ძალიან ცოტა ქვეყანა თუ მოიძებნება, რომელიც თავდაცვის სტრატეგიად ნეიტრალიტეტს ან მხოლოდ საკუთარი ძალების იმედად ყოფნას ირჩევს. ახლა მთავარი როლი გლობალური და რეგიონული უშიშროების ინსტიტუტებს ენიჭებათ. ამიტომ ბევრმა სახელმწიფომ არჩია კოლექტიური უშიშროების წევრი გამზდარიყო და ამით უზრუნველყო თავისი უსაფრთხოება.

თანამშრომლობა და კოოპერაცია მართო სამხედრო სფეროს როდი შეხება, იგივე შეიძლება ითქვას სახელმწიფო უშიშროების სამსახურზე და განსაკუთრებით სამხედრო-სამრეწველო კომპლექსზე. სამხედრო შეიარაღებისა და აღჭურვილობის წარმოება გახდა ერთ-ერთი ინტერნაციონალური სფერო, სადაც სხვადასხვა ქვეყნის სამხედრო და სამოქალაქო საწარმოთა მჭიდრო თანამშრომლობა აღინიშნება. რაც შეეხება ეროვნულ უშიშროებას, პირველად ისტორიაში იგი გახდა ერთობლივი საქმე, სახელმწიფო მხოლოდ მაშინ უზრუნველყოფს საკუთარ ეროვნულ უშიშროებას, თუკი სახელმწიფოები ერთობლივი ძალისხმევით მოახდენენ საკუთარი რეზერვების, ტექნოლოგიების, საიდუმლო სამსახურების და სხვა ძალების ურთიერთდაკავშირებას.

ჩემოთქმელიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ მსოფლიოში შეიქმნა ერთგვარი სამხედრო გლობალიზაცია.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი სფერო, სადაც გლობალიზაციის პროცესმა თავისი კორექტივები შეიტანა, საერთაშორისო უსაფრთხოების რეჟიმია. საერთაშორისო ორგანიზაციები, როგორცაა, ეთქვათ, გაერო, ნატო, ეუთო, გადამწყვეტ როლს თამაშობენ არსებული კონფლიქტების მოგვარებაში. ეს, რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს, რომ მათი მოღვაწეობა ყოველთვის ეფექტურია. მაგრამ თვითონ პრინციპი, რომ ნებისმიერი რეგიონული და ლოკალური კონფლიქტი მსოფლიოს გადასაწყვეტია, გლობალიზაციის მაჩვენებელია.

გაეროს სამშვიდობო ძალების მოღვაწეობამ მსოფლიოს ყველა კუთხე მოიცვა. ამასთან, თუ ცივი ომის პერიოდში ისინი 15 ქვეყანაში იყვნენ განლაგებულნი, ამჟამად ასეთი ქვეყნების რიცხვი ოცდაათამდე გაიზარდა. რაც შეეხება ნატოს, მისი აღმოსავლეთით გაფართოება სამხედრო გლობალიზაციის კიდევ ერთი ნათელი დადასტურებაა.

როგორც უკვე ითქვა, გლობალიზაციის ცნება თავდაპირველად ცალკეულ პროდუქტთა ბაზრების შერწყმის მნიშვნელობით შემოვიდა ხმარებაში და, ამდენად, ეკონომიკურ შინაარსს ატარებდა. მართალია, შემდგომში გლობალიზაციის მნიშვნელობა გაფართოვდა და სოციალური ცხოვრების ყველა სფეროს შეეხო, მაგრამ დღესაც ტერმინი „გლობალიზაცია“ ხშირ შემთხვევაში უფრო ეკონო-

მიკური აზრით იხმარება. მის შესახებ საუბრისას, ძირითადად, ეკონომიკური პარამეტრები მოჰყავთ ხოლმე.

ეკონომიკური გლობალიზაცია ძალზე რთული და მრავალმხრივი პროცესია. იგი ეკონომიკური ცხოვრების ყველა სფეროს მოიცავს, გლობალური ვაჭრობიდან ბავშვთა შრომამდე. ცხადია, აქ მრავალი განსხვავებული აზრი არსებობს, მაგრამ ისინი, ისევე როგორც საერთოდ გლობალიზაციის შესახებ აზრები, შეიძლება ორად დავაჯგუფოთ. ერთს გლობალისტები ავითარებენ, მეორეს — სკეპტიკოსები. ისინი სრულიად განსხვავებულად აღიქავენ და აფასებენ ეკონომიკური გლობალიზაციის არსსა და თავისებურებებს.

დებატები ეკონომიკური გლობალიზაციის ირგვლივ დაიწყება შემდეგ ძირითად კითხვებზე: რა მოცულობით ხდება ეკონომიკური აქტივობის გლობალიზაცია? რამდენად შენარჩუნდება ეროვნული და ინტერნაციონალური მმართველობა ეკონომიკური გლობალიზაციის დროს?

ამ კითხვებზე სკეპტიკოსების პასუხი, ზოგადად ასეთია: დღევანდელი ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულება სრულიად არ არის უპრეცედენტო მოვლენა. 1870-1914 წლებში საერთაშორისო ეკონომიკური კავშირების ინტენსივობა გაცილებით მნიშვნელოვანი იყო, ვიდრე დღეს. ამიტომ წარმოდგენა ერთიან, უსაზღვრო, გლობალურ ეკონომიკაზე წმინდა წყლის მითია.

სულ სხვაგვარად ფიქრობენ გლობალისტები. მათი აზრით, დღევანდელი მსოფლიოს ეკონომიკურ სურათს ანალოგი არ მოეძებნება ისტორიაში. იგი არავითარ შემთხვევაში არ არის, უბრალოდ, ეროვნულ ეკონომიკებს შორის კავშირების ინტენსიფიკაცია. ის სულ სხვა მოვლენაა, აკი წაშლის პირასაა ეროვნული საზღვრები და ყალიბდება ერთიანი, გლობალური ეკონომიკა, ერთიანი ბაზარი და ერთიანი საფინანსო სისტემა.

იმისათვის, რომ ნათლად დავინახოთ გლობალიზაციის როლი თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკაში, ცალ-ცალკე უნდა განვიხილოთ თანამედროვე საერთაშორისო პოლიტიკური ეკონომია და ეკონომიკური ურთიერთობების ცალკეული სფეროების თავისებურებები გლობალიზაციის პირობებში.

მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის პროცესი სათავეს იღებს 1944 წლიდან, როდესაც აშშ საკურორტო ქალაქ ბრეტონ-ვუდეში შეიკრიბა პოლიტიკოსთა და ეკონომისტთა დიდი ჯგუფი ორი ძალიან სერიოზული პრობლემის გადასაჭრელად. ერთი ის იყო რომ შეეშუალებინათ 30-იანი წლების დიდი ღებრესიის მსგავსი მოვლენის აცილების გარანტიები; სხვა სიტყვებით, მოეძებნათ გზები, რომლებიც უზრუნველყოფდნენ სტაბილური მსოფლიო სავალუტო სისტემისა და თავისუფალი ვაჭრობის მსოფლიო სისტემის ჩამოყალიბებას.

მეორე პრობლემა იყო ომისგან დანგრეული ევროპის ეკონომიკის აღორძინებისათვის ხელშეწყობა.

ამ მიზნით შეიქმნა ბრეტონ-ვუდის სისტემის ანუ მსოფლიოს ახალი ეკონომიკური წესრიგის სამი მთავარი ინსტიტუტი: საერთაშორისო სავალუტო ფონდი, რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკი, და ბოლოს, ვაჭრობისა და ტარიფების გენერალური შეთანხმება, რომლის ამოცანაც საერთაშორისო ვაჭრობის ლიბერალიზაცია იყო.

ცნება “გლობალიზაცია” მსოფლიო ეკონომიკაში სულ ცოტა სამ მნიშვნელობას მოიცავს:

ერთია ინტერნაციონალიზაცია. იგი აღნიშნავს სახელმწიფოთაშორისო სავაჭრო, ფინანსური და წარმოებითი კავშირების მუდმივ ზრდას. ინტერნაციონალიზაციის პროცესი ვითარდება და ყალიბდება ვაჭრობის, ინვესტიციებისა და კაპიტალის ურთიერთმიმოქცევის შესახებ მიღწეული სახელმწიფოთაშორისო შეთანხმების საფუძველზე.

მეორეა ტექნოლოგიური რევოლუცია. მასში იგულისხმება უდიდესი მიღწევები თანამედროვე კომუნიკაციების საშუალებებში. ინტერნეტმა, სატელევიზიომა კავშირგაბმულობამ, კომპიუტერიზაციამ ადგილისა და მანძილის პრობლემა ნაკლებად მნიშვნელოვანი გახადა არა მარტო მთავრობებისთვის, არამედ სხვა აქტორებისათვისაც.

მესამეა ლიბერალიზაცია. იგულისხმება სახელმწიფოს ეკონომიკური როლის განუხრელად შემცირება სავაჭრო ტარიფებისა და ბარიერების მოხსნის, უცხოელი ინვესტორებისათვის მოქმედების

თავისუფლების მიცემისა და სახელმწიფო საწარმოების პრივატიზაციის გზით.

აღნიშნული პროცესების არნახულმა განვითარებამ გლობალიზაციის აპოლოგეტებს იმის საბაბი მისცა, რომ სახელმწიფო უკვე დრომოჭმულ ინსტიტუტად გამოეცხადებინათ. კენიჩი ომე, მაგალითად, პირდაპირ აღნიშნავს: “ საზღვრების გარეშე დარჩენილი ერი-სახელმწიფო დღევანდელ მსოფლიოში იქცა არაბუნებრივ, უფუნქციო ერთეულად. ის გამოუსადეგარი გახდა ადამიანთა მოქმედების ორგანიზაციისათვის და ეკონომიკური ცხოვრების მართვისთვის”. (38. გვ. 227).

რაც შეეხება სკეპტიკოსებს, ისინი კატეგორიულად ეწინააღმდეგებიან ასეთ მტკიცებას და ამტკიცებენ, რომ სახელმწიფო არა თუ ინარჩუნებს თავის ფუნქციებს, არამედ მომავალშიც იქნება საერთაშორისო ურთიერთობების, მათ შორის, ეკონომიკის ძირითადი აქტორი. სახელმწიფოს ყურადღების მოღწევა კაპიტალის მიმოქცევაზე და მცოცავი სავალუტო კურსის მართვაზე, მათი აზრით, იწვევს კატასტროფულ შედეგებს. ამის მაგალითად მოჰყავთ აზიის 1997 წლის ფინანსური კრიზისი, რამაც უმძიმეს ფინანსურ მდგომარეობაში ჩააყენა სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების უმრავლესობა. ეს მაგალითი გვაჩვენებს, რომ გლობალიზაციის პროცესის საპასუხოდ სხვადასხვა ქვეყნებს სხვადასხვა შესაძლებლობა აქვთ. ძლიერად უნდა ჩაითვალოს ის სახელმწიფოები, რომლებიც შესაძლებელს ხდიან გლობალურ ეკონომიკას. მათ რიცხვს მიეკუთვნება არა მარტო დაწინაურებული ინდუსტრიული სახელმწიფოები, — მაგალითად: აშშ, რომელმაც ფაქტობრივად შექმნა და შემდეგ დაშალა კიდევ ბრეტონ-უუდსის სისტემა, — არამედ ნაკლებად განვითარებული ქვეყნებიც ბრაზილია, ჩინეთი, მალაიზია, ირანი, ერაყი. როგორც ვხედავთ, ამ ქვეყნების რიგში მოხვდა როგორც ლიბერალური ეკონომიკის (ბრაზილია), ისე მკაცრად პროტექციონისტური ეკონომიკის (ერაყი) ქვეყნები. სუსტ ქვეყნებს არა აქვთ არჩევანი საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებში. მათი გავლენა გლობალური ეკონომიკის წესების ფორმირებაზე თითქმის ნულის ტოლია. აღნიშნული მდგომარეობა იმის მაჩვენებელია, რომ გლობალიზაციის ეპოქაშიც სახელმწიფოს სიძლიერე განმსაზღვრე-

ლი ფაქტორია მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებაში და შეხედულება სახელმწიფოს სიკვდილის შესახებ გადაჭარბებულია.

სიტყვა “გლობალიზაცია” ყველაზე უფრო ადექვატურად, ალბათ, იმ პროცესებს გამოხატავს, რომლებსაც საერთაშორისო საფინანსო ოპერაციების სფეროში აქვს ადგილი. მსოფლიოში მიმდინარე სავალუტო ოპერაციების მოცულობა გასული საუკუნის 70-იანი წლების დასაწყისში 15 მილიარდი დოლარიდან 90-იანი წლების ბოლოს 1,1 ტრილიონ დოლარამდე გაიზარდა (27.გვ.228) საერთაშორისო ბაზარზე ფინანსების მოცულობის ზრდამ საგრძნობლად გადააჭარბა საერთაშორისო ვაჭრობისა და მსოფლიო ერთობლივი პროდუქტის მოცულობების ზრდის მაჩვენებლებს. (26. გვ. 54).

ზოგადად, ფინანსების გლობალიზაცია შეიძლება განიმარტოს, როგორც საფინანსო ბაზრების მზარდი და განუხრელი დაახლოება, შერწყმა და ერთიანი საფინანსო ბაზრის ჩამოყალიბება. ამ პროცესის მთავარი დამახასიათებელი ნიშანი ისაა, რომ წარმოქმნილი საფინანსო სისტემა არ არის კონცენტრირებული ერთ რომელიმე ქვეყანაზე. თუკი ტელევიზიამ და კავშირგაბმულობის საშუალებებმა მანძილის პრობლემა მოხსნა, საფინანსო გლობალიზაცია “გეოგრაფიის დასასრულის” მაჩვენებელია, რადგან ფინანსური გლობალიზაციის პირობებში გეოგრაფიულ მდებარეობას მნიშვნელობა აღარა აქვს.

მიუხედავად ამისა შეცდომა იქნება ვიფიქროთ, რომ ფინანსურმა გლობალიზაციამ თანაბრად მოიცვა მთელი მსოფლიო. ფინანსური ოპერაციების ძირითადი მასა ნაწილდება მსოფლიო ეკონომიკის სამ მთავარ ცენტრზე: აშშ-ზე, დასავლეთ ევროპასა და იაპონიაზე. მსოფლიო ფინანსების დიდი ნაწილი კონტროლდება აშშ-ის ფედერალური რეზერვების საბჭოს, იაპონიის ბანკის, გერმანული ბუნდესბანკისა და ლონდონის, ნიუ-იორკისა და ტოკიოს საფინანსო ბაზრების მიერ. უცხოელ ინვესტორთა აქტივებმა აშშ-ის საფინანსო ბირჟებზე 300 მილიარდ დოლარს მიაღწია, ხოლო იაპონიაში 1980-იან წლებში 4,6 მილიარდიდან 54 მილიარდამდე გაიზარდა. (39. გვ. 305)

მაგრამ ის, რომ საფინანსო ცენტრების გავლენამ მთელი მსოფლიო მოიცვა, უეჭველი ფაქტია. ფინანსური ტრანსნაციონა-

ლური კორპორაციები ხდებიან მთავარი აგენტები მსოფლიოს ეკონომიკურ სივრცეში. ისინი თავისი გაგულების ქვეშ აქცევენ განვითარებადი ქვეყნების უმრავლესობას.

ფინანსური გლობალიზაციის ერთ-ერთი ძირითადი ნიშანია გლობალური, სუპრანაციონალური ფულის არსებობა. ცხადია, ვერც ერთი ეროვნული ფულის ერთეული ვერ იქნებოდა უფრო საყოველთაო, როგორც აშშ-ის დოლარი. მოხდა დოლარის გლობალიზაცია და მისი უზარმაზარი მასა აშშ-ის საზღვრებს გარეთ აღმოჩნდა. გასული საუკუნის 70-იან წლებში ზოგიერთმა სხვა ეროვნულმა ვალუტამაც (გერმანული მარკა, იაპონური იენი, შვეიცარიული ფრანკი) შეიძინა გლობალური ხასიათი. 2002 წელს ევროს შემოღება ევროპის 12 ქვეყნის ერთადერთ ვალუტად ფინანსური გლობალიზაციის ერთ-ერთ ყველაზე ნათელ გამოვლინებად იქცა. საგარეო სავალუტო ვაჭრობა ერთ-ერთ გავრცელებულ ბიზნესი გახდა. გლობალიზაციის პერიოდში ეს ვაჭრობა, როგორც წესი, ტელეფონით, ფაქსით, ელფოსტით ხორციელდება და მანძილს არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს. მსოფლიოს ბანკების უმრავლესობა ინტერნეტითაა დაკავშირებული ერთმანეთთან. ამიტომ აშშ-ის რომელიმე ბანკში ანგარიშის მქონე პიროვნებას ფულის გამოტანა შეუძლია ათასობით კილომეტრით დაშორებული ქვეყნების ბანკიდან ისე, რომ ბანკის მოხელეს არც კი შეხვდეს. იგულისხმება ავტომატური მოლარე-მანქანები, ვიზა და მასტერქარდები.

უკანასკნელი საუკუნეების მანძილზე მომხდარმა ტექნიკურმა და ტექნოლოგიურმა პროგრესმა ხელი შეუწყო ქვეყნების ეროვნული ბაზრების დაახლოებას. მაგრამ განსაკუთრებული სისწრაფით ეროვნულ ბაზრებს შორის კავშირების განმტკიცება ბოლო ათწლეულში მოხდა, რაც ტრანსპორტისა და კომუნიკაციების მკვეთრ გაუმჯობესებასთან არის დაკავშირებული. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მიზეზი მსოფლიო ვაჭრობის სწრაფი განვითარებისა იყო ტარიფების შემცირება და ვაჭრობის ლიბერალიზაცია.

თანამედროვე ვაჭრობის გლობალიზაციაზე ნათლად მიუთითებს ასეთი ციფრები: “ნესკაფე” იყიდება 200 ქვეყანაში, ლუდ “ჰაინეკენს” სვამენ 170 სახელმწიფოში, “ნოკიას” მობილური ტელეფონები გამოიყენება 130 ქვეყანაში, “მალბორი” იყიდება 170 სახელმწიფოში (42. გვ. 527). მაღაზიათა დიდი ნაწილი საზღვარგარე-

თიდან მარაგდება, ხოლო მაღაზიების საზღვრებს გარეთ გატანა ჩვეულებრივი მოვლენაა. (მაგალითად: იტალიური “ბენეტონი”, ინგლისური “პოდიშოპი” და სხვა).

1990-იან წლებში განვითარდა ახალი სუპრატერიტორიული ბაზარი – ელექტრონული ვაჭრობა. დღევანდელ გლობალურ მომხმარებელს საკრედიტო ბარათით, ტელეფონით ან ინტერნეტით შეუძლია იყიდოს ყველაფერი სახლიდან გაუსვლელად. ინტერნეტით გაყიდული პროდუქციის მოცულობამ 1996 წელს 2,6 მილიარდი დოლარიდან 2000 წელს 300 მილიარდს მიაღწია (42. გვ. 528). ყოველივე ეს მიგვანიშნებს ვაჭრობის გლობალიზაციის უნიკალურ მასშტაბებზე.

გლობალისტების აზრით, ეს ყველაფერი თანდათან მიგვიყვანს კრთიანი გლობალური ბაზრის ჩამოყალიბებამდე და პროტექციონიზმის ყოველგვარი გამოვლინების მოსპობამდე. სკეპტიკოსები კი თვლიან, რომ სავაჭრო გლობალიზაცია გამოიწვევს უკმაყოფილებას და წინააღმდეგობის გაძლიერებას სახელმწიფოს მთელი რიგი ძალების მხრიდან. ამის შედეგად კი პროტექციონიზმი და ეკონომიკური ნაციონალიზმი ხელახალი ძალით იჩენს თავს და საგრძნობლად შეამცირებს მსოფლიო ბაზრის გავლენას.

თანამედროვე მსოფლიოს ერთ-ერთი დამახასიათებელი ნიშანია წარმოების გლობალიზაცია, ანუ მრავალეროვნული კორპორაციების როლის სწრაფი ზრდა. თავისთავად, ტრანსნაციონალური კომპანიები (ტნკ) ახალი მოვლენა არ არის და ისინი უკვე დიდი ხანია მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ მსოფლიო ეკონომიკაში. მაგრამ გლობალიზაციის ეპოქაში ტრანსნაციონალური კომპანიები რიცხობრივადაც გაიზარდა და ახალი შინაარსითაც შეივსო. ისინი ჭეშმარიტად ტრანსნაციონალურ, უსაზღვრებო, უეროვნებო და არასახელმწიფოებრივ ორგანიზაციებად იქცნენ. ცნობილი კომპანიის “ლევი სტრაუსის” ხელმძღვანელის სიტყვები ნათლად გამოხატავს თანამედროვე ვითარების თავისებურებას: “ჩვენი კომპანია ყიდულობს ნედლეულს ჩრდილოეთ კაროლინაში, გზავნის მას საფრანგეთში, სადაც იკერება ჯინსები, შემდეგ პროდუქცია მუშავდება ბელგიაში და იყიდება გერმანიაში”. ინგლისის სატელევიზიო რეკლამების გამოყენებით (42. გვ. 528). ამჟამად მსოფლიოში 60 ათასზე მეტი ტრანსნაციონალური კომპანიაა, რომლებიც 450

ათასზე მეტ შვილობილ კომპანიასა და ფილიალებს ფლობენ. სა-
თავო ოფისის აგდილსამყოფელი, უმეტეს წილად ქვეყნის ფარ-
გლებს გარეთაა. მსოფლიოს 100 ყველაზე მსხვილი ტნკ-ის აქტი-
ვების თითქმის ნახევარი იმ სახელმწიფოს საზღვრებს გარეთაა,
სადაც სათავო კომპანიაა. თუ მსოფლიოს სახელმწიფოებს და ტნკ-
ებს მათი წლიური შემოსავლების მიხედვით დავაღაგებთ, პირველ
ასეულში 51 ტნკ და 49 სახელმწიფო მოხვდება. მარტო ერთი
ზეეროვნული კორპორაციის – “ჯენერალ მოტორსის” წლიური
შემოსავალი ერთად აღებული სამი ქვეყნის – პაკისტანის, ურუგ-
ვაისა და ტაილანდის – საერთო ეროვნული შემოსავლის წლიურ
ოდენობას უტოლდება; კორპორაცია “ფორდ მოტორსის” მოგება
სუდანის, ჩილესა და ბანგლადეშის მთლიანი ეროვნული პროდუქ-
ციის შენაკრების ეკვივალენტურია. ელექტრონიკისა და ქიმიური
წარმოების მთელი პროდუქციის 80%, ფარმაცევტული ნაწარმის
95%, მანქანათმშენებლობის პროდუქციის 76 პროცენტი სულ 500
ყველაზე მძლავრ ტრანსეროვნულ კორპორაციას გააქვს მსოფლიო
ბაზარზე. (7. გვ. 21).

ტნკ-ების როლზე თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკაში იხიცი
მიუთითებს, რომ მათი აქტივების საერთო თანხა 13 ტრილიონ
დოლარს აღემატება., ხოლო წლიურად მათ მიერ გაყიდული პრო-
დუქციის საერთო ღირებულება 9,5 ტრილიონ დოლარზე მეტია.
ამ კომპანიებში დასაქმებულთა საერთო რაოდენობა კი 75 მილიონ
კაცს აღწევს ანუ გაცილებით მეტს, ვიდრე საფრანგეთის, იტალი-
ის, ან დიდი ბრიტანეთის მოსახლეობა. მსოფლიოს მოთხოვნილე-
ბას ყავაზე 60-დან 80 პროცენტამდე 3 ამერიკული სავაჭრო კომ-
პანია აკმაყოფილებს. 5 ევროპული და 3 ამერიკული სავაჭრო
კომპანია ჩაის ყიდის იმ რაოდენობით, რაც მთელი ამერიკისა და
დასავლეთ ევროპის მოხმარებისათვის არის საჭირო. შეიძლებოდა
სხვა მრავალი მაგალითის მოყვანა ტრანსეროვნული კომპანიებისა
და ფირმების შთაბეჭდავ საკმიანობაზე.

შრომის საერთაშორისო დანაწილება, მსოფლიოს ცალკეული
რეგიონებისა და ქვეყნების სპეციალიზაცია გარკვეული სახის პრო-
დუქციის წარმოებაში, რასაკვირველია, ფართო პერსპექტივებს სა-
ხავს შრომის ნაყოფიერებისა და წარმოების ეფექტიანობის შე-
დგომი ამაღლებისათვის. აქედან გამომდინარე, შრომის საერთაშო-

რისო დანაწილება და კოოპერაცია, სამეურნეო ცხოვრების ინტერ-
ნაციონალიზაცია, გლობალური ეკონომიკური კავშირები და ურთი-
ერთდამოკიდებულებები უნდა განვიხილოთ, როგორც კანონზომიე-
რი პროცესი, რომლის მსვლელობაზეც დიდადაა და შემდგომში
კიდევ მეტად იქნება დამოკიდებული კაცობრიობის მომავალი. კაპი-
ტალური დაბანდები კელავაც განთავსდება ნედლეულის წყაროე-
ბითა და ენერგორესურსებით მდიდარ ქვეყნებში, იქ, სადაც ხელ-
საყრელი საშუაო ძალა და გასაღების ბაზრები აღმოჩნდება. ამას-
თან, გლობალური საწარმოო კავშირებთან ერთად, მსოფლიო ეკო-
ნომიკის არსებითი ნიშან-თვისება იქნება საერთაშორისო სავაჭრო,
საბანკო-საფინანსო, საკრედიტო და სავალუტო ურთიერთობები
ქვეყნებსა და კომპანიებს შორის, ანგარიშსწორების უნიფიცირებუ-
ლი ფორმები, და, საერთოდ, ცხოვრება და საქმიანობა ერთიანი
წესებით მსოფლიო და რეგიონალურ ეკონომიკურ სივრცეში. გლო-
ბალური ეკონომიკა გულისხმობს "მეურნეობის ერთიან სისტემას,
რომელიც კაპიტალის, ვალუტების და საქონლის ბაზრებს აერთიან-
ებს". (7. გვ. 22). მართალია, მსხვილი კომპანიებისა და მრავალე-
როვნული კორპორაციების ადგილსამყოფელი ერთ რომელიმე ქვე-
ყანაში ან სახელმწიფოშია, მაგრამ მათთან დაკავშირებულ სხვა
ქვეყნებში განლაგებული ფირმები და კომპანიები გლობალურ ეკო-
ნომიკაში ერთვება, როგორც წარმოების, ისე პროდუქციის გასაღე-
ბითა და სხვა პარამეტრებით.

გიგანტური ტრანსეროვნული კორპორაციების საწარმოო-საფი-
ნანსო და სავაჭრო-გასაღებითი საქმიანობა, რაც გადის ეროვნულ
სახელმწიფოთა საზღვრებს მიღმა, ჩვენი პლანეტის ხალხებს კი-
დევ მეტად ხდის დამოკიდებულს ერთმანეთზე. ყველაფრიდან ჩანს,
რომ სულ უფრო ძლიერდება მსოფლიო საბაზრო სისტემის ინ-
ტეგრაცია, დედამიწის სხვადასხვა კონტინენტის, რეგიონის, ქვეყ-
ნის ეკონომიკური და სამეურნეო ცხოვრების დაახლოება და ამ
საფუძველზე სხვადასხვა ცივილიზაციის ინტეგრაციის პროცესი.

ეკონომიკურმა გლობალიზაციამ, საზოგადოებრივი ცხოვრების
ლიბერალიზაციამ და დემოკრატიზაციამ მოხსნა მსოფლიო ეკონო-
მიკის მიგრაციული ბარიერები, საშუაო ძალა საერთაშორისო გა-
დაადგილების სამართლებრივი გარანტიებითაა დაცული, რის გა-
მოც შრომის ბაზრის გლობალიზაციაც განხორციელდა. XXI საუ-

კუნის დასაწყისისთვის მიგრანტების საერთო რიცხვი მსოფლიო მოსახლეობის 2,3 პროცენტს შეადგენდა. მიგრანტებისათვის ყველაზე მიმზიდველი აღმოჩნდა ჩრდილოეთ ამერიკა, დასავლეთ ევროპა, ახლო აღმოსავლეთის რეგიონები. ბოლო მონაცემებით, მაგალითად, მარტო მუსლიმანი მიგრანტების რიცხვი ევროპაში 32 მილიონ, ხოლო ჩრდილოეთ ამერიკაში 6 მილიონ კაცს აღწევს.

მიგრაცია, თავისი გამოშვებული მიზეზების მიხედვით შეიძლება იყოს პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალურ-კულტურული, რელიგიური და ეკოლოგიური ხასიათისა. განხორციელების ფორმებით იგი შეიძლება იყოს ნებაყოფლობითი და იძულებითი, ხოლო დროითი განზომილებით – მუდმივი ან დროებითი. განვითარებადი სამყაროდან განვითარებულ ქვეყნებში მიმდინარე მიგრაციული პროცესები, როგორც წესი, ეკონომიკური ხასიათისაა. ყველას, ვინც სხვა ქვეყანაში მიდის საცხოვრებლად იმედი აქვს, რომ იშოვის უკეთეს სამუშაოს, ექნება უკეთესი საყოფაცხოვრებო პირობები, ვიდრე სამშობლოში ჰქონდა. მიმღები ქვეყანაც არ არის ვალდებული უზრუნველყოფის მიგრანტთა სულ უფრო და უფრო მზარდი რაოდენობა. მიგრანტები იაფი მუშახელია მასპინძელი ქვეყნებისათვის. ამით ისინი ხელს უწყობენ მასპინძელი ქვეყნის ეკონომიკურ აღმავლობას და კეთილდღეობას, მაგრამ ხშირად უმუშევრად ტოვებენ ადგილობრივ მოსახლეობას. ეს ზოგჯერ მძაფრ სოციალურ დაპირისპირებას განაპირობებს.

გლობალიზაციის პროცესებმა არალეგალურ მიგრაციის პრობლემა კიდევ უფრო მწვავე გახადა. ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში "დროებითი" მიგრანტების ხვედრითმა წილმა მთელ მოსახლეობაში საკმაოდ მაღალ ციფრს მიაღწია. გერმანიაში, მაგალითად, 4 მილიონზე მეტი თურქია, ხოლო საფრანგეთში არაბებისა და აფრიკელების რაოდენობა ოფიციალური მონაცემებით ქვეყნის მთელი მოსახლეობის 10%-ზე მეტია. მარტო ქალაქ მარსელში მუსლიმანების ხვედრითმა წილმა ქალაქის მოსახლეობის ნახევარს ბევრად გადააჭარბა. უკვე დღეს აშშ-ის მოსახლეობის დაახლოებით 12%-ს ესპანურენოვანი ამერიკელები შეადგენენ, რომლებიც ლათინური ამერიკის ქვეყნებიდან, პირველ რიგში, მექსიკიდან არიან ემიგრირებულნი. ხოლო XXI საუკუნის ბოლოს, როგორც ვარაუდობენ, ისინი ქვეყნის მოსახლეობის ნახევარს გაუტოლდება.

დასავლეთის ქვეყნების ბევრი ლიდერი აღნიშნავს, რომ ემიგრაციის ასეთი გააქტიურებისა და ქვეყანათშორისი მიმოსვლის ლიბერალიზაციის პირობებში შეიძლება სერიოზული პოლიტიკური პრობლემები წარმოიშვას; ისეთი, როგორიცაა რელიგიური შეუწყნარებლობის, ეთნიკური ნაციონალიზმის, ქსენოფობიის და სხვა კონფლიქტები.

დემოგრაფიული პრობლემები ერთ-ერთი უმწვავესი გლობალური პრობლემაა, რომელთა გადაჭრაც კაცობრიობის ერთიან ძალისხმევას მოითხოვს, რადგან ცალკეული ქვეყნები თუ ქვეყანათა ჯგუფები ამ პრობლემების გადაჭრაში უძლურნი არიან.

დემოგრაფია. ურბანიზაცია. ენერგეტიკა. ბიოსფერო. პროდუქტული დისბალანსი. დამაფიქრებელი და საყოველთაოდ ანგარიშგასაწევია მსოფლიო მოსახლეობის ეგრეთ წოდებული "დაბერების" ფაქტი. ჩვენი პლანეტის მოსახლეობის "დაბერების" პროცესი სათავეს იღებს მეოცე საუკუნის 50-იანი წლებიდან, ესე იგი, იმ დროიდან, როცა კაცობრიობა მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის ეპოქაში შევიდა. იმ პერიოდისათვის 60 წელს გადაცილებული ადამიანების რიცხოვნობა მსოფლიო მოსახლეობის 7,7 პროცენტს უდრიდა. ეს რიცხვი თანდათანობით იზრდებოდა მომდევნო ათწლეულებში და 2000 წლისათვის მან 11%-ს მიაღწია.

გრძელდება მსოფლიო მოსახლეობის „დაბერების“ პროცესი, რაც დიდძალი მწიკდიანი პრობლემებს უქმნის კაცობრიობას ზანდაზმული ფენების წარმომადგენელთა სასიცოცხლო ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული, საყოფაცხოვრებო და სხვა მოთხოვნების დაკმაყოფილების მხრივ. ამავე დროს, იმ ადამიანთა რიცხვის ზრდას, რომლებსაც აღარ შეუძლიათ დამოუკიდებლად თავის რჩენა, სამუშაოთი უზრუნველყოფილ ადამიანთა რიცხვის შემცირებაც ახლავს თან.

არანაკლებ მწვავე პრობლემების წინაშე აყენებს კაცობრიობას ურბანიზაციის ტემპები, ქალაქის მოსახლეობის საოცრად სწრაფი ზრდა, რაც მეტადრე დამახასიათებელია ინდუსტრიულად განვითარებულ და ინდუსტრიალიზაციის გზაზე შემდგარი ქვეყნებისათვის. სწორედ ინდუსტრიალიზაციის, მსხვილი საწარმოების და მათი ინფრასტრუქტურების შექმნისა და განვითარების მოთხოვნებმა გამოიწვია მოსახლეობის უზარმაზარი მასების თავმოყრა შედარებით

მცირე ტერიტორიებზე, განსაკუთრებით – დიდ ქალაქებსა და მათ გარეუბნებში.

ამ გლობალური ურბანიზაციის ფონზე მასშტაბურად დადგა მრავალი პრობლემა, 1900 წელს თბილისში ცხოვრობდა 100 000 კაცი, 2002 წლისათვის კი ჩვენი დედაქალაქის მოსახლეობა 1 500 000 კაცამდე გაიზარდა. სულ უფრო ძნელდება ურბანიზებული მოსახლეობის მომარაგება სურსათით. უზრუნველყოფა ენერგეტიკული და სანედლეულო რესურსებით, მისი საბინაო, სატრანსპორტო, საავარიო, საყოფაცხოვრებო, სამედიცინო, კულტურული და სხვა სახის მომსახურება და რაც მთავარია შრომითი დასაქმება. სიმწელებებს ქმნის „დემოგრაფიული აფეთქებები“, მსოფლიო მოსახლეობის საერთო ზრდისა და სხვადასხვა ქვეყანაში მისი უთანაბრო მატების ჩამოყალიბებული ტენდენცია: ურბანიზაციის დაჩქარებულ ტემპებს ინდუსტრიულად განვითარებული ქვეყნებში შედეგად მოჰყვა შობადობის დონის დაქვეითება. ურბანიზაციის და მრავალი სხვა ეკონომიკური და სოციალური ფაქტორის მოქმედების გამო, განვითარებულ ქვეყნებში შობადობამ იკლო. ყოველ 1000 კაცზე 14,1 ახალშობილი მოდის. სამაგიეროდ შობადობამ იმატა ჩამორჩენილ ქვეყნებში., აფრიკის ქვეყნებში ახალშობილთა რიცხვი ყოველ 1000 კაცზე 46,4 უტოლდება.

ინდუსტრიულად განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით, მოსახლეობა სწრაფად იზრდება განვითარებად ქვეყნებშიც. გასული საუკუნის ორმოცდაათიანი წლებიდან მოსახლეობა გაიზარდა აფრიკაში – 2,6-ჯერ, ლათინურ ამერიკაში – 2,5-ჯერ, აზიაში – 2,1-ჯერ, ევროპაში კი მხოლოდ – 26, 1 %-ით. ამავე პერიოდში განვითარებად ქვეყნების მოსახლეობის წილი მსოფლიო მოსახლეობაში გაიზარდა 66,9%-იდან 76,2%-მდე. ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში კი საპირისპირო ტენდენცია მოქმედებდა. მოსახლეობის წილი მსოფლიო მოსახლეობაში 33,1%-დან 23,8%-მდე შემცირდა.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის პროგნოზების მიხედვით, მსოფლიო მოსახლეობის რიცხვი უახლოეს წლებში კვლავაც გაიზრდება, რაც მიღწეული იქნება უპირატესად აფრიკისა და აზიის განვითარებადი ქვეყნების ხარჯზე. სანამ ტერმინი „გლობა-

ლიზაცია“ დამკვიდრდებოდა, გლობალური პრობლემები უკვე იდგა ყურადღების ცენტრში.

ამ საყოველთაო, გლობალურ პრობლემებს შორის პირველ რიგში გულისხმობდნენ გარემოს დაცვის პრობლემებს.

დღეს უკვე არავის ეპარება ეჭვი იმაში, რომ ეკოლოგიური უსაფრთხოება არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ვიდრე, ვთქვათ, სტრატეგიული უსაფრთხოება. განსხვავებით ტერიტორიისაგან, პაერი ყველასათვის საერთოა. ამიტომ გასაკვირი არაა, რომ ეკოლოგიური პრობლემები ის სფეროა, სადაც სახელმწიფოთა თანამშრომლობა და საერთაშორისო ორგანიზაციების (განსაკუთრებით არასამთავრობო) მოღვაწეობა განსაკუთრებით ინტენსიურია. სწორედ გარემოს საკითხებზე აღწევენ შეთანხმებას ყველაზე ადვილად თვით კონფერენტაციული მხარეები, რადგან ეკოლოგიური საფრთხე და საერთო ძალისხმევის აუცილებლობა ყველას კარგად აქვს გაცნობიერებული. შესაბამისად ნეოლიბერალისტების და გლობალისტების ეგრეთ წოდებული „ერთიანი მსოფლიო“ ყველაზე მკაფიოდ სწორედ ეკოლოგიური პრობლემების გადაჭრისათვის თანამშრომლობაში იჩენს თავს.

სადღეისოდ კაცობრიობას დიდად აღელვებს ენერგეტიკული პრობლემა. აშკარა შეუსაბამობაა სათბობ-ენერგეტიკაზე მოთხოვნილებების ზრდასა და რეალურად არსებულ, ბუნებრივ რესურსებს შორის. ამის გამოხატულებაა მსოფლიოს ენერგეტიკული მომარაგების გაუარესება. ქვეყნების უმეტესობა „ენერგეტიკული შიმშილის“ ზღვარზეა. იფიტება და იღვეა ტრადიციული სათბობის-ქვანახშირის, ნავთობის, აირის საბადოები. მართალია, ყოველი ქვეყანა რაღაცას მატებს მსოფლიო ეკონომიკას, მაგრამ ამ პროცესს დედამიწის ბუნებრივი ენერგეტიკული რესურსების გამუდმებული კლება მოჰყვა.

მთავარი ენერგეტიკული რესურსის, ნავთობის მოხმარების დონე XX საუკუნის მანძილზე არნახულად გაიზარდა და 90-იანი წლების ბოლოს წელიწადში 3,3 მილიარდ ტონას მიაღწია (ანუ დღე-ღამეში 65 მილიონი) ამჟამად ნავთობზე მოდის მსოფლიო ენერგომომარაგების 85%. ამასთანავე ნავთობის მოპოვების, გაყიდვისა და ფასების დაწესების მონოპოლია დიდი ხნის განმავლობაში ტნკ-ების პატარა ჯგუფის (მობილი, ბრიტიშ პეტროლიუმი, როილ

დაჩ-შელი, ამიკო და სხვა) ხელში იყო. როგორც ჩანს, XXI საუკუნეშიც ნავთობი კვლავ დარჩება ენერგიის ძირითად წყაროდ. რაც შეეხება ბუნებრივ გაზს, მისი როლი ენერგიის წყაროებს შორის უკანასკნელ ათწლეულებში მკვეთრად გაიზარდა, ნავთობისაგან განსხვავებით, ბუნებრივი გაზის ძირითადი მარაგი ჩრდილოეთში, კერძოდ აშშ-სა და რუსეთშია. 2000 წლისთვის ბუნებრივი გაზის მოხმარებამ შეადგინა 2 მილიარდი ტონა ნავთობის ეკვივალენტი და 2010 წლისათვის 2,6 მილიარდამდე გაიზარდება. მომხმარებლისთვის გაზის მიწოდების ერთადერთი საშუალება გაზსადენია, მაგრამ ეს ძალიან ზრდის სატრანსპორტო ხარჯებს. ერთადერთი ალტერნატივა გაზის გათხევადება და ტანკერებით გადატანაა, მაგრამ ეკოლოგიურად ეს უსაფრთხო არ არის და ექსპერტები თავს იკავებენ ამ ნაბიჯის გადადგმისაგან.

ნახშირი ნავთობისა და გაზისგან განსხვავებით იაფი და ხელმისაწვდომი ალტერნატივაა. მით უფრო იგი ერთადერთი წიაღისეული სათბობია, რომლის მარაგი კიდევ ათასი წლის მანძილზე ეყოფა კაცობრიობას, ნავთობის მარაგი კი 2040 წლისთვის ამოიწურება. ნახშირის წილმა მსოფლიო ენერგეტიკაში 62-იდან (1910წ.) 23 %-მდე (2000 წლისთვის) დაიწია, მაგრამ იგი მაინც რჩება მნიშვნელოვან ენერგეტიკულ რესურსად და, როგორც ჩანს, მომავალშიც შეინარჩუნებს მნიშვნელობას. ნახშირის მოპოვებისა და მოხმარების 60% სამ ქვეყანაზე – აშშ-ზე, რუსეთზე და ჩინეთზე. ეს უკანასკნელი სხვებზე სწრაფად ზრდის ნახშირის მოპოვებას და მის გამოყენებას ენერგიის წყაროდ, რაც საგრძნობლად აბინძურებს გარემოს და მსოფლიო საზოგადოების პროტესტს იწვევს.

ყველაზე მწვავედ, ეკოლოგიური პრობლემატიკის თვალსაზრისით, ატომური ენერგეტიკა დგას. ატომური ელექტროსადგურის თუნდაც პატარა ავარიამ შეიძლება უზარმაზარი ზიანი მიაყენოს არა მარტო იმ ქვეყანას, სადაც ეს აუზი მდებარეობს, არამედ მრავალ სხვა სახელმწიფოსაც. ჩერნობილის კატასტროფა ამის დადასტურება იყო.

ძალიან სერიოზული პრობლემაა ბირთვული ნარჩენების შენახვა. ისევე როგორც სხვა „ჭკუჭყიანი საწარმოები“, ბირთვული ნარჩენებიც გლობალურ ჩრდილოეთს გლობალურ სამხრეთში გააქვს

და იქ მარხავს. ეს ადგილობრივი მოსახლეობის მძაფრ პროტესტს იწვევს. ამის და მრავალი სხვა პრობლემის გამო ატომური ენერგეტიკა, მიუხედავდ სიიაფისა და მოხერხებულობისა, თანდათან ნაკლებ როლს თამაშობს და მოსალოდნელია მისი შეცვლა ენერგიის ეკოლოგიურად სუფთა სახეებით.

ატმოსფეროს, კლიმატური ცვლილებები ერთ-ერთი სერიოზული გლობალური პრობლემაა. მრეწველობისა და ტრანსპორტის განვითარებამ კრიტიკულ ზღვრამდე მიიყვანა ჰაერის გაბინძურება. ზოგიერთ სამრეწველო ქალაქში მავნე გამონაბოლქვი გაზების შემცველობა ჰაერში რამდენიმე ასეულჯერ აღემატება დასაშვებ ნორმას. საქმე მარტო ატმოსფეროს გაბინძურებაში როდია. გამონაბოლქვი გაზების და, პირველ რიგში, ნახშირორჟანგის შემცველობის ზრდამ ატმოსფეროში გამოიწვია ეგრეთწოდებული სითბური ეფექტი ანუ გლობალური დათბობა. სათბობის წყის შედეგად გამოყოფილი გაზები საბანივით ეფარება ატმოსფეროს ქვედა ფენებს, რაც ზრდის ჰაერის საშუალო ტემპერატურას. უკანასკნელი 150 წლის განმავლობაში დედამიწაზე ჰაერის საშუალო ტემპერატურამ 2 გრადუსით მოიმატა, თუ მომავალშიც ასე გაგრძელდება, ექსპერტთა ვარაუდით დაიწყება ანტარქტიდისა და გრენლანდიის ყინულების დნობა, რაც მსოფლიო ოკეანის დონეს რამდენიმე მეტრით ასწევს და მთელი რიგი ქვეყნების დაბლობი ტერიტორიები წყალქვეშ აღმოჩნდება. ცხადია, ეს უმწვავესი გლობალური პრობლემაა და ყველა სახელმწიფოს ერთიან მოქმედებას მოითხოვს.

ატმოსფეროს გაბინძურებას უკავშირდება ეკოლოგიური პრობლემები, როგორიცაა მჟავე წვიმები. ეს გოგირდის ორჟანგისა და აზოტის ჟანგის შერევით გამოწვეული ნალექებია. მათი ეკოლოგიური შედეგები უმძიმესია. არანაკლებ მწვავე ეკოლოგიური პრობლემაა ატმოსფეროს დამცავ ოზონის გარსში, რომელიც დედამიწის ცოცხალ ორგანიზმებს მზის რადიაციისაგან იცავს. ოზონის პირველი ხერელის გაჩენამ ანტარქტიდის თავზე, ადგილობრივი ფაუნის მასობრივი დაღუპვა გამოიწვია.

ყველა ამ პრობლემის წინააღმდეგ საბრძოლველად 1972 წლიდან მოქმედებს გაეროს პროგრამა, რომელიც შეისწავლის გარემოს მდგომარეობას და მისი გლობალური დაცვისა და რეგულირების ღონისძიებებს შეიმუშავებს.

კიდევ ერთი უმწვავესი პრობლემა ტყეების დაცვას ეხება. როგორც ცნობილია, დედამიწაზე ჟანგბადის ერთადერთ წყაროს მცენარეები წარმოადგენს, ამიტომ ტყეებით დაფარული ფართობის სიდიდე ჟანგბადით ატმოსფეროს გაჯერების პირობაა. თანამედროვე პირობებში, როცა წარმოების პროცესის ინტენსიფიკაციის გამო პაერში სხვადასხვა მანე გაზები გამოიფრქვევა, ტყეებით დაფარული ფართობების ზრდა ატმოსფერული წონასწორობის დაცვის საწინდარია. სწორედ ამიტომ უწოდებენ ტყით დაფარულ ტერიტორიებს (განსაკუთრებით ამაზონის ჯუნგლებს) დედამიწის ფილტვებს. სამწუხაროდ, უნდა ითქვას, რომ ტყით დაფარული ტერიტორიების ფართობი დედამიწაზე განუზრელად მცირდება, რაც უმძიმესი პრობლემის წინაშე აყენებს კაცობრიობას.

ტყეების გაჩეხვის შედეგად, კლებულობს ნალექების რაოდენობა და შესაბამისად ჩნდება წყლის დეფიციტი, იცვლება მცენარეული საფარი; ყოველივე ამის შედეგია გაუდაბნობის ინტენსიური პროცესი, რომელმაც მსოფლიოს მრავალი რეგიონი მოიცვა. განსაკუთრებით მწვავედ ამ პროცესმა აფრიკის კონტინენტზე საჰელის ზონაში იჩინა თავი. ყოველწლიურად მილიონობით ჰექტარი ტყე იჩეხება და თითქმის ამავე რაოდენობის ნაყოფიერი მიწები იფიტება. პარალელურად დედამიწის მოსახლეობა წელიწადში 90 მილიონი ადამიანით მატულობს ეს იმის მაჩვენებელია, რომ დედამიწის ყოველი მცხოვრების მიწით და, შესაბამისად, სურსათით უზრუნველყოფა შემცირდება.

ასევე სერიოზული პრობლემაა ბიომრავალფეროვნების დაცვა. ბიომრავალფეროვნება დედამიწაზე ბუნებრივად არსებული მცენარეული და ცხოველური სახეობების მრავალფეროვნებაა. ინდუსტრიალიზაციის ეპოქაში უამრავი სახეობა დაღვა გადაშენების ზღვართან. მათი დაცვა და გადარჩენა ასევე საკაცობრიო, გლობალური პრობლემაა.

ეკოლოგიური პრობლემების სიმწვავემ ეკონომიკური გლობალიზაციის პირობებში წარმოშვა ეგრეთ წოდებული მდგრადი განვითარების კონცეფცია. გულისხმობს ისეთ განვითარებას, რომელიც არ გამოიწვევს რესურსების განადგურებას და ეკოლოგიურ პრობლემებს. მდგრადი განვითარების პრინციპები შემუშავდა 1992 წელს რიო დე ჟანეიროში გამართულ „მსოფლიო სამიტზე“, რო-

მელშიც 150 ქვეყანა მონაწილეობდა. ამ სამიტზე საფუძველი ჩაეყარა მსოფლიოს სახელმწიფოთა ერთობლივ ეკონომიკურ პოლიტიკას გლობალიზაციის ეპოქაში.

ერთი სიტყვით, ეკოლოგია ის იშვიათი სფეროა, სადაც სახელმწიფოთა შორის თანხმობა შედარებით ადვილად მიიღწევა. მაგრამ უნდა ითქვას ისიც, რომ ეფექტური მოქმედება იშვიათია. გლობალიზაციის პირობებში სულ უფრო და უფრო იზრდება მესამე სექტორის როლი. როგორც ვარაუდობენ, სწორედ სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბება და მოსახლეობის ეკოლოგიური კულტურის ამაღლება იქნება ამ მწვავე პრობლემების წარმატებით გადაჭრის საწინდარი.

კაცობრიობას არანაკლებ აწუხებს ჩამოყალიბებული დისბალანსი ერთი მხრივ, კვების პროდუქტებზე მსოფლიო მოსახლეობის ზოგიერთი ნაწილისა და მეორე მხრივ მათი დაკმაყოფილების რეალურად არსებულ შესაძლებლობებს შორის. ყოველწლიურად შიმშილისაგან კვდება მსოფლიოში 50 მილიონზე მეტი კაცი. გასული საუკუნის 80-იანი წლების დასაწყისისთვის, ოფიციალური მონაცემებით, მსოფლიოში შიმშილობდა 500 მილიონი კაცი, ხოლო 1 მილიარდამდე — არასაკმარისად იკვებებოდა. განსაკუთრებით მძიმე სასურსათო სიტუაცია იყო და არის განვითარებად, მეტადრე, აფრიკისა და ლათინური ამერიკის ბევრ ქვეყანაში. მართალია, კვების პროდუქტების ნაკლებობას უშუალოდ განიცდიან განვითარებადი, ჩამორჩენილი ქვეყნები, მაგრამ მათი ეს პრობლემა რთულ მდგომარეობას უქმნის განვითარებულ ქვეყნებსაც. კაცობრიობას მისი ტექნიკური, აგროტექნიკური და სამედიცინო პოტენციალით დღეს ნამდვილად შესწევს იმის უნარი, რომ საჭირო რაოდენობით აწარმოოს კვების პროდუქტები და არასასურსათო საქონელი, სრულყოფილი მომსახურება, შექმნას სილატაკის დაძლევის მყარი მატერიალური საფუძველი. მაგრამ ეკონომიკური, მათ შორის, სასურსათო სიძნელებიდან და სილატაკიდან თავის დაღწევა, რასაკვირველია, კვლავ და კვლავ მოითხოვს მსოფლიოს ყველა ქვეყნისა და ხალხების გაერთიანებას, და ურთიერთდახმარებას.

ინდუსტრიალიზაცია დედაქალაქის ყოველ რეგიონსა და ქვეყანაში, მეცნიერული, ტექნიკური და ტექნოლოგიური პროგრესის კოლოსალური წარმატებები, ბუნების ინტენსიური სამრეწველო და

სასურსათო ათვისების უახლესი დონე კაცობრიობას სულ უფრო მეტად დააფიქრებს იმაზე, რომ თავისი ზემოქმედების ორბიტაში მოაქციოს არა მარტო ოკეანეთა სიმიდირეები, არამედ მთვარისა და სხვა პლანეტების მინერალური რესურსები. ცხადია, მას დიდი ხარჯებიც დაჭირდება მსოფლიო ოკეანეებისა და დედამიწის გარეთ მდებარე ობიექტების ასათვისებლად. ამ ხარჯებთან გამკლავება მეცნიერებისა და ტექნიკის შემდგომ განვითარებაზე დამოკიდებული.

კონსტრუქციული თანამშრომლობის ფართო ასპარეზი იშლება მსოფლიო მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვის, უაღრესად საშიშში დაავადებებისაგან ადამიანთა ხსნის, სხვა გლობალური პრობლემების გადაჭრის მიმართულებით. საზოგადოება, როგორც უ. ბეკი აღნიშნავს, იქმნება საფრთხის წინააღმდეგ ბრძოლაში; გლობალური საზოგადოება კი იქმნება გლობალური საფრთხეების წინააღმდეგ ბრძოლაში.(1. გვ. 34).

გლობალურ პრობლემად და საფრთხედ მიიჩნევენ ნარკომანიის წინააღმდეგ ბრძოლას, რაც აგრეთვე მსოფლიო მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვისა და სამართლებრივი წესრიგის დამყარების კონტექსტში განიხილება. ნარკომანია, უწინარეს ყოვლისა, ვრცელდება, ეკონომიკურად გაჭირვებულ და პოლიტიკურად არასტაბილურ ქვეყნებში, სადაც ამავე დროს სუსტია საბაჟო და სასაზღვრო კონტროლი. პოლიტიკურად ნარკომანიის მრისხანე კლანჭებისაგან არც განვითარებული ქვეყნებია დაზღვეული, ვინაიდან დღეს ნარკოტიკულ ნივთიერებათა ბრუნვა ბნელმა ძალებმა ბიზნესს დაუკავშირეს, მათთვის არაფერს ნიშნავს სახელმწიფო საზღვრები და სამართლებრივად დამაბრკოლებელი გარემოებანი.

ნარკობიზნესის დასაძლევად გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ ჯერ კიდევ 1988 წელს მიიღო კონვენცია, რომელიც ამ ბიზნისის მისაღწევად სახელმწიფოებისაგან საკუთარი კონსტიტუციური და სამართლებრივი სისტემის სრულყოფას მოითხოვდა, მკაცრად ავალდებულებდა მათ ნარკოტიკული საშუალებებისა და ფსიქოტროპიული ნივთიერებების უკანონო ბრუნვის, შესყიდვის, შენახვის, კულტივირებისა და სხვა დანაშაულებრივ ქმედებათა აღკვეთას, მოუწოდებდა მათ არ დაეშურათ საამისოდ საჭირო მატერიალური და ფინანსური სახსრები.

ჩვენი დროის ერთ-ერთ გლობალურ პრობლემად იქცა ტერორიზმი. სულ უფრო და უფრო მკვიდრდება ტერმინი „საერთაშორისო ტერორიზმი“. საერთაშორისო ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლა მსოფლიო საზოგადოების ყურადღების ცენტრშია მოქცეული. ტერორისტები, მოკლებულნი არიან ფორმალურ პოლიტიკურ ხელისუფლებას, რის გამოც ძალის გამოყენებით ცდილობენ პოლიტიკური მიზნების განხორციელებას. ისინი მიმართავენ სახელმწიფოთა მეთაურების ან სხვა მაღალი თამდებობრივი პირების მკვლელობებს, გატაცებებს, აფეთქებენ კერძო და საზოგადოებრივ შენობებს, სატრანსპორტო საშუალებებსა და სხვა. ნერგავენ ანგარიშსწორების, დაშინების განწყობილებას ქვეყანაში და მის ფარგლებს გარეთ.

ტერორისტულმა თავდასხმებმა სახელმწიფო თანამდებობის პირებზე თუ რიგით მოქალაქეებზე, მკვლელობებმა, უცხოელ მოქალაქეთა ან ადგილობრივი მაცხოვრებლების გატაცებებმა ფულის გამოძაღვის ან სხვა მიზნით, სამწუხაროდ, საქართველოშიც კპოვა გავრცელება. ტერორისტების წინააღმდეგ ბრძოლამ საერთაშორისო მასშტაბები მიიღო. ეს იმას ნიშნავს, რომ ტერორისტი კაცობრიობის მტრად ითვლება და მას არც ერთ ქვეყანაში არ უნდა ჰქონდეს პასუხისმგებლობის თავიდან აცილებისა და უზრუნველი თავშესაფრის მოპოვების იმედი. ასეთი პრინციპული და თანმიმდევრული რეაგირების გარეშე შეუძლებელი იქნება საერთაშორისო ტერორიზმის გამორიცხვა მსოფლიოს ზალხთა ცხოვრებიდან, მშვიდი და საქმიანი ურთიერთობის დამყარება ქვეყნებს შორის მთელს მსოფლიოში. სწორედ ამის მტკიცე შეგნებით მიმდინარეობს დღეს მთელი ცივილიზებული მსოფლიოს ბრძოლა საერთაშორისო ტერორიზმის წინააღმდეგ, რამაც განსაკუთრებით მწვავე ხასიათი მიიღო 2001 წლის 11 სექტემბერს ნიუ-იორკსა და ვაშინგტონში დატრიალებული ტრაგედიის შემდეგ.

ამ გაუგონარმა ტერორისტულმა აქტმა ანტიტერორისტული კოალიციის შექმნის აუცილებლობა განაპირობა. მასში, ფაქტობრივად, მსოფლიოს ყველა ქვეყანა გაერთიანდა. ზოლო გლობალურ ბრძოლას ტერორიზმის წინააღმდეგ სათავეში მისი უშუალო მსხვერპლი – ამერიკის შეერთებული შტატები ჩაუდგა. ის ერთგულად და უანგაროდ ბოძბავს ნახევარ მსოფლიოს, რათა არც ერთ

ადამიანს აღარ დაეშუქროს საფრთხე პოტენციური ტერორისტებისაგან. როგორც გლობალური პრობლემების მკვლევარები მიუთითებენ, ადამიანებს გლობალური პრობლემები ისევე უნდა აერთიანებდეს, როგორც ხანძრის ჩაქრობის საჭიროება. ჩვენი დროის ერთ-ერთი უმთავრესი გლობალური პრობლემაა თერმობირთვული ომის საფრთხე. ომები კაცობრიობის ისტორიის უცვლელი თანამგზავრია. ტექნიკის განვითარების კვალდაკვალ სულ უფრო და უფრო იზრდებოდა ომების მასშტაბები და დამღუპველი შედეგები. პირველ მსოფლიო ომში მონაწილეობდა 38, ხოლო მეორე მსოფლიო ომში – 72 ქვეყანა; მაგრამ ბირთვულ ომში, თუ იგი თავს დაატყდა კაცობრიობას, ჩაბმული აღმოჩნდება ნებისმიერი ქვეყანა, მისი გეოგრაფიული ადგილმდებარეობისა და პოლიტიკური ინტერესების მიუხედავად. ბირთვული ომის შემთხვევაში საერთოდ გამორიცხული იქნება რომელიმე მხარის გამარჯვება. ადრინდელ ომებს მართალია დიდი ნგრევა და მსხვერპლი მოსდევდა ხოლმე, მაგრამ დღის წესრიგში არასოდეს დამდგარა ადამიანის მოდემის ყოფნა–არყოფნის საკითხი.

ბირთვული ომის გლობალური საშიშროების წინააღმდეგ აღდგა გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, სხვა მრავალ სამთავრობო და არასამთავრობო გაერთიანებანი და ორგანიზაციები. ყველაფერი უნდა გაკეთდეს იმისათვის, რათა ადამიანის კეთილდღეობას მოხმარდეს დემილიტარიზაციის კურსის შედეგად გამოთავისუფლებული სამხედრო ხარჯები, რომელიც, წინა ათწლეულების სტატისტიკურ მონაცემებით საათში – 600 მილიონი დოლარის ტოლი იყო. (28. გვ. 125)

იმედი უნდა ეიქონიოთ, რომ ცივილიზებული კაცობრიობა სათანადო ტექნიკურ, სოციალურ და პოლიტიკურ პროექტებს შექმნის ბირთვული თვითკატასტროფის თავიდან ასაცილებლად, და ბუნების საოცარ, პრაქტიკულად ამოუწურავ თერმობირთვულ ენერგიას ადამიანის კეთილდღეობისათვის გამოიყენებს.

კულტურა და გლობალიზაცია. გლობალიზაციის ერთ-ერთი ყველაზე რთული ფორმაა კულტურული გლობალიზაცია. საუკუნეების მანძილზე ხალხი ქმნიდა თავიანთ ეროვნულ კულტურას და სისხლის ფასად ინარჩუნებდნენ მას. ეროვნული თვითმყოფადობა, უპირველესად, ეროვნული კულტურის შექმნასა და დაცვას ნიშნავ-

და. სწორედ ეროვნული კულტურა იძლეოდა მუდამ ეროვნული იდენტიფიკაციის საშუალებას. ეროვნება, როგორც წესი არასოდეს არსებულა ეროვნული კულტურის გარეშე.

გლობალიზაციის პროცესმა კი ეროვნული კულტურის სფეროც მოიცვა. ბევრი ფიქრობს რომ თანდათან ქრება ეროვნული კულტურების რადიკალური მრავალფეროვნება და ყალიბდება გლობალური, ზეეროვნული მასობრივი კულტურა. ეს კი სხვა არაფერია თუ არა დასავლეთის, კერძოდ, აშშ-ის სუროგატული კულტურის გავრცელება მთელ მსოფლიოში. ეროვნული კულტურების ნაცვლად ყალიბდება კოსმოპოლიტური კულტურა, სადაც ყველაფერი ეროვნული უკან გადაიწვეს ან სულაც იკარგება. მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში მოსახლეობას აცვია ერთნაირად, ანუ ხდება ჩაცმა-დახურვის პოლიუფიზაცია. ჭამენ ერთსა და იმავე საჭმელს ანუ ხდება კვების მაკდონალდიზაცია, სეაშენ ერთსა და იმავე სასმელს, რასაც შეიძლება კოკა-კოლიზაცია დავარქვათ. უსმენენ ერთსა და იმავე მუსიკას, უყურებენ ერთსა და იმავე ფილმებსა და ტელეგადაცემებს და ყოველივე ამის შედეგად აქვთ ერთნაირი ღირებულებები, ერთნაირი გემოვნება და აზროვნება. ყალიბდება უეროვნებო, კოსმოპოლიტი, მსოფლიო მოქალაქე.

სკეპტიკოსები არ იზიარებენ ასეთ უკიდურეს თვალსაზრისს და მიაჩნიათ, რომ შეფასება აშკარად მცდარია. ეროვნული კულტურა კვლავაც რჩება ადამიანის ეროვნული იდენტიფიკაციისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების მთავარ ფაქტორად. გლობალიზაციის პროცესს არ შეუძლია შეცვალოს კულტურების ეროვნული სახე და მრავალფეროვნება ხდება მხოლოდ კულტურათა ურთიერთგაცნობა და არა ერთიანი კოსმოპოლიტური კულტურის შექმნა. კულტურებს შორის განსხვავება უფრო და უფრო აღრმავებს წინააღმდეგობას, რასაც ცივილიზაციათა შეჯახებისკენ მიჰყავრთ.

ტრანსფორმაციონისტების აზრით კი, მიმდინარეობს ეროვნული კულტურების ურთიერთშერწყმა და ახალი გლობალური კულტურული ქსელის წარმოქმნა, რომელიც მრავალეროვნულია და არა ზეეროვნული და, მით უმეტეს, კოსმოპოლიტური.

ამგვარად, ხდება ეროვნული კულტურების ტრანსფორმაცია. ისინი გლობალიზაციის პირობებში სერიოზულად იცვლებიან, რაც არავისთვის სადავო არ არის. საკითხი იმას ეხება, თუ როგორ და

რა მიმართულებით იცვლება კულტურა. ავსტრალიელი მეცნიერი რ. პოლტონი სამ ძირითად ფორმას გამოყოფს — ჰომოგენიზაციას, პოლარიზაციას, ჰიბრიდიზაციას. (36. გვ. 185).

ჰომოგენიზაცია კულტურების ისეთი გაერთიანებაა, შერწყმა, რომლის შედეგადაც წარმოიშვება ერთი, არაეროვნული, კოსმოპოლიტური, გლობალური კულტურა. ხდება კულტურის გაერთიანება და ხალხები სულ უფრო და უფრო ნაკლებად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან თავიანთი კულტურით. სწორედ ასე ესახებათ გლობალისტებს კულტურის მომავალი.

მაგრამ, კულტურების ჰომოგენიზაცია ვფიქრობთ, შეუძლებელია ისე მოხდეს, რომ რომელიმე კულტურა არ სჭარბოდეს. ბოლო საუკუნეებში დასავლეთ ევროპა დაწინაურდა პოლიტიკურად, ეკონომიკურად და კულტურულად. ჩამოყალიბდა ღირებულებათა სისტემა, რომელიც დასავლეთში აღიქმება უნივერსალურ და ერთადერთ ჭეშმარიტ სისტემად. ამიტომ ყველა სხვა შეხედულება, რომელიც ეწინააღმდეგება დასავლურს ითვლება უცხო და მიუღებლად. მთავარი მიზანი ისაა, რომ მოხდეს დასავლური ფასეულობების საყოველთაო, გლობალური გავრცელება. უნდა ითქვას, რომ ეს ძალით არ ხორციელდება, მაგრამ დღევანდელი კომუნიკაციის პირობებში უსისხლოდ და შეუმჩნევლად ხდება დასავლური ცხოვრების სტილის დამკვიდრება.

სულ სხვაგვარად აღიქვამენ დასავლური და კერძოდ, ამერიკული კულტურის მოძალებას არადასავლური ცივილიზაციები. მათთვის ამერიკული მუსიკა და ტელესერიალები, მაკდონალდსი და კოკა-კოლა, პოლიუდო თუ ამერიკული ლიბერალიზმი და დემოკრატიკა, არის ის იარაღი, რომლითაც ნადგურდება მათი ცივილიზაცია, ეროვნული კულტურები, რელიგია, თვითმყოფადობა და იდენტურობა. ამიტომაც სულ უფრო და უფრო მეტ ქვეყანაში ჩნდება აშკარად ექსტრემისტული ნაციონალური თუ რელიგიური ჯგუფები, რომელთა მიზანი ამერიკის და საერთოდ დასავლეთის გავლენის გაძლიერების წინააღმდეგ ბრძოლაა. მარტო ისლამისტური ორგანიზაციების გახსენებაც კი საკმარისია, იმ საწინააღმდეგო მოძრაობის წარმოსადგენად რაც დასავლური კულტურული იმპერიალიზმის გავრცელებას მოჰყვა.

ბევრი მკვლევარი ფიქრობს, რომ კულტურის ჰომოგენიზაცია ჩვეულებრივი მთია. რეალურად კი, მათი აზრით მიმდინარეობს სულ სხვა პროცესი, რომელსაც კულტურის პოლარიზაცია შეიძლება ეწოდოს. ეს არის კულტურების მზარდი ურთიერთდაპირისპირება და ურთიერთწინააღმდეგობა. გლობალიზაციის პროცესმა უკუშედეგი მოიტანა და ეროვნული კულტურები ერთმანეთს დააშორა, მეტიც, ისინი ერთმანეთის მიმართ მტრულად განაწყო.

იმ ავტორთა შორის, რომლებიც გლობალიზაციაში კულტურის პოლარიზაციას ხედავენ, პირველ რიგში საშუალო ჰანტინგტონი და ბენჯამენ ბარბერი უნდა ვახსენოთ. ჰანტინგტონის “ცივილიზაციათა შეჯახება” ერთ-ერთ პოპულარულ წიგნად იქცა, სადაც ავტორი მსოფლიოს მთავარ საფრთხეს ცივილიზაციათა ომში, კერძოდ, დასავლურ და ისლამურ-კონფუციურ ცივილიზაციათა დაპირისპირებაში ხედავს. (35. გვ. 40-98).

მოყვანილი მაგალითებიდან ჩანს, რომ კულტურების სრული პოლარიზაცია ისევე შეუძლებელია, როგორც სრული ჰომოგენიზაცია. ამიტომ ბევრი მკვლევარი უარყოფს კულტურის ჰომოგენიზაციასაც, პოლარიზაციასაც და მხარს უჭერს მესამე გზას – კულტურის ჰიბრიდიზაციას.

ჰიბრიდიზაციის ცნებაში იგულისხმება ცალკეული კულტურების ისეთი დაახლოება, ურთიერთგამდიდრება და ურთიერთშერწყმა, როცა ეროვნული ხასიათი არ იკარგება. იგი უბრალოდ, განახლდება და სხვა ეროვნული კულტურების ელემენტებით ივსება. ასეთი კულტურის ჩამოყალიბების საფუძველი ხალხთა და ღირებულებათა ინტენსიური მოძრაობაა, რომელიც პოლიტიკურ და კულტურული საზღვრებს არ ცნობს. კულტურულ ჰიბრიდიზაციის მაგალითია მუსიკა ბრიტანეთის აზიური წარმოშობის ახალგაზრდებში, რომელიც ინდური მუსიკისა და ევროპული საცეკვაო რიტმების კომბინაციაა, ანდა რაი მუსიკა, რაც არსებული სიმღერებისა და დასავლური პოპის სინთეზია. გერმანელი მკვლევარი ჟ. ბეკი კულტურული გლობალიზაციის საუკეთესო დადასტურებად მიიჩვეს იმ ფაქტს, რომ 1997 წელს საფრანგეთის პოპ-მუსიკის ფესტიველზე სწორედ რაი მუსიკის “მეფის”, ალჟირიდან ემიგრირებული მომღერლის ჰალადის სიმღერა “აიშამ” გაიმარჯვა და ეს სიმღერა ყოველდღე გადაიცემა საფრანგეთის მთავარი რადიოსად-

გურებით. ბეკის აზრით, ეს იმაზე მიუთითებს, რომ ფრანგულ ნაციონალურ კულტურაში. მალრიბული ელემენტი დამკვიდრდა. ზოლო პალადი უცხოელების თვალში საფრანგეთს გამოხატავს და არა ალჟირს (1. გვ. 40).

ენტონი სმიტი გლობალურ კულტურაში, რომელიც ახლა ფალობდება, და მისი აზრით, მომავალში მართლაც საყოველთაო, გლობარული გახდება, სამ თავისებურებას ხედავს: ესაა მისი უნივერსალურობა, ტექნიკურობა და დროის გარეშე არსებობა. (43. გვ. 20)

უნივერსალურობა გამოიხატება მის საყოველთაობაში. არც ერთი აქამდე არსებული იმპერიული და ერთი შეხედვით „კოსმოპოლიტური“ კულტურა უნიველსარულობას ვერ დაიჩემა. ჩინეთის, რომის, ბიზანტიის, თუ საბჭოთა იმპერიების კულტურები ანუ მსოფლიო ცივილიზაციები (ბუდისტური, ისლამური, ქრისტიანული) გარკვეულ საზღვრებში იყო მოქცეული და თავიანთი დრო და ადგილი ჰქონდა. დღევანდელი და ხვალისდელი გლობალური კულტურა, მიუხედავად იმისა, რომ პირველ რიგში დასავლეთ ევროპასთან და ჩრდილოეთ ამერიკასთან ასოცირდება, ძნელად ექვემდებარება დროსა და სივრცეში განსაზღვრას.

ტექნიკურობაში იგულისხმება, რომ დღევანდელი გლობალური კულტურა პირველი წმინდა ტექნიკური ცივილიზაციაა. კულტურის ეთნიკური და ნაციონალური ელემენტების მიმართ იგი ძირითადად ნეიტრალურია. იგი ემყარება თანამედროვე ტექნიკურ მიღწევებს, ტექნოლოგიურ ბაზას, კომუნიკაციურ სისტემებს,

გლობალური კულტურა დროის გარეშე კულტურაა. მას არა აქვს ისტორიული ფონი, განვითარების რიტმი, არა აქვს დროისა და თანმიმდევრობის გრძნობა.

კულტურული გლობალიზაციის თეორიის ერთ-ერთი მამამთავარი და მკვლევარი რონალდ რობერტსონი ყველგან ხაზს უსვამს იმას, რომ გლობალიზაცია ყოველთვის ლოკალიზაციას უკავშირდება. “გლობალურად” – ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით არსად არაფერი ხდება. ის ფორმები, რომლებიც თავიანთ პროდუქციას გლობალური მასშტაბებით აწარმოებენ და ასაღებენ, იძულებული ხდებათ განავითარონ ლოკალური კავშირები. უპირველესად, აწარმოონ და დახვეწონ საკუთარი პროდუქცია კონკრეტული, ლო-

კალური პირობების გათვალისწინებით. სიტყვა “გლობალურად” – ნებისმიერ ენაზე უ. ბეკის აზრით, ნიშნავს “მრავალ ადგილზე ერთდროულად” ე.ი. ტრანსლოკალურად მყოფს. მსხვილი კონცერნების ხელმძღვანელები და მენეჯერები ხაზს უსვამენ, რომ გლობალიზაცია არ ნიშნავს იმას, რომ მსოფლიოს ყველა კუთხეში ააშენონ ფაბრიკები, არამედ საჭიროა ისინი ამა თუ იმ კულტურის ნაწილებად იქცნენ. (1. გვ. 65)

რობერტსონის აზრით, გლობალიზებული კულტურის ძირითადი საკითხია გლობალიზაციის კულტურულ-სიმბოლური რეფლექსურობის შექმნა. ამიტომ მკვლევარის აზრით, XX საუკუნის მიჯნაზე ახალი ადამიანის ჩამოყალიბება გლობალიზაციის მიმართ ყურადღების გაღვიძებაში მდგომარეობს. (40. გვ. 138).

ახალი ადამიანის, ახალი აზროვნების ჩამოყალიბება ერთი შეხედვით თითქოსდა გაცვეთილი ფრაზებია, მაგრამ სათასადო შინაარსით მათ უთუოდ აქვთ მნიშვნელობა. ესაა ძირითადად ადამიანთა ახლებური დამოკიდებულება საკაცობრიო ფასეულობებისადმი მათი ღრმა არსის წვდომიდან გამომდინარე, ორიენტაცია უპირატესად სულიერი და სოციალური სიკეთისადმი; მარადიულ, საკაცობრიო ფასეულობათა უპირატესობის გაცნობიერება, რაც ადამიანთა ჭეშმარიტი კეთილდღეობის გადამწყვეტი პირობაა. თანამედროვე კულტურული გლობალიზაცია, როგორც რთული და მრავალმხრივი პროცესი, თავს იჩენს სხვადასხვა ფორმით. მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი პერიოდი აღინიშნება რაოდენობრივი და თვისობრივი ცვლილებები, ტელეკომუნიკაციების ექსპლუატაციის თვალსაზრისით. ეს ცვლილებები უპირველეს ყოვლისა ტექნოლოგიური სიახლეებით იყო გამოწვეული, რამაც მნიშვნელოვნად გაზარდა ტელეკომუნიკაციების მოცულობა. თვისობრივად ახალ ტექნოლოგიების სადენებს, შექმნილ ინფორმაციის უზარმაზარი რაოდენობა მყისიერად გადაეტანათ ნებისმიერ წერტილში. სწორედ ამ ახალი სისტემების დანერგვამ დაუდო საფუძველი ინფორმაციულ გლობალიზაციას. ინფორმაციული გლობალიზაციის ყველაზე მკაფიო მაგალითი ინტერნეტია, რომელმაც სრულიად ახალ ეპოქას დაუდო სათავე და ფაქტიურად ნებისმიერი ინფორმაციის მომენტალური მიღება შესაძლებელი გახდა დედამიწის ნებისმიერი რგოლიდან. ფაქტიურად, ინტერნეტმა დროისა და მანძილის პრობლემა მოხსნა.

როზენაუ ტექნოლოგიურ განზომილებებს გლობალიზაციის პროცესის შინაგან დინამიკად მიიჩნევს. მისი აზრით, ინტერნაციონალური ურთიერთკავშირების სიმჭიდროვე და მნიშვნელობა ახალ ხარისხს იძენს და თუ რატომ ხდება ეს, ასე: პასუხობს: „კოლოსალური და ჯერ კიდევ დაუმთავრებელი განვითარების წყალობით. სწორედ ტექნოლოგიამ, ამტკიცებს როზენაუ, დაძლია გეოგრაფიული და სოციალური სივრცეები თვითმფრინავების, კომპიუტერების, დელაშიწის თანამგზავრებისა და ბევრი სხვა აღმოჩენების დახმარებით, რომლებიც დღეს სულ უფრო და უფრო მეტად ადამიანის იდეას თუ პროდუქტს საშუალებას აძლევს უფრო სწრაფად დაძლიოს დრო და სივრცე, ვიდრე ეს ოდესმე იყო შესაძლებელი. დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ სწორედ ტექნოლოგიამ გააძლიერა ურთიერთკავშირები ლოგიკურ ეროვნულ და ინტერნაციონალურ საზოგადოებებს შორის, თანაც ისეთ მასშტაბებში, როგორიც არც ერთ ისტორიულ ეპოქას არ ახსოვს.“ – (41. გვ. 17).

თანამედროვე ეპოქა ტრანსნაციონალური კორპორაციების რაოდენობისა და როლის უპრეცედენტო ზრდის ეპოქაა და სწორედ ეს ფაქტი ითვლება გლობალიზაციის ერთ-ერთ ძირითად მახასიათებელ ნიშნად. ტრანსნაციონალურმა კორპორაციებმა მოიცვა ეკონომიკის ყველა სფერო და ბუნებრივია, არც კომუნიკაციები წარმოადგენს გამონაკლისს.

დღეს უმსხვილესი ტელესაკომუნიკაციო და მედიაინდუსტრიის კორპორაციებიდან უმრავლესობა ამერიკულია, შემდეგ მოდის დასავლეთ-ევროპული და იაპონური კორპორაციები. სხვა რეგიონების წილი კი უმნიშვნელოა.

ასევე ძირეული ცვლილებები განიცადა რადიო, სატელევიზიო ინდუსტრიაში, კინოინდუსტრიაში და ტურისტულმა ინდუსტრიაში; ეს უკანასკნელი ძალიან ბევრი ქვეყნისთვის ეკონომიკის წამყვანი დარგია. მოხდა ინგლისური ენის გლობალიზაცია, რაც განაპირობა იმის აუცილებლობამ, რომ საჭირო გახდა ყველასთვის გასაგები, საერთო ენის არსებობა.

გლობალიზაცია პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და კულტურულ განსხვავებების წაშლასთან ერთად საერთო ღირებულება ჩამოყალიბებასა და გავრცელებასაც გულისხმობს. სწორედ აქ აწყდება გლობალიზაცია ყველაზე დიდ წინააღმდეგობას. ბუნებრივია, რომ

ახალ ღირებულებათა სისტემაზე გადასვლა ნიშნავს ფასეულობათა გადაფასებას, ძველ ღირებულებებზე უარის თქმას და ახლის შეთვისებას. ეს კი მთელი ცხოვრების წესისა და მენტალიტეტის შეცვლას გულისხმობს, რაც უაღრესად რთული და მტკივნეული პროცესია და ხშირად მძაფრ წინააღმდეგობას იწვევს. მდგომარეობას განსაკუთრებით ის ართულებს, რომ ის ღირებულებები, რომლებიც გლობალიზაციის შედეგად მკვიდრდება, არ არის რაღაც ახალი, კოსმოპოლიტური ანდა სინთეზური სისტემა, სადაც ყველა ცივილიზაციაა წარმოდგენილი.

რა არის ის ძირითადი ღირებულებები, რომელთა გავრცელებაც გლობალიზაციის პროცესის გამო მთელს მსოფლოში ხდება და რატომ უნდა იწვევდეს ის წინააღმდეგობას არადასავლური ცივილიზაციების სამყაროში? პროფესორ ზ. დავითაშვილი და ამ საკითხებით დაინტერესებული სხვა მკვლევარები ძირითად ღირებულებებში მოიაზრებენ და მიიჩნევენ: ინდივიდუალიზმს, დემოკრატიასა და თავისუფლებას, რაც დასავლური ცივილიზაციის და კულტურის ძირითად საფუძველს და კატეგორიებს წარმოადგენს. (3. გვ. 399).

ცივი ომის შემდგომი საერთაშორისო სისტემის რთული და მრავალმხრივი სურათი სრულად განსხვავებული და ურთიერთსაწინააღმდეგო დასკვნების გაკეთების საშუალებას იძლევა. ამიტომ ავტორები, რომლებიც სხვადასხვა იდეოლოგიურ ბაზას ეყრდნობიან და სხვადასხვა თეორიულ მიმართულებებს წარმოადგენენ, მკვეთრად განსხვავებულ შეფასებას აძლევენ ცივი ომის შემდგომი პერიოდის მსოფლიოს. თეორეტიკოს მკვლევართა მრავალრიცხოვანი, სხვადასხვა მიმდინარეობის ჯგუფები საბოლოო ჯამში ძირითადად შეიძლება მივაკუთვნოთ სამ ჰგუფს: ლიბერალ-ოპტიმისტებს, რეალისტებს და რადიკალებს.

ლიბერალ-ოპტიმისტები თანამედროვე საერთაშორისო სისტემაში მსოფლიო განვითარების უზარმაზარი პოტენციალს ხედავენ და ირწმუნებიან, რომ ბევრად უკეთესი დრო დადგა, ვიდრე ოდესმე ყოფილა. მათი ხედვა ცივი ომის შემდგომი მსოფლიო წესრიგისა და საერთაშორისო სისტემის შემდგომი განვითარების მიმართ ყველაზე ნათლად და მკაფიოდ გამოხატულია ფრენსის ფუკუიამას „ისტორიის დასასრულში“ (9. გვ. 256). ფუკუიამას აზრით, ის-

ტორია დამთავრდა იმ გაგებით, რომ იგი აღარ წარმოადგენს რაციონალურ და ირაციონალური ძალების დაპირისპირებასა და ბრძოლის გამოხატულებას. კაცობრიობა შევიდა სულ სხვა ეპოქაში, რომლის შინაარსიც არის ლიბერალურ-დემოკრატიული ღირებულებების გლობალური დამკვიდრება და საყოველთაო გავრცელება. იწყება საყოველთაო ეკონომიკური აღმავლობის ეპოქა, ხოლო პოლიტიკური ცხოვრება ახლა ნაკლებად მნიშვნელოვანი და ამალელებელია, ვიდრე ის ადრე იყო. სახელმწიფოთა როლი მცირდება და იწყება გლობალიზაციის ხანა. (9. გვ. 67-151).

ცივი ომის შემდგომი მსოფლიოს ოპტიმისტური ხედვა ლიბერალების მხრიდან, დიამეტრალურად ეწინააღმდეგება რეალისტების პესიმისტურ შეხედულებებს. როგორც უკვე ითქვა, რეალიზმის მიმდევრებისათვის გლობალიზაცია მითია. ერი-სახელმწიფოები კვლავ დიდხანს იქნებიან საერთაშორისო ურთიერთობების ძირითადი აქტორები, პოლიტიკის წამმართველ ფაქტორად კვლავ ეროვნული ინტერესები დარჩება, ხოლო სახელმწიფოს სიძლიერე განსაზღვრავს მის ადგილს საერთაშორისო სისტემაში. რაც შეეხება ცივი ომის შემდგომ მსოფლიო წესრიგს, აქ მაინც და მაინც სასიკეთო ფაქტები არ მომხდარა და გარკვეული თვალსაზრისით მდგომარეობა უფრო დაძაბული და გაურკვეველი გახდა. ყურადსაღებია აგრეთვე ჰანტიგტონის წიგნი „ცივილიზაციათა შეჯახება“. ჰანტიგტონი დარწმუნებულია, რომ ლიბერალების ოპტიმიზმი იმის შესახებ, რომ მსოფლიო საბოლოოდ დაწყნარდა და ცივი ომის შემდეგ მას გლობალური ომი აღარ ემუქრება, ყოველგვარ საფუძველს მოკლებულია. მისი აზრით, ყოველ საუკუნეში იყო ის ძირითადი წინააღმდეგობა, რომელიც მრავალრიცხოვან და სისხლისმღვრელ შეტაკებას იწვევდა. შუა საუკუნეებში ეს იყო დაპირისპირება ღინასტიებს, მონარქებს ან რელიგიებს შორის, XIX საუკუნეში-იმპერიებს შორის, XX საუკუნეში კი -იდეოლოგიებს შორის. რაც შეეხება XXI საუკუნეს - ჰანტიგტონის აზრით, იგი იქნება დაპირისპირება ცივილიზაციებს შორის., მომავლის კონფლიქტები ჰანტიგტონის აზრით იქნება არა პოლიტიკური, არამედ კულტურული ხასიათისა (35 გვ. 183-245). მართალია ჰანტიგტონის მოსაზრებებს მძაფრი წინააღმდეგობა მოჰყვა და მეცნიერთა უმრავლესობას იგი სერიოზულად არ აღუქვამს, მაგრამ 2001

წლის 11 სექტემბრის შემდეგ ბევრი იძულებული გახდა სხვა თვალთ შეეხედა მისთვის.

რაც შეეხება რადიკალებს, მათი თვალსაზრისით, საერთაშორისო სისტემაში 1989 წლის შემდეგ შინაარსობრივად არაფერი შეცვლილა. იგი კვლავ რჩება გაყოფილ, ბიპოლარულ სისტემად, სადაც ერთ პოლუს ძლიერი და მდიდარი სახელმწიფოები წარმოადგენენ, ხოლო მეორეს-მათზე დამოკიდებული მესამე სამყაროს ღარიბი ქვეყნები. რაც შეეხება აშშ-ს, მათი აზრით, იგი სულაც არ წარმოადგენს პროგრესისა და ლიბერალიზმის ბასტიონს. სინამდვილეში ის იმპერიალისტური და ექსპანსიონისტური ძალაა, რომლის მთავარი მიზანიც ცივი ომის შემდგომ პერიოდში არის საკუთარი გავლენის დამკვიდრება მთელს მსოფლიოში და უსაფრთხო პირობების შექმნა მულტინაციონალური კომპანიებისთვის.

რაც შეიძლება ითქვას დღევანდელ მდგომარეობაზე არის ის, რომ იგი საგრძნობლად განსხვავდება წინა ისტორიული პერიოდისაგან. უნდა ითქვას რომ საერთაშორისო სისტემის ძალზე მნიშვნელოვან და სულ უფრო მზარდ ელემენტებს წარმოადგენს ტრანსნაციონალური კორპორაციები, საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციები, საზოგადოებრივი მოძრაობები და ა.შ. ამდენად სახელმწიფოები აღარ არიან საერთაშორისო სისტემის არა თუ ერთადერთი, არამედ მთავარი ელემენტებიც კი და ამის გამო საერთაშორისო პოლიტიკა მსოფლიო პოლიტიკად, ხოლო საერთაშორისო წესრიგი მსოფლიო წესრიგად გარდაიქმნა.

პოზიტიური და ნეგატიური პერსპექტივები. როგორც აღინიშნა, დღეს რთულია უახლოეს და შორეულ მომავალში გლობალიზაციის განვითარების ტემპებისა და მასშტაბების პროგნოზირება. საქმე ის არის, რომ თანდათანობით ღრმავდება მსოფლიო საზოგადოების დაპირისპირება გლობალიზაციის მომხრეებსა და მოწინააღმდეგეებს შორის. მსოფლიოს ცნობილი პოლიტიკოსები, ეკონომისტები, კულტუროლოგები აქტიურად იკვლევენ გლობალიზაციის თანამდევ

პოზიტიურ და ნეგატიურ მხარეებს, ქმნიან ახალ თეორიულ-იდეოლოგიურ საფუძვლებს მსოფლიოს პოლიტიკური და ეკონომიკური პოლარიზაციის შესახებ.

გლობალიზაციის იდეოლოგიები თვლიან, რომ თანამედროვე ტექნოლოგიური ეპოქის პრობლემების გადაწყვეტის ერთადერთ ეფექტიან საშუალებას წარმოადგენს გლობალიზაციის პროცესის შემდგომი გაღრმავება. მათი აზრით, ცალკეულ სახელმწიფოთა ეკონომიკების ერთიან ბაზარში მოქცევას თითოეული ქვეყნისათვის სარგებლობა მოაქვს. საწარმოო ძალების განვითარებისა და შემოსავლების ზრდის შედეგად კონკურენტულ ბრძოლაში მონაწილე თითოეულ ქვეყანაში არის გამარჯვებულები და დამარცხებულები. მათი აზრით, გლობალიზაცია არის დასავლეთის მიერ რეგულირებადი ინფორმაციის გაერცელება მსოფლიო მასშტაბით, რომელსაც მოაქვს ეფექტი იმ ადგილებში, სადაც ეს ინფორმაცია აღწევს. როდესაც საუბარია „კულტურის გლობალიზაციაზე“, იგულისხმება დასავლური ცივილიზაციისა და განვითარების ამერიკული კულტურის გავლენა მსოფლიოს ყველა სხვა ცივილიზაციაზე (31.გვ.27). აღსანიშნავია, რომ ანტიგლობალიზტურმა მოძრაობამ მოიცვა ისეთი მაღალგანვითარებული ქვეყნებიც კი, როგორიცაა აშშ, გერმანია, ინგლისი და სხვა. ეს მოძრაობები მთავრობების, საერთაშორისო მოძრაობების, ორგანიზაციების ან ცალკეული საერთაშორისო კორპორაციების წინააღმდეგ მიმართული მძლავრი ანტიგლობალიზური გამოსვლების, მასობრივი სოციალური უკმაყოფილებით ვლინდება. ამერიკელ მკვლევართა ერთი ნაწილი თვლის, რომ „ხალხი და ხელისუფლება მზადაა თავიანთ კეთილდღეობაზე უარი თქვან, როდესაც საქმე ეხება მათი ეროვნული, ეთნიკური და რელიგიური მიზნების დეფენსა“ (44. გვ.52). ეფექტობთ, ეს მოსაზრება რეალობასთან ახლოს დგას. როგორც ჩანს, გლობალიზაციის პროცესი უნდა ჩაღდგეს სახელმწიფოთა მიერ რაღაც წინასწარ შეთანხმებულ ჩარჩოებში, რათა მან არ წაშალოს მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში დაგროვილი მრავალსაუკუნოვანი ისტორიული ტრადიციები, ფასეულობები და მენტალიტეტი, რომლითაც მრავალფეროვანი და საინტერესო ხდება სამყარო. წინააღმდეგ შემთხვევაში ეს უკანასკნელი მიიღებს ერთგვაროვან სახეს, სადაც გაბატონდება წამყვანი ქვეყნების ან ქვეყანათა ჯგუფის ცხოვრების

წესი და საზოგადოება დაკარგავს მის ქვეყანაზე მთავარ ნიშანს— მრავალფეროვნებას.

ანტიგლობალური განწყობილებანი და მოძრაობანი თვით გლობალიზაციის წინააღმდეგობრივი ბუნებიდან გამომდინარეობს. საბაზრო-ეკონომიკური სისტემების გლობალიზაცია უკიდურესად ამწევებს მსოფლიო მოსახლეობის დასაქმების პრობლემას მთელ დედამიწაზე, თვით მაღალგანვითარებულ ქვეყნებშიც კი. საფუძვლიან განსჯას უნდა დაექვემდებაროს ის ფაქტი, რომ თანამედროვე საბაზრო სისტემის ახალ ტექნოლოგიურ ბაზაზე ფუნქციონირებისათვის საკმარისია მსოფლიო მოსახლეობის მხოლოდ 20%-ყველაზე კვალიფიციური მუშახელი, მეცნიერები, სპეციალისტები. ეს კი კატეგორიულად აყენებს საკითხს, თუ რა ეშველება მოსახლეობის დანარჩენს, უმეტეს ნაწილს—80%. ფაქტობრივად ჩამოყალიბებული შეფარდება მსოფლიო—20/80-ზე ერთი მეხუთედის საზოგადოებას ნიშნავს. (22. გვ.22) უმუშევართა უზარმაზარი, გიგანტური არმია ქიშს იქითაა გადასროლილი, რაც ბუნებრივია, ანტიგლობალური განწყობილებებს აღვივებს.

გლობალიზაციის პირობებში მსოფლიოს უაღრესად დიდ სიძნელებებს უქმნის აგრეთვე სიმდიდრის უთანასწორო გადანაწილება. მაგალითად: დიდ ბრიტანეთში მოსახლეობის 1%-„ზედა ფენა“ ფლობს ეროვნული სიმდიდრის 21%, მოსახლეობის 80% კი ამ სიმდიდრის მხოლოდ მესამედის მფლობელია. მეტნაკლებად ანალოგიური ვითარებაა აშშ-ში, დასავლეთის სხვა ქვეყნებში. (19. გვ. 205) კრიზისულ ზღვარს აღწევს უმუშევრობა.

გლობალიზაციის პროცესი გარკვეულწილად ქვეყნების სახელმწიფო სუვერენიტეტს, მათ კულტურულ თვითმყოფადობასა და ტერიტორიულ მთლიანობას ემუქრება. გლობალიზაციის სკეპტიკოსები ვარაუდობენ, რომ თანდათანობით გამწვავდება დღეისთვის არსებული ტერიტორიული წინააღმდეგობანი. ისინი შეახსენებენ გლობალისტებს, რომ 309 ოფიციალური საზღვრიდან 52(17%) სადავოა, 425 საზღვაო საზღვრიდან 160(38%) დავის ობიექტია და 39 ქვეყანა ერთმანეთს ედავება 33 კუნძულზე (32. გვ. 44).

გლობალიზაციის შედეგად მოსალოდნელ სხვადასხვა საფრთხეებს შორის უმნიშვნელოვანესია იმის მოკვლევა, თუ რამდენად თავსებადია გლობალიზაციის პროცესის გარმაკება სუვერენული

და განსაკუთრებით მცირე სახელმწიფოების ეკონომიკური უსაფრთხოების დაცვა—განმტკიცებასთან, რადგან როგორც ითქვა გლობალიზაცია მსოფლიო ეკონომიკაზე ძლიერ ზეგავლენას ახდენს. იგი შეეხება საქონლისა და მომსახურების წარმოებას, სამუშაო ძალის გამოყენებას, ინვესტიციებისა და ტექნოლოგიების გადაადგილებას ერთი ქვეყნიდან სხვა ქვეყნებში და ა.შ. საბოლოო ანგარიშით, გლობალიზაცია იწვევს საერთაშორისო კონკურენციის გამწვავებას, რაც თავის მხრივ, განაპირობებს შრომის საერთაშორისო დანაწილებისა და სპეციალიზაციის გაღრმავებას და ამით წარმოების ზრდას არა მხოლოდ ეროვნულ, არამედ მსოფლიო დონეზე. გლობალიზაციის უპირატესობაზე მიუთითებს მოწინავე ტექნიკისა და ტექნოლოგიის გავრცელების საფუძველზე შრომის მწარმოებლურობის ზრდა. მთლიანობაში გლობალიზაცია საშუალებას აძლევს ყველა პარტნიორს გაოუმჯობესოს ეკონომიკური მდგომარეობა, გაზარდოს წარმოება, ცხოვრების ხარისხი. მაგრამ ამ პროცესს მთელი რიგი უარყოფითი ეფექტი გააჩნია. რაც ცალკეული ქვეყნების, მათ შორის სუსტად განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკურ უსაფრთხოებას ასუსტებს. საბოლოოდ ამ პროცესიდან მოგებული მდიდარი ქვეყნები და ძლიერი ტრანსნაციონალური კომპანიები აღმოჩნდებიან. ამის გამო მატერიალურ ფასეულობათა არათანაბარი განაწილება წარმოშობს კონფლიქტების საფრთხეს რეგიონალურ, ეროვნულ და ინტერნაციონალურ დონეზე. (23. გვ. 44). ჩვენი აზრით სადისკუსიო არ უნდა იყოს ის გარემოება, რომ გლობალიზაცია ასუსტებს ცალკეულ ქვეყნების ეკონომიკურ სუვერენიტეტს და განსაკუთრებით იმ პატარა ქვეყნებისას, რომელთა ფულადი სისტემა მთლიანად დამოკიდებულია მსხვილი ქვეყნების ვალუტაზე და განსაკუთრებით აშშ-ის დოლარზე. ეკონომიკური სუვერენიტეტი, უპირველეს ყოვლისა, ნიშნავს ქვეყნის საშინაო ეკონომიკურ საქმეებში სახელმწიფოს უზენაესობას და აგრეთვე სახელმწიფოთა ეკონომიკურ თანასწორობას საერთაშორისო დონეზე. (17. გვ. 22). ღიდი და განვითარებული ქვეყნების ფულადი კაპიტალის, საქონლის, მომსახურების და ინვესტიციების შემოდინება პატარა და სუსტად განვითარებულ ქვეყნებში იწვევს ამ უკანასკნელთა ეკონომიკური სუვერენიტეტის თანდათანობით მოშლას და შესაბამისად, მათი ეკონომიკური უსაფრთხოების შესუსტებას.

სწორედ ეკონომიკა, ფული და კაპიტალი აღმოჩნდნენ ის „საბრძოლო“ ბერკეტები, რომლებიც გლობალიზაციის ღოზუნგით თანდათანობით ასუსტებს პატარა სახელმწიფოთა სუვერენულ უფლებებს. ჰერსტი და ტომპსონი ამტკიცებენ, რომ ჯერ ერთი თანამედროვე ინტერნაციონალიზებული ეკონომიკა უპრეცედენტო მოვლენა არ გახლავთ, მეორე, ჭეშმარიტად ტრანსეოცენული კომპანიები შედარებით იშვიათია. კომპანიათა უმრავლესობას ეროვნული ბაზა აქვს და მათი ტრანსეოცენულობა მხოლოდ სხვადასხვა ქვეყნებთან ვაჭრობაში გამოიხატება; მესამე, კაპიტალის მობილურობა არ იწვევს ინვესტიციებისა და სამუშაო ადგილების მასიურ განაცვლებას განვითარებული ქვეყნიდან განვითარებადი ქვეყნისაკენ. მესამე სამყარო კვლავ ინვესტიციებისა და ვაჭრობის ნაკლებობას განიცდის; მეოთხე, ინვესტიციები და ფინანსური ნაკადები ევროპაში, იაპონიასა და ჩრდილოეთ ამერიკაში კონცენტრირებული და, როგორც ჩანს, ამ სამეულის დომინირება კვლავაც გაგრძელდება და ბოლოს, მეხუთე, აქედან გამომდინარე, ამ ზესახელმწიფოებს, ანუ დიდ სამეულს ფინანსურ ბაზრებზე და სხვადასხვა ეკონომიკურ ტენდენციებზე ძლიერი ზეწოლას განხორციელება შეუძლიათ. ცხადია, გლობალური ბაზრები მართლაც ექვემდებარება გარკვეულ კონტროლს. (14. გვ. 8-9)

ერთი რამ ფაქტია, გლობალიზაციის გაღრმავების პროცესის შერყეობა შეუძლებელია. იგი ისეთ ფაზაშია შესული, რომ მისი დამუხრუჭება ექსპერტთა აზრით გამოიწვევს არნახულ მსოფლიო ეკონომიკურ კრიზისს. გლობალიზაციის აქტიურმა კრიტიკოსებმაც მშვენივრად იციან, რომ უკან დასახვეი გზა არ არის.

გლობალიზაციის პოზიტიური და ნეგატიური შედეგების დაბალანსების მიზნით მიზანშეწონილია საერთაშორისო საფინანსო-ეკონომიკური ინსტიტუტებისა და მსხვილი ტრანსნაციონალური კომპანიების საქმიანობის ისეთი ტრანსფორმაცია, რომ მათი ეკონომიკური ინტერესები შეეთანაწყოს სუვერენულ სახელმწიფოთა საშინაო ეკონომიკურ პოლიტიკას.

გლობალიზაცია გარკვეულწილად ქვეყნების კულტურულ თვითმყოფადობასა და ტერიტორიულ მთლიანობასაც ეშუქრება, რაც ანტიგლობალურ განწყობილებასა და მოძრაობებს ასაზრდოებს.

ჩამოყალიბდა კითხვა გამომდინარეობს თუ არა ყოველივე ზემოთქმულიდან ის რომ ჯიუტად უნდა შევაქციოთ ზურგი თანამედროვე ეპოქის დამახასიათებელ გლობალიზაციის მზარდ ღინებებს?

ორიოდე სიტყვით შეჩერდეთ იმ ღირებულებებზე და ნორმებზე, რომელთა მოვლა, შენახვა და დაცვა საფუძვლად უდევს ჩვენი ქვეყნის ეროვნულ თვითმყოფადობას, იმ სახეს, რომელიც სხვებისაგან გამოგვარჩევს და ალბათ გადაგვარჩენს კიდევ. ნებისმიერი მატერიალური და სულიერი საქმიანობისა და ყოფის დაახლოება-დაკავშირებისა და ერთობისკენ სწრაფვაში ქართული გენის სიტყვა ცივილიზაციის საერთო კუთვნილებაში უდავოდ მნიშვნელოვანია. ქართულ-სპარსულ-ბერძნული ურთიერთობანი ქრისტიანობამდე, „აბრეშუმის ღიდი გზა“, და ერთიან პალესტინურ-ქრისტიანულ-ევროპულ ცივილიზაციაში ჩაბმა ქართველის დანარჩენ კაცობრიობასთან ინტეგრირება-დაახლოების დადასტურებაა. სხვა საკითხია, თუ როგორი ტემპითა და ხარისხით მიმდინარეობდა ეს პროცესი. ასეა თუ ისე, უდავოა, რომ საზოგადოებრივი ცხოვრების გადამწყვეტ უბნებზე (პოლიტიკური, ეკონომიკური) გლობალიზაციის პროცესის ზემოქმედების შედეგები ჩვენს ქვეყანაზე ღიდად არ განსხვავდება სხვა ასეთივე სუსტი, განვითარებადი ქვეყნებისაგან. სოციალური პროგნოზირების გამოჩენილი მკვლევარი დ. ბელი ამ საკითხს შემდეგი სახით აყენებს: „შეგვიძლია თუ არა გადავარჩინოთ ეროვნული კულტურა, რომელიც ერთ ქვეყანას მეორე ქვეყნისგან განასხვავებს?“, რაღაც თავისებურ კანონზომიერებად იქცა ის, რომ მეცნიერულ-ტექნიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ პროგრესს სულიერი ცხოვრების რეგრესი ახლავს თან. როგორც იტყვიან, კაცი კაცს და ქალი ქალს აღარ ჰგავს და ყველაფერი ძველი, ტრადიციული, მამა-პაპური ერთიანად გაუფასურდა. ღიდი გულის ტკივილით წერს ამის შესახებ ილია ჭავჭავაძე წერილში „მეცხრამეტე საუკუნე“. “რაც ამ საუკუნეში მეცნიერებამ სასწაული მოახდინა, რაც ადამიანმა სახელი და ღიდა მიაპოვა, მთელს დანარჩენ თვრამეტე საუკუნეს ერთად არ უნახავს. პროგრესი კაცობრიობისა სხვა არაფერი არის-რა, გარდა იმისა, რომ ღლიდან ღღემდე განზე გადგმული იქნას საზღვარი შეუძლებელისა... მართლაც, რომ საკვირველია ამ მხრივაც მეცხრამეტე საუკუნის ღვაწლი-რაც შეუძლებლად მიაჩნდათ ჩვენს მამა-პაპათა, ღღეს შე-

საძლებელი გახდა, მაგრამ საკითხი ეს არის: დღეს უფრო ბედნიერია კაცი, თუ არა?- არა გვეონია. მართალია, დღეს ადამიანი უფრო უკეთ იცვამს, იხურავს, უკეთ ჭამს და სვამს, მაგრამ ბედნიერება კი შორს არის“.

XX საუკუნე კიდევ უფრო გაშიშვლდა და პირისპირ დადგა იმ ზნეობრივი და მორალური დეპრესიის წინაშე, რომელიც არარაობად აქცევს კაცობრიობის პროგრესს. ამ ხმა მაღალ განცხადებას ალბათ ზედმეტი სიფრთხილე უდევს საფუძვლად, მაგრამ ერთი რამ ნათელია და ამით ჩვენი პოზიციაც ფიქსირდება, რომ გლობალიზაცია ობიექტური პროცესია და ამიტომ მთელი ჩვენი გულისხმევა უნდა წარიმართოს მისი დადებითი მომენტების ჩვენს სასარგებლოდ წარსამართავად. ერის ინტელექტუალური ძალების ვალია გლობალიზმის დღევანდელ უაღრესად რთულ და მღელვარე ეპოქაში მონახოს სწორი, ობიექტური გზა ქვეყნის საზოგადოებრივ-ეკონომიკური განვითარებისათვის, შეიმუშაოს ამ განვითარების სწორი სტრატეგია და ტექნიკა და, რაც მთავარია, ყველაფერი ეს პრაქტიკული პოლიტიკის ობიექტად აქციოს.

გლობალიზმის ერთ - ერთი დიდი საფრთხე პატარა ერებისა და ქვეყნებისათვის მდგომარეობს იმაში, რომ იგი მათ აკარგვინებს დამოუკიდებელ ეკონომიკურ საფუძვლებს და ესენი უნდათ, თუ არ უნდათ საბოლოოდ მდიდარი და ძლიერი ქვეყნების მონოპოლიათა გასაღების ბაზრად გადაიქცევიან. ეს საფრთხე არათუ პატარა, არამედ თვით საშუალო და რიგ დიდ ქვეყნებს ემუქრებათ. ამიტომ, რომ ანტიგლობალიზტური მოძრაობა მათთანაც ინტენსიურად ვითარდება. „ერთ პოლუსიანი მსოფლიო“ ბოლოს „მსოფლიო სახელმწიფოდ“ ტრანსფორმირდება. ასეთი პერსპექტივა, რომლის კონტურები დღეს უკვე აშკარად იკვეთება, რეალურ საფრთხეს უქმნის ეროვნულ სუვერენიტეტს და თვითმყოფადობას. ამ საფრთხის თავიდან ასაცილებლად ყველაზე ეფექტური იარაღია ერის ინტელექტუალური და მწარმოებელი ძალების პოტენციურ შესაძლებლობათა მაქსიმალური ამოქმედება. მხოლოდ ის ერი შეინარჩუნებს თავის ეროვნულ

სახეს და ცხოვრების წესს, ეროვნულ მეობას და თვითმყო-
ბადობას, ვინც ამას შეძლებს.

ამ მხრივ ქართველ ერს თავისი შინაგანი პოტენციური
შესაძლებლობანი არავისზე ნაკლები არ გააჩნია. „ჩვენთვის
ღმერთს არ დაუშურებია რა, არა დაუზოგვია რა, არა დაუკლია
რა: თუ ქვეყნიერებაზე ერთი-ორი კუთხეა იმისთანა, რომ
კაცს ეთქმოდა, - ქრისტე - ღმერთმა თავისი კალთა უხვე-
ბისა აქ დაიბლერტაო, იმათში უკანასკნელი საქართველო
არ არის... ტყე-მინდორი, მთა-ბარი, მიწა-წყალი, ჰავა-ჰაერი იმის-
თანა გვაქვს, რომ რა გინდა სულო და გულო, არ მოიხ-
ვეჭო... დღეს მძლეუთა მძლეა გარჯა, შრომა და ნაშრომის
გაფრთხილება შენახვა, პატრონობა, გამოზოგვა... ხმლიან
მტერს გაუძელით, გადავრჩით, ქვეყანა და სახელი შევიწა-
ხეთ, ხმლით მოსულმა ვერა დაგვაკლო რა-შრომით და გარ-
ჯით, ცოდნით და ხერხით მოსული კი თან გაგვიტანს, სა-
ხელს გაგვიქრობს, თუ შრომა და გარჯა, ცოდნა და
ხერხი წინ არ მივაგებეთ,- გვაფრთხილებდა ილია.

ტრაგედიაც ისაა, რომ ამ შეგონებას სათანადოდ არავინ
იღებს.

სულისა და ფსიქიკურის, იდეის, სიტყვის, აზრის პირველ-
აღობასა და დიდ გარდამქმნელ ძალაში ხედავდა ილია ქვეყ-
ნის ხსნას და ქართველი ერის სამომავლო გზასაც. „ყველა გმი-
რობა და დიდნი საქმენი მარტო სულის ღონეა და არა ზორცის“.
ეროვნული სული, მისი ფსიქოგენეტიკური კოდი უნდა დაედოს
„ბაღავერის ქვად“ ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ იდეოლოგიას-ქარ-
თული სახელმწიფოს მშენებლობის საფუძველსა და უპირველეს
წინაპირობას.

ილიას შეგონებები და გაფრთხილება გლობალიზაციის პირის-
პირ მდგარ დღევანდელ ქართველებს იქითკენ მოგვიწოდებს, რომ,
რაც შეიძლება, დროზე გამოვფხიზლდეთ კოსმოპოლიტური ძილ-
ბურანისაგან და ხელი მოვკიდოთ საკუთარ ეროვნულ ფუნდამენ-
ტზე საკუთარი ეროვნული სახელმწიფოს მშენებლობის საქმეს.
გლობალიზაციისადმი სხვა ალტერნატივა ქართველებს არა გვაქვს.

დასკვნა. გლობალიზაცია, რასაც წარსულის დიდი ფილოსოფოსები წინასწარმეტყველებდნენ, დღეს რეალური ფაქტია. ეს პროცესი დაიწყო მსოფლიოს ქვეყნებს შორის, უპირველეს ყოვლისა, ეკონომიკური კავშირების გაღრმავებით, რასაც მოჰყვა კულტურათა დაახლოება. ამ პროცესს მბლავრი ბიძგი მისცა ევრეთ წოდებული ცივი ომის ეპოქის დასრულებამ და საბაზრო ურთიერთობების თავისუფალმა განვითარებამ მთელ მსოფლიოში. ევრეთ წოდებული კლასობრივი პრობლემები შეცვალა გლობალურმა პრობლემებმა. თითქოს გლობალური პრობლემა უფრო ადვილად უნდა გადაწყდეს, ვიდრე კლასობრივი, რადგან მისი გადაწყვეტით მთელი მსოფლიოა დაინტერესებული. ეს ქმნის ოპტიმიზმის საფუძველს. მაგრამ მსოფლიოს ფაქტობრივი ცხოვრება სხვა სურათს გვიჩვენებს. ისე ჩანს, რომ ცივი ომის ეპოქის დასრულებით წინააღმდეგობის მხოლოდ გარეგანი ფორმა შეიცვალა.

მსოფლიო ჩათრეულია ეთნო-კონფლიქტებში, სეპარატისტულ მოძრაობებში, რელიგიურ კონფორტაციებში, პოლიტიკური გაკლენის; სფეროთა გადანაწილების მტკივნეულ პროცესებში. ეს გვაფიქრებინებს, რომ მსოფლიოს გაერთიანება ერთობ აბსტრაქტული ტერმინია ზედაპირული პროცესების აღსანიშნავად. სიღრმეში კი ეს პროცესები ზესახელმწიფოთა ამბიციებს მალავენ.

„მსოფლიო ინტეგრაციის“ ეს იმპერიალისტური შინაარსი თუნდაც რომ გამოვრიცხოთ, გლობალიზაცია, კერძოდ, მსოფლიოს გაერთიანება საუკეთესო შემთხვევაშიც კი შეიცავს ეროვნულ კულტურათა ქრობის დიდ საშიშროებას. ამიტომ მსოფლიო ინტეგრაციის ზრდა განაპირობებს დეზინტეგრაციის ზრდასაც. ერთი მხრივ, წარმოიშობა ერთიანი მასობრივი კულტურა, რომელიც აშკარად უპირისპირდება ეროვნულ კულტურებს. თუ ეს კულტურები გადარჩა, მაშინ მსოფლიო ვერ ჩაითვლება ერთ გლობალურ კულტურულ მთლიანობად. ზოლო თუ ეს კულტურები ვერ გადარჩა, მაშინ კულტურულად ერთიანი მსოფლიო იქნება მასობრივი კულტურის მატარებელი. მასობრივი კულტურა კი ვერ გამოდგება მსოფლიოს გარეგანი ერთობის საფუძველად და „გლობალური კულტურა“ მაინც ზედაპირ-

რულ, გარეგან ფორმად დარჩება კონფლიქტებით სავსე მსოფლიოსათვის.

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ მსოფლიო შეიძლება ჩამოყალიბდეს ეროვნულ კულტურათა ერთობლიობად და არა ერთი „გლობალური კულტურის“ სუბიექტად. მაგრამ ეს პერსპექტივა ისტორიული აუცილებლობა კი არაა, არამედ ბედნიერი შესაძლებლობა. მისი განხორციელება კაცობრიობის შეგნებული ნაწილის დიდ მონდომებაზეა დამოკიდებული.

სწორედ გლობალურ ნიადაგზეა შესაძლებელი კაცობრიობის წინაშე წამოჭრილი ეკონომიკური, პოლიტიკური, ეკოლოგიური, დემოგრაფიული, კულტურული და სხვა თანამედროვეობისათვის უკიდურესად მწვავე პრობლემების გადაჭრა.

გამოყენებული და ციტირებული ლიტერატურა

1. ბატიაშვილი ე. – გლობალიზაცია და ქართული სახელმწიფოს ფორმირების თავისებურებანი (საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის „მოამბე“. XI-XII. თბ. 2003).
2. ბეკი ულრიხ – რა არის გლობალიზაცია?: გლობალიზმის შეცდომები, პასუხები გლობალიზაციაზე.
3. დაიზარდი – იხ. ე. კოდუასთან – სოციოლოგია, I ნაკვეთი, თსუ, 1998.
4. დავითაშვილი ზ. – ნაციონალიზმი და გლობალიზაცია. (ფონდი ღია საზოგადოება საქართველო – თბ.: მეცნიერება 2003.
5. ფუკუიამა ფ. – ისტორიის დასასრული და უკანასკნელი ადამიანი თბ. 1999.
6. ჰეგელი – გონის ფილოსოფია. თბ., მეცნიერება 1984.
7. ჰერსტი პ. ტომპსონი გ. – გლობალიზაცია. კრიტიკული ანალიზი 2005.
8. ჟურნალი „ცნობისტ“, 1997 წ. 20 სექტემბერი.
9. კანტი ი. – სამარდჟამო მშვიდობისათვის, თბ.
10. კოდუა ე. – სოციოლოგია, I ნაკვეთი თსუ 1998.
11. ლუტიძე ბ. – გლობალიზაცია: არსი, პრობლემები, თბ., თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2003.
12. ქებურია დ. – გლობალიზაციის არსის გაგებისათვის – საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის „მოამბე“ XI-XII. 2003.
13. ლაღანიძე დ. – პოლიტიკური გლობალიზაციის შუქ – ჩრდილები, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის „მოამბე“. XI-XII. 2003.
14. ჭითანავა ნ. – გარდამავალი პერიოდის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები, ნაწილი 3. თბილისი 2001.
15. ხარება, 1, იანვარი, 2003,
16. Белл Д. – Грядущее постиндустриальное общество: М., 1999 г.

17. Блищенко И. П., Дория Ж. – Экономический суверенитет государства, М. Изд-во РУДН, 2001 г.
18. Большой толковый социологический словарь. М. 1999г.
19. Гидденс Э. – Социология. М. 1999 г.
20. Кастельс М. – Информационная эпоха. М. 2000 г.
21. Манхейм К. – Диагноз нашего времени. М. Юрист, 1994 г.
22. Мартин Г. П., Шуман Х. М. – Западная глобализация. 2001г.
23. Майкл Д. – Глобализация как источник международных конфликтов и обострения конкуренции. Международный журнал: «Проблемы теории и практики управления» 1992г, №6.
24. Попер К. Открытое общество и его враги. т.1. М. 1992г.
25. Тойнби А. – Цивилизация перед судом истории. М. Прогресс. культура. 1995г.
26. Тобин Дж. 1999 ст 54 (ix. davaiTaSvili z. nacionalizmi da globalizacia)
27. Удовик С.А – Глобализация семиотические подходы. М. «Рефл-бук», «Ваклер» 2002
28. Хозин Г.С – Глобальные проблемы современности. М. 1968
29. Чешков М- Глобальное видение и новая наука. М. ИМЭНМД. 1998
30. The globalization of World politics, Baylis, S.Smith.
31. Clarel N. Two Cleers for “Asian Values” (The National interest) Fall. 1999
32. “Foreign policy”, fall, 1999.
33. Held D. et al- Global Transformations: politics, Economies and Culture. Cambridge. 1999
34. Held P. Mc.Grew A. – The Global Transformation. Reader Oxford. 1998
35. Holton R – Globalization and the Nation-State. Relgreve. New-York
36. Huntington S- The Clash of Civilizations and Remarking of world order. A. Touchstone Book. New-York. 1997

37. Holton R- problems of Crisis and Normalcey in the Contemporary World Rethinking Progresses Boston, 1990
38. Ohmae, 1990 (ix. daviTaSvili z. nacionalizmi da globalizacia gv. 199)
39. Kugely and Wittkopf 2001
40. Robertson R. Globalization, London, 1992
41. Rosenau J. Turbulence in World Politics, Brighton, 1990
42. Scolte, J.A Globalization A Critical Introduction Palgrave, New-York 2000.
43. Smith, 1955 p. 20
44. Woltz K. Globalization and American Power. " The National Interest" Spring 2000
45. Wallerstein I- Unthinking Social Science: the limits of Nineteenth Centur Paradigm. Cambridge. 1991
46. Wallerstein I- Klassen analis, in , R Kreckel Soziale Ungleichheiten, Soziale Welt, Sonderband Gottingen, 1983

SeC and Edition . Oxford University Press. oxford, 2001

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის ბაზ. 1, ☎: 22 36 09, 8(99) 17 22 30
E-mail: universal@internet.ge